

VŨ MINH GIANG (Tổng Chủ biên xuyên suốt phần Lịch sử)

NGHIÊM ĐÌNH VỲ (Tổng Chủ biên cấp THCS phần Lịch sử)

NGUYỄN NGỌC CƠ – TRỊNH ĐÌNH TÙNG (đồng Chủ biên phần Lịch sử)

HOÀNG HẢI HÀ – NGUYỄN THỊ HUYỀN SÂM – HOÀNG THANH TÚ

ĐÀO NGỌC HÙNG (Tổng Chủ biên kiêm Chủ biên phần Địa lí)

NGUYỄN TRỌNG ĐỨC – LÊ VĂN HÀ – NGUYỄN TÚ LINH – PHẠM THỊ TRẦM

LỊCH SỬ và ĐỊA LÍ 9

LỜI NÓI ĐẦU

Các em học sinh thân mến!

Sách giáo khoa *Lịch sử và Địa lí 9* – Bộ sách *Kết nối tri thức với cuộc sống* sẽ tiếp tục đồng hành cùng các em tìm hiểu về những vấn đề nổi bật của lịch sử thế giới, lịch sử khu vực và lịch sử Việt Nam từ năm 1918 đến nay và các đặc điểm của dân cư, kinh tế, các vùng kinh tế của Việt Nam. Cùng với đó là ba chủ đề chung tiếp nối mạch nội dung của các lớp trước: *Đô thị: Lịch sử và hiện tại; Văn minh châu thổ sông Hồng và sông Cửu Long; Bảo vệ chủ quyền, các quyền và lợi ích hợp pháp của Việt Nam ở Biển Đông*.

Nội dung phần *Lịch sử* là bức tranh sinh động về những vấn đề cơ bản của lịch sử trong hơn một thế kỷ với ba thời kì: từ năm 1918 đến năm 1945, từ năm 1945 đến năm 1991 và từ năm 1991 đến nay. Ở mỗi thời kì, các em không chỉ hiểu rõ về lịch sử một số nước tư bản chủ nghĩa, xã hội chủ nghĩa, lịch sử khu vực Đông Nam Á và lịch sử Việt Nam mà trên cơ sở đó nhận thức được mối quan hệ giữa quá khứ với hiện tại và tương lai, tác động qua lại giữa lịch sử thế giới với lịch sử Việt Nam. Chính điều đó sẽ giúp các em hoàn chỉnh hệ thống kiến thức lịch sử ở bậc Trung học cơ sở, phát triển được các năng lực lịch sử, đặc biệt là năng lực vận dụng kiến thức vào cuộc sống.

Nội dung phần *Địa lí* sẽ giúp các em có nhận thức khái quát về dân cư, các ngành kinh tế và các vùng kinh tế ở Việt Nam dưới góc độ địa lí. Từ những nội dung đó, các em hiểu rõ hơn về đất nước và thêm yêu quê hương, Tổ quốc mình, có ý thức xây dựng đất nước ngày càng phát triển hơn.

Cuốn sách được biên soạn theo định hướng phát triển phẩm chất và năng lực, từ cách gắn kết kiến thức lịch sử, địa lí với thực tiễn đến cách tổ chức hoạt động học tập cho học sinh. Việc kiểm tra, đánh giá kết quả giáo dục chú trọng đến khả năng vận dụng kiến thức của các em vào giải quyết những vấn đề thực tiễn.

Cấu trúc cuốn sách bao gồm: Lời nói đầu, Hướng dẫn sử dụng sách, các chương/ chủ đề, Giải thích thuật ngữ và Bảng phiên âm. Nội dung sách có nhiều thông tin tạo điều kiện cho các em kết nối với kiến thức, kỹ năng của các môn học khác: Ngữ văn, Giáo dục công dân, Toán,...

Mong rằng cuốn sách này sẽ là hành trang hữu ích cho các em trong quá trình học tập môn Lịch sử và Địa lí.

Các tác giả

MỤC LỤC

MỤC	NỘI DUNG	TRANG
	Lời nói đầu	2
	Hướng dẫn sử dụng sách	5
	PHẦN LỊCH SỬ	6
	Chương 1. THẾ GIỚI TỪ NĂM 1918 ĐẾN NĂM 1945	7
Bài 1	Nước Nga và Liên Xô từ năm 1918 đến năm 1945	7
Bài 2	Châu Âu và nước Mỹ từ năm 1918 đến năm 1945	10
Bài 3	Châu Á từ năm 1918 đến năm 1945	14
Bài 4	Chiến tranh thế giới thứ hai (1939 – 1945)	18
	Chương 2. VIỆT NAM TỪ NĂM 1918 ĐẾN NĂM 1945	22
Bài 5	Phong trào dân tộc dân chủ trong những năm 1918 – 1930.	22
Bài 6	Hoạt động của Nguyễn Ái Quốc và sự thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam	26
Bài 7	Phong trào cách mạng Việt Nam thời kì 1930 – 1939	30
Bài 8	Cách mạng tháng Tám năm 1945	34
	Chương 3. THẾ GIỚI TỪ NĂM 1945 ĐẾN NĂM 1991	41
Bài 9	Chiến tranh lạnh (1947 – 1989)	41
Bài 10	Liên Xô và Đông Âu từ năm 1945 đến năm 1991	44
Bài 11	Nước Mỹ và Tây Âu từ năm 1945 đến năm 1991	49
Bài 12	Khu vực Mỹ La-tinh và châu Á từ năm 1945 đến năm 1991	52

MỤC	NỘI DUNG	TRANG
	Chương 4. VIỆT NAM TỪ NĂM 1945 ĐẾN NĂM 1991	61
Bài 13	Việt Nam trong năm đầu sau Cách mạng tháng Tám năm 1945	61
Bài 14	Việt Nam kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược giai đoạn 1946 – 1950	67
Bài 15	Việt Nam kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược giai đoạn 1951 – 1954	73
Bài 16	Việt Nam kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, thống nhất đất nước giai đoạn 1954 – 1965	79
Bài 17	Việt Nam kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, thống nhất đất nước giai đoạn 1965 – 1975	84
Bài 18	Việt Nam từ năm 1976 đến năm 1991	91
	Chương 5. THẾ GIỚI TỪ NĂM 1991 ĐẾN NAY	97
Bài 19	Trật tự thế giới mới từ năm 1991 đến nay. Liên bang Nga và nước Mỹ từ năm 1991 đến nay	97
Bài 20	Châu Á từ năm 1991 đến nay	100
	Chương 6. VIỆT NAM TỪ NĂM 1991 ĐẾN NAY	105
Bài 21	Việt Nam từ năm 1991 đến nay	105
	Chương 7. CÁCH MẠNG KHOA HỌC – KĨ THUẬT VÀ XU THẾ TOÀN CẦU HOÁ	110
Bài 22	Cách mạng khoa học – kĩ thuật và xu thế toàn cầu hoá	110

MỤC	NỘI DUNG	TRANG
PHẦN ĐỊA LÍ		115
Chương 1. ĐỊA LÍ DÂN CƯ VIỆT NAM		116
Bài 1	Dân tộc và dân số	116
Bài 2	Phân bố dân cư và các loại hình quần cư	119
Bài 3	Thực hành: Tìm hiểu vấn đề việc làm ở địa phương và phân hoá thu nhập theo vùng	122
Chương 2. ĐỊA LÍ CÁC NGÀNH KINH TẾ		124
Bài 4	Nông nghiệp	124
Bài 5	Lâm nghiệp và thuỷ sản	131
Bài 6	Thực hành: Viết báo cáo về một mô hình sản xuất nông nghiệp có hiệu quả	135
Bài 7	Công nghiệp	136
Bài 8	Thực hành: Xác định các trung tâm công nghiệp chính ở nước ta	143
Bài 9	Dịch vụ	144
Bài 10	Thực hành: Tìm hiểu xu hướng phát triển ngành thương mại, du lịch	149
Chương 3. SỰ PHÂN HOÁ LÃNH THỔ		150
Bài 11	Vùng Trung du và miền núi Bắc Bộ	150
Bài 12	Vùng Đồng bằng sông Hồng	158
Bài 13	Thực hành: Tìm hiểu về Vùng kinh tế trọng điểm Bắc Bộ	168
CHỦ ĐỀ CHUNG		221
Chủ đề 1. Đô thị: Lịch sử và hiện tại (2)		221
Chủ đề 2. Văn minh châu thổ sông Hồng và sông Cửu Long (2)		225
Chủ đề 3. Bảo vệ chủ quyền, các quyền và lợi ích hợp pháp của Việt Nam ở Biển Đông (2)		230
GIẢI THÍCH THUẬT NGỮ PHẦN LỊCH SỬ		236
GIẢI THÍCH THUẬT NGỮ PHẦN ĐỊA LÍ		237
BẢNG PHIÊN ÂM		238

HƯỚNG DẪN SỬ DỤNG SÁCH

Yêu cầu cần đạt:

Những yêu cầu học sinh cần đạt được sau khi học xong bài học.

Mở đầu:

Xác định nhiệm vụ, vấn đề học tập học sinh cần giải quyết; kết nối với những điều học sinh đã biết, nêu vấn đề nhằm kích thích tư duy, tạo hứng thú đối với bài mới.

Hình thành kiến thức mới:

Với các nội dung (kênh hình, kênh chữ, hệ thống câu hỏi) thông qua các hoạt động học tập giúp học sinh khai thác, khám phá kiến thức mới.

Bài 5

LÂM NGHIỆP VÀ THỦY SẢN

Học xong bài này, em sẽ:

- Phân tích được đặc điểm phân bố tài nguyên rừng và nguồn lợi thủy sản.
- Trình bày được sự phát triển và phân bố lâm nghiệp, thủy sản.

Lâm nghiệp và thủy sản có vai trò quan trọng đối với phát triển kinh tế - xã hội, bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu. Ngành lâm nghiệp và thủy sản nước ta có điều kiện phát triển như thế nào, phát triển và phân bố ra sao?

❶ Lâm nghiệp

a) Đặc điểm phân bố tài nguyên rừng

Tài nguyên rừng đóng vai trò quan trọng cho sự phát triển kinh tế - xã hội và bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu ở nước ta.

Năm 2021, tổng diện tích rừng của nước ta là 14,7 triệu ha với tỷ lệ che phủ là 42%. Vùng Bắc Trung Bộ và Duyên hải miền Trung có diện tích rừng lớn nhất cả nước, chiếm 37,8%.

Theo nguồn gốc hình thành, rừng được phân thành rừng tự nhiên và rừng trồng. Trong đó rừng tự nhiên cả nước, vùng Bắc Trung Bộ và Duyên hải miền Trung có diện tích rừng tự nhiên lớn nhất (chiếm gần 37% tổng diện tích rừng tự nhiên cả nước), vùng Bắc Trung Bộ và Duyên hải miền Trung có diện tích rừng trồng lớn nhất (chiếm gần 40% tổng diện tích rừng trồng cả nước).

Bảng 5. DIỆN TÍCH RỪNG VÀ TỈ LỆ CHE PHỦ RỪNG THEO CÁC VÙNG NĂM 2021

Vùng	Diện tích (triệu ha)			Tỉ lệ che phủ (%)
	Tổng	Rừng tự nhiên	Rừng trồng	
Trung du và miền núi Bắc Bộ	5,37	3,78	1,59	53,8
Đông bằng sông Hồng	0,48	0,18	0,30	22,7
Bắc Trung Bộ và Duyên hải miền Trung	5,58	3,77	1,81	54,2
Tây Nguyên	2,57	2,10	0,47	46,3
Đông Nam Bộ	0,47	0,25	0,22	19,4
Đông bằng sông Cửu Long	0,24	0,08	0,16	5,8

(Nguồn: Nghiên cứu thống kê Việt Nam năm 2022)

Tư liệu:

Được trích dẫn từ các nguồn tư liệu khác nhau. Là cơ sở để tổ chức các hoạt động tự nhận thức bài học cho học sinh.

Tuyến phụ:

Thông tin hỗ trợ, bổ sung hoặc có tính liên môn nhằm làm rõ hơn nội dung chính.

Nhiệm vụ học tập:

Định hướng hoạt động học tập đáp ứng yêu cầu cần đạt.

Luyện tập:

Các câu hỏi, bài tập để thực hành, củng cố, hệ thống hoá, khắc sâu kiến thức ở hoạt động hình thành kiến thức mới.

Vận dụng:

Sử dụng kiến thức, kỹ năng đã học để giải quyết các tình huống, vấn đề trong thực tiễn.

b) Ý nghĩa lịch sử

Cuộc kháng chiến thắng lợi đã kết thúc 21 năm chiến đấu chống Mỹ và 30 năm chiến tranh giải phóng dân tộc, bảo vệ Tổ quốc từ sau Cách mạng tháng Tám năm 1945; chiến đấu hoàn toàn ách thống trị của chủ nghĩa đế quốc ở Việt Nam. Với thắng lợi này, nhân dân Việt Nam đã hoàn thành cuộc cách mạng dân tộc - dân chủ nhân dân trên phạm vi cả nước, thống nhất đất nước. Thành công của cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước đã mở ra là kỷ nguyên mới trong lịch sử dân tộc - kỷ nguyên đất nước độc lập, thống nhất, dấn lên chủ nghĩa xã hội.

Tư liệu. "Năm tháng sẽ trôi qua, nhưng thắng lợi của nhân dân ta trong sự nghiệp chống Mỹ, bảo vệ Tổ quốc mãi được ghi vào lịch sử dân tộc ta như một trong những trang sử hào hùng, một biểu tượng sáng ngời về sự toàn thắng của chủ nghĩa anh hùng cách mạng, một niềm tin con người và là di sản lịch sử thế giới như một chiến công vĩ đại của thế kỷ XX, một sự kiện có tầm quan trọng quốc tế lớn và có thời đại sâu sắc".

(Văn kiện Đảng toàn tập, Tập 37, NXB Chính trị Quốc gia, 2004, tr. 457)

❷ Em có biết?

Bức tượng Chiến tranh Việt Nam bằng đá đen được dựng tại xã Phù Sinh, huyện Mèo Vạc, tỉnh Hà Giang. Bức tượng cao 58.000 kg, lấy từ tảng đá có khối lượng 100 tấn của hòn đảo Nam Sinh, một trong những địa điểm thu hút nhiều du khách nhất khi tới Mèo Vạc. Bức tượng cũng là lời nhắc nhở về sự bi thảm của cuộc chiến tranh gây ám ảnh đối với người Mỹ trong suốt nhiều thập kỷ qua.

Thắng lợi của nhân dân Việt Nam đã tác động mạnh đến tình hình nước Mỹ và thế giới, là nguồn cội vỡ to lớn đối với phong trào cách mạng thế giới, nhất là đối với phong trào giải phóng dân tộc.

❸ Khai thác tư liệu trên và thông tin trong mục, hãy nêu ý nghĩa lịch sử của cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1954 – 1975).

Luyện tập – Vận dụng

- Hãy lấy dân chúng để chứng minh vai trò "hậu phương" của miền Bắc đối với "tiền tuyến" miền Nam trong giai đoạn 1965 – 1975.
- Hãy lập bảng hệ thống các thắng lợi tiêu biểu của quân dân miền Nam trong giai đoạn 1965 – 1975.

- Tìm hiểu thông tin từ sách, báo và Internet, hãy viết bài giới thiệu hoặc sưu tầm các bài hát, bài thơ về một nhân vật hoặc sự kiện lịch sử tiêu biểu trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1965 – 1975).

- Nêu những việc làm cụ thể để thể hiện lòng biết ơn, tri ân của em đến các anh hùng liệt sĩ và những người có đóng góp tiêu biểu cho cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1954 – 1975).

90

Chữ viết tắt trên bản đồ

QĐ. – Quần đảo

S. – Sông

TP. – Thành phố

Hãy bảo quản, giữ gìn sách giáo khoa để
dành tặng các em học sinh lớp sau!

Phần LỊCH SỬ

CHƯƠNG 1 THẾ GIỚI TỪ NĂM 1918 ĐẾN NĂM 1945

Bài 1

NƯỚC NGA VÀ LIÊN XÔ TỪ NĂM 1918 ĐẾN NĂM 1945

Học xong bài này, em sẽ:

- Nêu được những nét chính về nước Nga trước khi Liên Xô được thành lập.
- Trình bày được những thành tựu và chỉ ra được những hạn chế của công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô.

Hình bên là nhà máy thuỷ điện lớn nhất của châu Âu vào những năm 30 của thế kỉ XX – một trong những thành tựu tiêu biểu về kinh tế của công cuộc xây dựng chủ nghĩa ở Liên Xô. Không chỉ vậy, Liên Xô còn đạt được nhiều thành tựu rực rỡ trên các lĩnh vực khác. Hãy chia sẻ thêm một số thành tựu của Liên Xô mà em biết.

Hình 1.1. Nhà máy Đni-ép
được khởi công xây dựng năm 1927

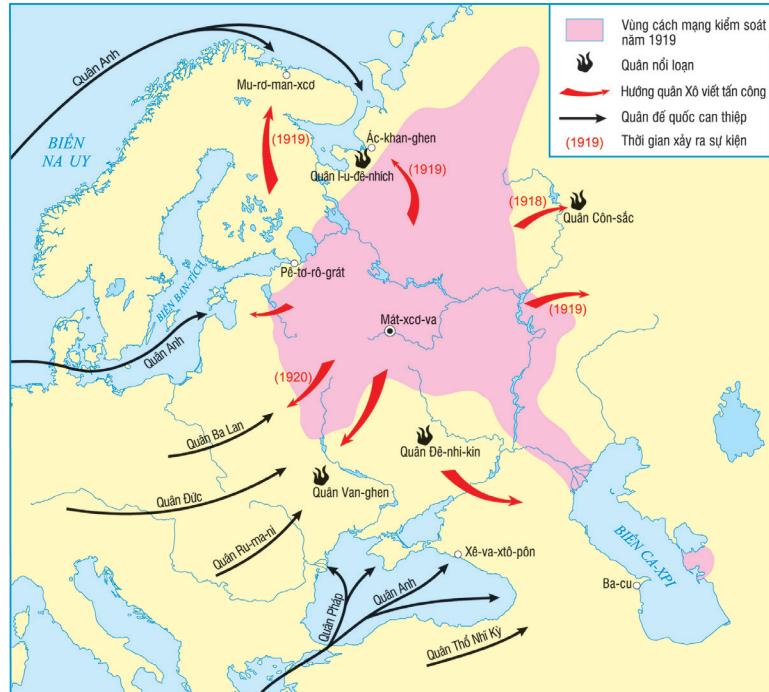
1 Nước Nga Xô viết từ năm 1918 đến năm 1922

Sau thắng lợi của Cách mạng tháng Mười năm 1917, quân đội 14 đế quốc (Anh, Pháp, Mỹ, Nhật Bản,...) đã câu kết với các thế lực phản cách mạng trong nước mở cuộc tấn công vũ trang vào nước Nga Xô viết.

Suốt ba năm (1918 – 1920), nước Nga phải tiến hành cuộc chiến tranh cách mạng chống thù trong, giặc ngoài trong những điều kiện vô cùng khó khăn, gian khổ. Từ năm 1919 với việc thực hiện *Chính sách cộng sản thời chiến* (quốc hữu hoá toàn bộ các xí nghiệp, trưng thu lương thực thừa của nông dân, thi hành chế độ lao động bắt buộc,...), Nhà nước Xô viết đã kiểm soát được các ngành kinh tế then chốt như: ngân hàng, đường sắt, ngoại thương, hầm mỏ,...

Cuối năm 1920, Hồng quân đã đánh tan giặc ngoại xâm và nội phản, bảo vệ chính quyền cách mạng. Nhà nước Xô viết đã xoá bỏ những bất công trong xã hội, thực hiện quyền tự do dân chủ, quyền tự quyết của các dân tộc.

Tháng 3 – 1921, Đảng Bôn-sê-vích quyết định thực hiện *Chính sách kinh tế mới* (NEP) do Lê-nin đề xướng. Nhờ vậy, nước Nga Xô viết đã từng bước vượt qua khủng hoảng, phục hồi kinh tế và đời sống nhân dân được cải thiện.

Hình 1.2. Lược đồ nước Nga Xô viết chống thù trong, giặc ngoài (1918 – 1920)

Nội dung cơ bản của *Chính sách kinh tế mới* là bãi bỏ chế độ trưng thu lương thực thừa và thay thế bằng chính sách thu thuế lương thực (sau khi nộp đủ thuế, nông dân được toàn quyền sử dụng số lương thực dư thừa); thực hiện tự do buôn bán, cho phép tư nhân được mở các xí nghiệp nhỏ, khuyến khích tư bản nước ngoài đầu tư kinh doanh ở Nga,...

Hình 1.3. Thành phố Mát-xcơ-va trong những năm 20 của thế kỷ XX

?

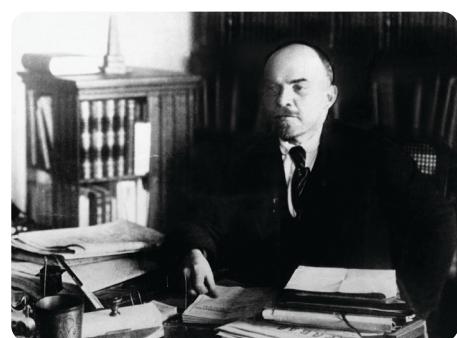
Nêu những nét chính về tình hình nước Nga Xô viết từ năm 1918 đến năm 1922.

2 Liên Xô từ năm 1922 đến năm 1945

Tháng 12 – 1922, Liên bang Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Xô viết được thành lập (còn gọi là Liên Xô), gồm 4 nước Cộng hoà Xô viết là Nga, U-crai-na, Bê-lô-rút-xi-a và Ngoại Cáp-ca-dơ. Đến năm 1940, Liên Xô bao gồm 15 nước cộng hoà.

Nhờ sự nỗ lực của các nước cộng hoà, từ năm 1922 đến năm 1945, Liên Xô đã đạt được nhiều thành tựu trong xây dựng chủ nghĩa xã hội trên tất cả các lĩnh vực.

Về kinh tế: Sau khi hoàn thành công cuộc khôi phục kinh tế, tháng 12 – 1925, Đại hội của

Hình 1.4. V.I. Lê-nin – người sáng lập Nhà nước Xô viết

Đảng Bôn-sê-vích đã xác định đường lối và nhiệm vụ cơ bản để thực hiện công nghiệp hóa xã hội chủ nghĩa, đặt trọng tâm là phát triển công nghiệp nặng.

Trải qua hai kế hoạch 5 năm (1928 – 1932, 1933 – 1937) xây dựng chủ nghĩa xã hội, Liên Xô đã trở thành một cường quốc công nghiệp.

Sản xuất công nghiệp đã chiếm hơn 70% tổng sản phẩm kinh tế quốc dân. Sản lượng công nghiệp của Liên Xô đứng đầu châu Âu và đứng thứ hai thế giới (sau Mỹ).

BẢNG SẢN LƯỢNG MỘT SỐ SẢN PHẨM CÔNG NGHIỆP CỦA LIÊN XÔ TRONG NHỮNG NĂM 1928 – 1940
(Theo *The World in Crisis* (*Thế giới trong thời Khủng hoảng*), Quyển 2, NXB Pi-ơ-sơn, 2013, tr. 48)

Sản phẩm	Năm	1928	1932	1940
Thép (triệu tấn)	4	6	18	
Dầu (triệu tấn)	12	21	26	
Điện (tỉ KWh)	5	13	90	

Công cuộc tập thể hóa nông nghiệp hoàn thành với quy mô sản xuất lớn.

Về xã hội, văn hóa, giáo dục: Cơ cấu giai cấp trong xã hội có sự thay đổi căn bản. Các giai cấp bóc lột bị xoá bỏ, chỉ còn lại hai giai cấp lao động là công nhân và nông dân tập thể, cùng tầng lớp trí thức xã hội chủ nghĩa.

Liên Xô đã xoá được nạn mù chữ, xây dựng hệ thống giáo dục thống nhất, hoàn thành phổ cập Trung học cơ sở ở các thành phố. Các lĩnh vực khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, văn học – nghệ thuật cũng đạt được nhiều thành tựu to lớn.

Công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô cũng đã bộc lộ một số hạn chế, thiếu sót như: nóng vội, thiếu dân chủ trong quá trình tập thể hóa nông nghiệp, chưa chú trọng đúng mức đến việc nâng cao đời sống nhân dân,...

Tháng 6 – 1941, phát xít Đức tấn công Liên Xô, nhân dân Liên Xô phải tạm dừng thực hiện kế hoạch 5 năm lần thứ ba (được triển khai từ năm 1937) để tiến hành cuộc chiến tranh giữ nước vĩ đại (1941 – 1945).

- ?
1. Hãy trình bày những thành tựu tiêu biểu của công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô (1925 – 1941).
 2. Hãy cho biết một số hạn chế của công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô (trước năm 1941).

Luyện tập – Vận dụng

Hoàn thành bảng (theo gợi ý dưới đây vào vở) về những thành tựu tiêu biểu và hạn chế trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô (trước năm 1941).

Lĩnh vực	Thành tựu tiêu biểu	Hạn chế
Chính trị	?	
Kinh tế	?	?
Xã hội, văn hóa, giáo dục	?	

Tìm hiểu thông tin trên sách, báo và internet, viết đoạn văn ngắn giới thiệu về một thành tựu của công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô (1925 – 1941) mà em ấn tượng nhất.

Bài 2

CHÂU ÂU VÀ NƯỚC MỸ TỪ NĂM 1918 ĐẾN NĂM 1945

Học xong bài này, em sẽ:

- Trình bày được những nét chính về: phong trào cách mạng và sự thành lập Quốc tế Cộng sản; đại suy thoái kinh tế 1929 – 1933; sự hình thành chủ nghĩa phát xít ở châu Âu.
- Nhận biết được tình hình chính trị và sự phát triển kinh tế nước Mỹ giữa hai cuộc chiến tranh thế giới.

Hình 2.1. Những chiếc xe hơi được rao bán với giá 100 USD trong đại suy thoái kinh tế (Mỹ, 1929)

Hình 2.2. Tổng thống Hin-den-bua trao quyền thủ tướng cho Hít-le (Đức, 1933)

Trong những năm 1918 – 1945, lịch sử châu Âu và nước Mỹ đã trải qua những bước phát triển thăng trầm, đầy biến động trên tất cả các lĩnh vực kinh tế, chính trị, xã hội. Em biết gì về những biến động đó thông qua hai hình trên? Sự ra đời của Quốc tế Cộng sản, đại suy thoái kinh tế thế giới (1929 – 1933) và sự xuất hiện chủ nghĩa phát xít có liên quan gì đến tình hình đó?

1 Phong trào cách mạng (1918 – 1923) và sự thành lập Quốc tế Cộng sản (1919)

a) Phong trào cách mạng ở các nước tư bản châu Âu

Do hậu quả nặng nề của Chiến tranh thế giới thứ nhất và tác động của Cách mạng tháng Mười Nga năm 1917, vào những năm 1918 – 1923, một phong trào cách mạng đã bùng nổ ở hầu khắp các nước tư bản châu Âu.

Ở Đức, ngày 9 – 11 – 1918, công nhân và các tầng lớp nhân dân ở Béc-lin đã tổng bãi công, sau đó chuyển thành khởi nghĩa vũ trang với sự tham gia của cả binh lính đã lật đổ

Hình 2.3. Nhân dân tập trung trước toà nhà Rây-xtác (Đức) trong buổi tuyên bố thành lập chính phủ mới (1918) ►

chế độ quân chủ. Sau đó, chính quyền rơi vào tay giai cấp tư sản, chế độ cộng hoà tư sản ở Đức được thiết lập. Tháng 12 – 1918, Đảng Cộng sản Đức được thành lập. Trong những năm 1919 – 1923, phong trào cách mạng chống lại giai cấp tư sản vẫn tiếp diễn nhưng thất bại.

Phong trào cách mạng cũng phát triển mạnh ở các nước châu Âu như: Hung-ga-ri, Anh, Pháp,...

Ở Anh, từ năm 1919 đến năm 1921, đã có tới 6,5 triệu người bãi công. Công nhân không những đưa ra yêu sách kinh tế mà còn đưa ra yêu sách về chính trị.

Ở Pháp, phong trào bãi công của công nhân chuyển thành cao trào cách mạng, với cuộc tổng bãi công lớn nhất nổ ra nhân ngày Quốc tế Lao động (1 – 5 – 1920) lôi cuốn hơn 1 triệu người tham gia và kéo dài suốt một tuần lễ.

Qua phong trào, nhiều Đảng Cộng sản được thành lập như: Đảng Cộng sản Hung-ga-ri (1918), Đảng Cộng sản Pháp (1920), Đảng Cộng sản Anh (1920), Đảng Cộng sản I-ta-li-a (1921),...

Em có biết?

Ở I-ta-li-a, tính riêng năm 1919, đã có hơn 1 600 cuộc bãi công với hơn 1 triệu người tham gia. Phong trào đấu tranh của công nhân đạt tới đỉnh điểm vào năm 1920, khi chuyển thành phong trào chiếm công xưởng, thành lập các “Đội cận vệ đỏ” để bảo vệ công xưởng.

?

Trình bày những nét chính về phong trào cách mạng ở các nước tư bản châu Âu từ năm 1918 đến năm 1923.

b) Sự thành lập Quốc tế Cộng sản

Sự phát triển của phong trào cách mạng đòi hỏi phải có một tổ chức quốc tế để lãnh đạo. Tháng 3 – 1919, với những hoạt động tích cực của V. I. Lê-nin và Đảng Bôn-sê-vích Nga, Quốc tế Cộng sản (còn gọi là Quốc tế thứ ba) được thành lập ở Mát-xcơ-va.

Trong thời gian tồn tại (1919 – 1943), Quốc tế Cộng sản đã tiến hành 7 kì đại hội, đề ra đường lối cho từng thời kì phát triển của cách mạng thế giới, trở thành tổ chức quốc tế của giai cấp công nhân và các dân tộc bị áp bức trên toàn thế giới.

Tại Đại hội lần thứ II (1920), Quốc tế Cộng sản thông qua *Sơ thảo lần thứ nhất những Luận cương về vấn đề dân tộc và vấn đề thuộc địa* do V. I. Lê-nin dự thảo với khẩu hiệu: “Vô sản toàn thế giới và các dân tộc bị áp bức đoàn kết lại”. Nguyễn Ái Quốc đã tìm thấy ở *Luận cương* con đường cứu nước, giải phóng dân tộc cho nhân dân Việt Nam.

Năm 1943, do sự thay đổi của tình hình thế giới, Quốc tế Cộng sản tuyên bố tự giải tán.

?

Trình bày sự thành lập và một số hoạt động chính của Quốc tế Cộng sản.

2 Cuộc đại suy thoái kinh tế (1929 – 1933) và sự hình thành chủ nghĩa phát xít

Trong những năm 1924 – 1929, kinh tế ở các nước tư bản chủ nghĩa phát triển mạnh mẽ, sản xuất tăng lên nhanh chóng. Nhưng do sản xuất ô ạt, nhu cầu và sức mua của thị trường không có sự tăng lên tương ứng, làm cho hàng hoá trở nên ế thừa và dẫn tới suy thoái trong sản xuất. Vì thế, đời sống của đa số nhân dân không được cải thiện. Đó là những nguyên nhân dẫn tới cuộc đại suy thoái kinh tế.

Tháng 10 – 1929, cuộc đại suy thoái kinh tế bùng nổ ở Mỹ, sau đó lan rộng ra toàn thế giới tư bản chủ nghĩa, diễn ra trên tất cả các lĩnh vực (tài chính, công nghiệp, nông nghiệp, thương nghiệp), kéo dài gần 4 năm, trầm trọng nhất là năm 1932.

Cuộc đại suy thoái đó đã tàn phá nặng nề nền kinh tế và gây ra những hậu quả nghiêm trọng về mặt xã hội ở các nước tư bản chủ nghĩa.

Tư liệu. Số công nhân thất nghiệp đã lên tới 50 triệu người... Hàng triệu nông dân bị mất ruộng đất, sống trong cảnh nghèo đói... Trong bối cảnh đó, phong trào cách mạng thế giới đã có bước chuyển biến mới: thoái trào tiến dần lên cao trào... Theo thống kê không đầy đủ, từ năm 1928 đến cuối năm 1933, số người tham gia bãi công ở các nước tư bản chủ nghĩa lên tới 17 triệu.

(Theo Nguyễn Anh Thái (Chủ biên), *Lịch sử thế giới hiện đại*, NXB Giáo dục Việt Nam, 2011, tr. 99)

Hình 2.4. Dòng người thất nghiệp ở Hà Lan trong đại suy thoái kinh tế

Để thoát khỏi đại suy thoái, các nước Anh, Pháp,... có nhiều thuộc địa, vốn và thị trường nên tiến hành những cuộc cải cách kinh tế – xã hội. Trong khi đó, các nước Đức, I-ta-li-a, không có hoặc có ít thuộc địa nên ngày càng thiếu vốn, thiếu nguyên liệu, thị trường, đã đi theo con đường phát xít hoá, thiết lập chế độ độc tài, phát động chiến tranh để phân chia lại thế giới.

Ở Đức, để đối phó lại đại suy thoái kinh tế và phong trào cách mạng ngày càng dâng cao, giai cấp tư sản cầm quyền quyết định đưa Hitler lên làm Thủ tướng (1 – 1933). Nước Đức trở thành một “lò lửa chiến tranh”.

Ở I-ta-li-a, một “lò lửa chiến tranh” khác cũng xuất hiện. Do Chính phủ không thỏa mãn với việc phân chia lại thế giới theo Hoà ước Véc-xai nên đã bành trướng thế lực và tiến hành xâm chiếm thuộc địa ở châu Phi, khu vực Địa Trung Hải,...

- ?
- 1. Khai thác tư liệu và thông tin trong mục, hãy trình bày nguyên nhân và biểu hiện của cuộc đại suy thoái kinh tế trong những năm 1929 – 1933.
- 2. Sự hình thành chủ nghĩa phát xít ở châu Âu diễn ra như thế nào?

3 Nước Mỹ giữa hai cuộc chiến tranh thế giới

a) Tình hình chính trị

Về *đối nội*: Trong những năm 20 của thế kỷ XX, Đảng Cộng hoà liên tục nắm chính quyền, đề cao sự phồn vinh của nền kinh tế, ngăn chặn các cuộc đấu tranh của công nhân, đàn áp những người có tư tưởng tiến bộ,...

Năm 1930, Đảng Dân chủ giành thắng lợi trong cuộc bỏ phiếu bầu Quốc hội Mỹ. Năm 1932, ứng cử viên Đảng Dân chủ là Ph. Ru-dơ-ven được bầu làm Tổng thống.

Về *đối ngoại*: Trong những năm 20 của thế kỷ XX, giới cầm quyền Mỹ theo đuổi lập trường chống Liên Xô, tiếp tục thực hiện học thuyết Mơn-rô (châu Mỹ của người châu Mỹ) để bành trướng, thậm chí can thiệp về quân sự khi cần thiết đối với khu vực Mỹ La-tinh.

Hình 2.5. Tổng thống Ph. Ru-dơ-ven tuyên bố nhậm chức (1933)

Từ năm 1933, Chính phủ của Tổng thống Ph. Ru-dơ-ven đã công nhận và đặt quan hệ ngoại giao với Liên Xô, thực hiện chính sách "láng giềng thân thiện" đối với các nước Mỹ La-tinh.

b) Sự phát triển kinh tế

Chiến tranh thế giới thứ nhất đã đem lại cơ hội vàng cho sự phát triển kinh tế nước Mỹ, đưa nền kinh tế nước này bước vào thời kỳ "hoàng kim" trong những năm 20 của thế kỷ XX.

Chỉ trong vòng 6 năm (1923 – 1929) sản lượng công nghiệp Mỹ tăng 69%. Năm 1929, Mỹ chiếm 48% sản lượng công nghiệp thế giới, đứng đầu thế giới về ngành công nghiệp sản xuất ô tô, thép và dầu mỏ.

Cuộc đại suy thoái kinh tế bùng nổ ở Mỹ (1929 – 1933), bắt đầu từ lĩnh vực tài chính, rồi nhanh chóng lan rộng ra các lĩnh vực công nghiệp và nông nghiệp, khiến nền kinh tế, tài chính Mỹ bị chấn động dữ dội.

Để đưa nước Mỹ thoát ra khỏi cuộc đại suy thoái, Tổng thống Ph. Ru-dơ-ven đã thực hiện *Chính sách mới*.

Chính sách mới bao gồm các biện pháp nhằm giải quyết nạn thất nghiệp, phục hồi sự phát triển của các ngành kinh tế – tài chính, cải tổ hệ thống ngân hàng, tạo thêm nhiều việc làm mới và ổn định tình hình xã hội.

Chính sách mới đã cứu nguy cho chủ nghĩa tư bản Mỹ, góp phần làm cho nước Mỹ duy trì được chế độ dân chủ tư sản, tình hình chính trị, xã hội dần dần được ổn định.

Hình 2.6. Cuộc mít tinh của những người thất nghiệp ở Mỹ (1931)

Hình 2.7. Bức tranh đương thời mô tả Chính sách mới của Mỹ (người khổng lồ tượng trưng cho Nhà nước) ►

?

Trình bày những nét lớn về tình hình chính trị, kinh tế của nước Mỹ giữa hai cuộc chiến tranh thế giới.

Luyện tập – Vận dụng

1. Lập sơ đồ tư duy về những nét chính của tình hình châu Âu và nước Mỹ giữa hai cuộc chiến tranh thế giới.
2. Nêu nhận xét của em về con đường thoát khỏi đại suy thoái của các nước tư bản châu Âu và nước Mỹ.

Tìm hiểu thông tin trên sách, báo và internet, viết đoạn văn ngắn giới thiệu về *Chính sách mới* của Tổng thống Ph. Ru-dơ-ven nhằm đưa nước Mỹ thoát khỏi cuộc đại suy thoái kinh tế.

Bài 3

CHÂU Á TỪ NĂM 1918 ĐẾN NĂM 1945

Học xong bài này, em sẽ:

Nêu được những nét chính về tình hình châu Á từ năm 1918 đến năm 1945.

Hình 3.1. Quân Nhật tiến vào chiếm đóng vùng Đông Bắc Trung Quốc (1931)

Hình 3.2. M. Gan-đi và người dân Ấn Độ tuần hành chống thực dân Anh độc quyền muối (1930)

Hai hình trên phản ánh tình hình trái ngược ở châu Á trong thời gian giữa hai cuộc chiến tranh thế giới (1918 – 1939). Trong khi Nhật Bản tăng cường chiến tranh xâm lược thì ở hầu hết các nước còn lại như Ấn Độ, Trung Quốc và các nước Đông Nam Á đã bùng nổ các cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc. Vì sao như vậy? Những biểu hiện nào chứng tỏ điều đó?

1 Nhật Bản từ năm 1918 đến năm 1945

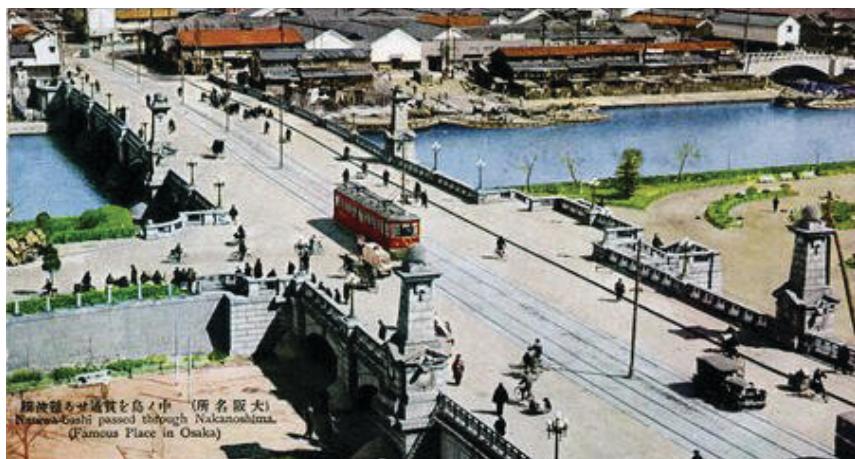
a) Nhật Bản trong những năm 1918 – 1929

Nhờ hưởng lợi từ trong Chiến tranh thế giới thứ nhất, nền kinh tế Nhật Bản phát triển nhanh chóng sau chiến tranh. Tuy nhiên, sự phát triển đó chỉ kéo dài trong 18 tháng.

Đến những năm 1920 – 1921, nền kinh tế Nhật Bản sa sút, nhiều công ty làm ăn thua lỗ, nhiều nhà kinh doanh bị phá sản, số người thất nghiệp lên tới 12 vạn người. Đời sống người lao động không được cải thiện, phong trào đấu tranh của công nhân và nông dân bùng lên mạnh mẽ. Tháng 7 – 1922, Đảng Cộng sản Nhật Bản được thành lập và trở thành lực lượng lãnh đạo phong trào công nhân.

Vào những năm 1924 – 1929, kinh tế Nhật Bản phát triển nhưng không ổn định. Năm 1926, sản lượng công nghiệp phục hồi vượt mức trước chiến tranh. Tuy nhiên, năm 1927,

cuộc khủng hoảng tài chính ở Tô-ki-ô làm cho hàng chục ngân hàng phải đóng cửa, số công nhân thất nghiệp tăng mạnh, nông dân bị bần cùng hoá, sức mua của người dân giảm sút.

Hình 3.3. Thành phố Ô-xa-ca vào những năm 20 của thế kỉ XX

? **Nêu những nét chính về tình hình Nhật Bản trong những năm 1918 – 1929.**

b) Nhật Bản trong những năm 1929 – 1945

Cuộc đại suy thoái kinh tế thế giới 1929 – 1933 đã giáng một đòn nặng nề vào kinh tế Nhật Bản.

So với năm 1929, năm 1931, sản lượng công nghiệp giảm 32,5%, ngoại thương giảm 80%, khoảng 3 triệu người thất nghiệp. Cuộc đại suy thoái làm cho mâu thuẫn xã hội ngày càng gay gắt. Năm 1929 có 276 cuộc bãi công nổ ra, đến năm 1931 đã có gần 1 000 cuộc bãi công.

Để đưa đất nước ra khỏi đại suy thoái, Chính phủ Nhật Bản tăng cường chính sách quân sự hoá bộ máy nhà nước, gây chiến tranh xâm lược, bành trướng ra bên ngoài.

Ngay từ năm 1927, Thủ tướng Ta-na-ca đã đệ trình lên Nhật hoàng bản *Tấu trình*, đề ra kế hoạch xâm lược và thống trị thế giới. Tháng 9 – 1931, Nhật Bản xâm chiếm vùng Đông Bắc Trung Quốc, đánh dấu việc hình thành "lò lửa chiến tranh" ở châu Á – Thái Bình Dương.

Khi Chiến tranh thế giới thứ hai bắt đầu diễn ra, Nhật Bản cũng ráo riết chuẩn bị chiến tranh. Tháng 9 – 1940, quân Nhật kéo vào Đông Dương. Tháng 12 – 1941, Nhật Bản bất ngờ tấn công hạm đội Mỹ ở Trân Châu cảng (quần đảo Ha-oai). Quân đội Nhật Bản xâm lược các nước Đông Nam Á khác, tiến đánh nhiều đảo thuộc châu Á – Thái Bình Dương,... Tuy nhiên, đến ngày 15 – 8 – 1945, Nhật Bản phải chấp nhận đầu hàng không điều kiện trước quân Đồng minh.

? **Tình hình Nhật Bản trong những năm 1929 – 1945 có điểm gì nổi bật?**

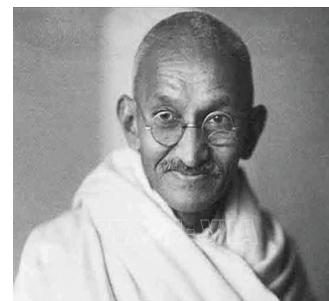
2 Phong trào đấu tranh giành độc lập dân tộc ở châu Á từ năm 1918 đến năm 1945

a) Khái quát

Thắng lợi của Cách mạng tháng Mười Nga đã tác động đến nhiều nước châu Á. Phong trào đấu tranh giành độc lập dân tộc dâng cao và lan rộng khắp các khu vực: Đông Bắc Á, Đông Nam Á, Nam Á và Tây Á.

Phong trào đấu tranh giành độc lập ở châu Á giai đoạn này diễn ra theo hai khuynh hướng chính: dân chủ tư sản (tiêu biểu là Ấn Độ, In-đô-nê-xi-a,...) và vô sản (tiêu biểu là Trung Quốc, Việt Nam,...).

Ở Ấn Độ, dưới sự lãnh đạo của Đảng Quốc đại, đứng đầu là M. Gan-đi, nhân dân đã đấu tranh đòi quyền độc lập, tẩy chay hàng hoá của Anh và phát triển nền kinh tế dân tộc.

Hình 3.4. M. Gan-đi
(1869 – 1948)

Ở Mông Cổ, trong những năm 1921 – 1924 đã diễn ra phong trào giải phóng dân tộc, dẫn tới sự ra đời của nước Cộng hoà Nhân dân Mông Cổ.

Ở Thổ Nhĩ Kỳ, cuộc chiến tranh giải phóng dân tộc trong những năm 1919 – 1922 đã đưa đến sự thành lập nước Cộng hoà Thổ Nhĩ Kỳ.

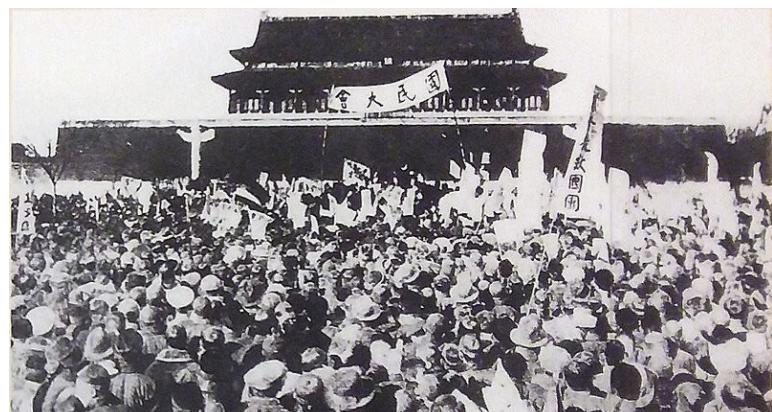
? **Nêu những nét chính về phong trào đấu tranh giành độc lập dân tộc ở châu Á từ năm 1918 đến năm 1945.**

b) Cách mạng Trung Quốc trong những năm 1919 – 1945

Phong trào Ngũ tú bùng nổ ngày 4 – 5 – 1919, mở đầu là cuộc biểu tình của 3 000 sinh viên yêu nước ở Bắc Kinh chống lại âm mưu xâm xé Trung Quốc của các nước đế quốc. Phong trào đã nhanh chóng lan rộng ra cả nước, lôi cuốn đông đảo công nhân, nông dân, trí thức yêu nước tham gia.

Tháng 7 – 1921, Đảng Cộng sản Trung Quốc được thành lập.

Trong những năm 1927 – 1937, nhân dân Trung Quốc dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản tiến hành cuộc chiến tranh cách mạng nhằm lật đổ nền thống trị của tập đoàn Quốc dân đảng – đại diện cho quyền lợi của đại địa chủ, đại tư sản và đế quốc ở Trung Quốc.

Hình 3.5. Sinh viên Bắc Kinh biểu tình tại quảng trường Thiên An Môn trong phong trào Ngũ tú

Tháng 7 – 1937, Nhật Bản mở rộng cuộc chiến tranh xâm lược nhằm thôn tính

toute bộ Trung Quốc. Trong bối cảnh đó, Đảng Cộng sản Trung Quốc đã chủ động đề nghị Quốc dân đảng đình chiến, cùng hợp tác chống Nhật. Cách mạng Trung Quốc chuyển sang thời kì Quốc – Cộng hợp tác để cùng kháng chiến chống Nhật Bản.

? **Nêu những nét chính về phong trào cách mạng Trung Quốc trong những năm 1919 – 1945.**

c) Phong trào đấu tranh giành độc lập dân tộc ở Đông Nam Á trong những năm 1918 – 1945

Từ sau Chiến tranh thế giới thứ nhất, giai cấp vô sản ở các nước Đông Nam Á từng bước trưởng thành, đã tham gia lãnh đạo phong trào cách mạng.

Trong giai đoạn này, một số Đảng Cộng sản được thành lập như: Đảng Cộng sản In-đô-nê-xi-a (5 – 1920), Đảng Cộng sản Việt Nam (đầu năm 1930), các Đảng Cộng sản Mã Lai và Xiêm (4 – 1930), Đảng Cộng sản Phi-líp-pin (11 – 1930).

Dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản, phong trào đấu tranh giành độc lập dân tộc của giai cấp công nhân và nhân dân lao động một số nước đã bùng nổ. Nổi bật là cuộc khởi nghĩa tại Gia-va và Xu-ma-tơ-ra (1926 – 1927) ở In-đô-nê-xi-a và cao trào Xô viết Nghệ – Tĩnh (1930 – 1931) ở Việt Nam. Những cuộc nổi dậy này đều bị chính quyền thực dân đàn áp đẫm máu.

Cùng với sự phát triển của phong trào vô sản, phong trào dân chủ tư sản cũng có bước tiến rõ rệt so với những năm đầu thế kỉ XX.

Nếu như trước đây mới chỉ xuất hiện các nhóm, phái hoặc các hội do những nhà yêu nước sáng lập, thì đến giai đoạn này đã xuất hiện các chính đảng có tổ chức và ảnh hưởng xã hội rộng lớn như: Đảng Dân tộc ở In-đô-nê-xi-a, Phong trào Tha-kin ở Miến Điện, Liên minh Thanh niên Ma-lay-a ở Mã Lai,...

Ở Đông Dương, cuộc đấu tranh chống thực dân Pháp được tiến hành dưới nhiều hình thức phong phú với sự tham gia của đông đảo các tầng lớp nhân dân.

Ở Lào, nhiều bộ tộc đã tham gia phong trào chống thực dân Pháp, tiêu biểu là cuộc khởi nghĩa do Ông Kẹo và Com-ma-đam lãnh đạo kéo dài hơn 30 năm (1901 – 1937).

Ở Cam-pu-chia, các cuộc đấu tranh yêu nước liên tiếp nổ ra trong những năm 1918 – 1920, 1926,... đặc biệt là phong trào yêu nước theo xu hướng dân chủ tư sản do nhà sư A-cha Hem-chiêu đứng đầu trong những năm 1930 – 1935.

Ở Việt Nam, phong trào đấu tranh chống thực dân Pháp phát triển mạnh mẽ, nhất là sau khi Đảng Cộng sản được thành lập.

Trong Chiến tranh thế giới thứ hai, phong trào đấu tranh giành độc lập dân tộc ở Đông Nam Á phát triển mạnh mẽ. Năm 1940, quân phiệt Nhật Bản xâm lược các nước Đông Nam Á. Năm 1945, lợi dụng thời cơ Nhật Bản đầu hàng Đồng minh, phong trào giải phóng dân tộc đã giành thắng lợi ở một số nước.

Nêu những nét chính về phong trào đấu tranh giành độc lập dân tộc ở Đông Nam Á trong những năm 1918 – 1945.

Luyện tập – Vận dụng

1. Hãy lập bảng hệ thống những nét chính về tình hình châu Á từ năm 1918 đến năm 1945.
2. Trình bày những biểu hiện chứng tỏ sự phát triển của phong trào giải phóng dân tộc ở châu Á sau Chiến tranh thế giới thứ nhất.

Sưu tầm tư liệu từ sách, báo và internet, hãy tìm một số sự kiện trong những năm 1939 – 1945 thể hiện mối liên minh đoàn kết chiến đấu giữa ba nước Việt Nam – Lào – Cam-pu-chia và giới thiệu với bạn.

Bài 4

CHIẾN TRANH THẾ GIỚI THỨ HAI (1939 – 1945)

Học xong bài này, em sẽ:

- Trình bày được nguyên nhân và diễn biến chủ yếu của Chiến tranh thế giới thứ hai.
- Phân tích được hậu quả của Chiến tranh thế giới thứ hai đối với lịch sử nhân loại.
- Nêu được nguyên nhân thắng lợi, ý nghĩa lịch sử, vai trò của Liên Xô và các nước Đồng minh trong chiến thắng chủ nghĩa phát xít.

Hai hình dưới đây gợi cho em liên tưởng đến sự kiện nào của thế giới trong thế kỉ XX? Hãy chia sẻ những hiểu biết của em về nguyên nhân, diễn biến, hậu quả của sự kiện đó.

Hình 4.1. Quân Đức tấn công Ba Lan (9 – 1939)

Hình 4.2. Hồng quân Liên Xô cắm cờ trên nóc toà nhà Quốc hội Đức (1945)

1 Nguyên nhân dẫn tới Chiến tranh thế giới thứ hai

Sau Chiến tranh thế giới thứ nhất, những mâu thuẫn về thị trường và thuộc địa tiếp tục nảy sinh giữa các nước đế quốc. Đặc biệt, cuộc đại suy thoái kinh tế 1929 – 1933 đã làm sâu sắc thêm những mâu thuẫn của chủ nghĩa tư bản. Chính những điều đó dẫn tới sự hình thành chủ nghĩa phát xít và quân phiệt ở Đức và Nhật Bản. Cùng với I-ta-li-a, các thế lực này là thủ phạm gây ra chiến tranh.

Trên thế giới hình thành hai khối đế quốc đối địch nhau: khối các nước tư bản dân chủ gồm Anh, Pháp, Mỹ và khối phát xít gồm Đức, I-ta-li-a, Nhật Bản. Tuy nhiên, cả hai khối đế quốc này cùng có chung mâu thuẫn với Liên Xô.

Liên Xô coi chủ nghĩa phát xít là kẻ thù nguy hiểm nhất nên chủ trương liên kết với các nước tư bản để chống phát xít và nguy cơ chiến tranh. Chính phủ các nước Anh, Pháp, Mỹ một mặt lo sợ sự bành trướng của chủ nghĩa phát xít, mặt khác lại thù ghét chủ nghĩa cộng sản. Vì thế, giới cầm quyền các nước này đã đẩy Đức chống Liên Xô.

?

Hãy trình bày nguyên nhân dẫn đến Chiến tranh thế giới thứ hai.

2 Diễn biến chính và hậu quả của Chiến tranh thế giới thứ hai

a) Diễn biến chính

Giai đoạn I: Chiến tranh bùng nổ và lan rộng khắp thế giới
(từ ngày 1 – 9 – 1939 đến tháng 11 – 1942)

- Ngày 1 – 9 – 1939, Đức tấn công Ba Lan. Ngày 3 – 9 – 1939, Anh, Pháp tuyên chiến với Đức. Chiến tranh thế giới bắt đầu.
- Từ tháng 4 đến tháng 7 – 1940, Đức đánh chiếm Pháp, tấn công Anh.
- Mùa hè 1941, Đức chiếm hầu hết các nước tư bản châu Âu.
- Ngày 22 – 6 – 1941, Đức tấn công Liên Xô trên dọc tuyến biên giới phía tây. Đến tháng 10, Đức uy hiếp Thủ đô Mát-xcơ-va.
- Tháng 12 – 1941, Nhật Bản tấn công căn cứ Trân Châu cảng của Mỹ ở Thái Bình Dương, Mỹ chính thức tham gia vào chiến tranh. Chiến tranh lan rộng toàn thế giới.
- Tháng 1 – 1942, Mặt trận Đồng minh chống phát xít được thành lập với ba trụ cột là Liên Xô, Mỹ, Anh.

Hình 4.3. Lược đồ quân Đức đánh chiếm châu Âu (1939 – 1941)

Giai đoạn II: Quân Đồng minh chuyển sang phản công, chiến tranh kết thúc (từ tháng 11 – 1942 đến tháng 8 – 1945)

- Từ tháng 11 – 1942 đến tháng 2 – 1943, Liên Xô phản công và giành thắng lợi trước quân phát xít tại thành phố Xta-lin-grát, tạo nên bước ngoặt của cuộc chiến tranh: từ phòng ngự chuyển sang phản công.

Hình 4.4. Hồng quân Liên Xô truy kích quân phát xít ở thành phố Xta-lin-grát

- Tháng 6 – 1944, liên quân Mỹ, Anh và Đồng minh đổ bộ vào Noóc-măng-đi (Bắc Pháp), mở mặt trận thứ hai ở Tây Âu, giải phóng nước Pháp.
- Ngày 16 – 4 – 1945, quân đội Liên Xô mở chiến dịch công phá Béc-lin (Đức).
- Ngày 9 – 5 – 1945, Đức ký văn kiện đầu hàng Đồng minh không điều kiện. Chiến tranh kết thúc ở châu Âu.
- Ngày 6 và ngày 9 – 8 – 1945, Mỹ ném hai quả bom nguyên tử xuống thành phố Hi-rô-si-ma và Na-ga-sa-ki của Nhật Bản.
- Ngày 8 – 8 – 1945, Liên Xô mở cuộc tấn công quân Nhật ở Đông Bắc Trung Quốc.
- Ngày 15 – 8 – 1945, Nhật Bản tuyên bố đầu hàng Đồng minh không điều kiện. Chiến tranh thế giới thứ hai kết thúc.

Hình 4.5. Quân Đồng minh đổ bộ tấn công Noóc-măng-đi (Pháp)

?

Trình bày diễn biến chính của Chiến tranh thế giới thứ hai.

b) Hậu quả của chiến tranh

Chiến tranh thế giới thứ hai kết thúc với sự sụp đổ hoàn toàn của chủ nghĩa phát xít. Tuy nhiên, cuộc chiến tranh này đã gây ra những hậu quả vô cùng nặng nề: nền kinh tế thế giới bị thiệt hại; nhiều thành phố, làng mạc, cơ sở sản xuất công nghiệp bị tàn phá.

BẢNG THỐNG KÊ HẬU QUẢ CỦA CHIẾN TRANH THẾ GIỚI THỨ HAI

Danh mục thống kê	Số liệu
Số nước tham chiến	76
Số người gia nhập quân đội (triệu người)	110
Số người chết vì chiến tranh (triệu người)	60
Số người bị thương (triệu người)	90
Thiệt hại về vật chất (tỉ đô la Mỹ)	4 000
Chi phí quân sự trực tiếp (tỉ đô la Mỹ)	1 384

?

Phân tích hậu quả của Chiến tranh thế giới thứ hai đối với lịch sử nhân loại.

3 Nguyên nhân thắng lợi, ý nghĩa lịch sử, vai trò của Liên Xô và các nước Đồng minh trong chiến thắng chủ nghĩa phát xít

• Nguyên nhân thắng lợi:

Chiến tranh thế giới thứ hai là cuộc chiến tranh phi nghĩa do phe phát xít gây ra – “kẻ gieo gió phải gặt bão”, đồng thời là cuộc chiến tranh chính nghĩa của phe Đồng minh, của các dân tộc bị phát xít chiếm đóng và của các lực lượng tiến bộ trên toàn thế giới.

Các dân tộc, toàn thể nhân loại tiến bộ luôn đoàn kết, kiên cường, sát cánh cùng lực lượng Đồng minh chiến đấu vì nền hòa bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội,...

Tinh thần chiến đấu và ý chí kiên cường của quân đội các nước Đồng minh, đặc biệt là của Hồng quân Liên Xô là một nhân tố quan trọng góp phần làm nên thắng lợi.

• Ý nghĩa: Thắng lợi của Liên Xô và các nước Đồng minh đã giúp nhân loại thoát khỏi thảm họa của chủ nghĩa phát xít, tạo nên bước chuyển biến căn bản của tình hình thế giới sau chiến tranh: sự ra đời của hệ thống các nước xã hội chủ nghĩa, tương quan giữa các nước tư bản chủ nghĩa thay đổi,...

Chiến thắng chủ nghĩa phát xít đã tạo điều kiện cho phong trào giải phóng dân tộc, phong trào vì hòa bình, dân chủ và tiến bộ xã hội phát triển.

• Vai trò của Liên Xô và các nước Đồng minh trong chiến thắng chủ nghĩa phát xít: Liên Xô, Mỹ, Anh là lực lượng đi đầu, giữ vai trò trụ cột, quyết định thắng lợi, trong đó Liên Xô có vai trò quyết định nhất.

1. Vì sao phát xít Đức, I-ta-li-a và quân phiệt Nhật Bản bị tiêu diệt trong Chiến tranh thế giới thứ hai?
2. Thắng lợi của Liên Xô và các nước Đồng minh trong Chiến tranh thế giới thứ hai có ý nghĩa lịch sử như thế nào?
3. Liên Xô và các nước Đồng minh có vai trò như thế nào trong việc tiêu diệt chủ nghĩa phát xít?

Luyện tập – Văn dụng

1. Vẽ trục thời gian thể hiện những sự kiện chính của Chiến tranh thế giới thứ hai (1939 – 1945).
2. Dựa vào thông tin trong bài học, hãy đánh giá vai trò của Liên Xô và các nước Đồng minh trong chiến thắng chủ nghĩa phát xít và nêu dẫn chứng.

Liên hệ và cho biết: Chiến tranh thế giới thứ hai đã để lại những bài học gì cho việc bảo vệ hòa bình thế giới hiện nay?

Hình 4.6. Tượng đài vinh danh chiến sĩ Hồng quân ở thành phố Béc-lin (Đức)

CHƯƠNG 2

VIỆT NAM TỪ NĂM 1918 ĐẾN NĂM 1945

Bài 5

PHONG TRÀO DÂN TỘC DÂN CHỦ TRONG NHỮNG NĂM 1918 – 1930

Học xong bài này, em sẽ:

Mô tả được những nét chính của phong trào dân tộc dân chủ những năm 1918 – 1930.

Trong những thập kỷ đầu thế kỷ XX, phong trào yêu nước, cách mạng của nhân dân Việt Nam tiếp tục rơi vào "tình hình đen tối như không có đường ra". Hãy nêu những hiểu biết của em về hoạt động đấu tranh của các giai cấp, tầng lớp trong xã hội Việt Nam từ năm 1918 đến năm 1930. Theo em, vì sao phong trào dân tộc dân chủ ở giai đoạn này dù diễn ra sôi nổi nhưng vẫn chưa thành công?

Chương trình khai thác thuộc địa lần thứ hai của tư bản Pháp được tiến hành ở Đông Dương đã đưa tới nhiều biến đổi quan trọng về chính trị, kinh tế, văn hoá và xã hội Việt Nam. Trên thế giới, thắng lợi của Cách mạng tháng Mười Nga (1917) và sự ra đời của Quốc tế Cộng sản (1919) đã tác động to lớn đến phong trào cộng sản và công nhân quốc tế, cũng như phong trào giải phóng dân tộc ở nhiều nước thuộc địa, phụ thuộc.

Bối cảnh lịch sử mới đã thúc đẩy phong trào dân tộc dân chủ Việt Nam phát triển với những hình thức và nội dung phong phú.

1 Hoạt động yêu nước của người Việt Nam ở nước ngoài

Tại Trung Quốc: Một nhóm thanh niên yêu nước lập ra tổ chức *Tâm tâm xã* (1923) ở Quảng Châu, chủ trương "khôi phục quyền làm người của người Việt Nam" và có hoạt động gây tiếng vang là mưu sát Toàn quyền Đông Dương Méc-lanh tại Sa Diện (Quảng Châu, 1924).

Tại Pháp: Phan Châu Trinh và một số người Việt Nam sáng lập *Hội những người yêu nước Việt Nam tại Pháp* (1919), viết nhiều tác phẩm lên án chế độ quân chủ trong nước và thể hiện tinh thần dân tộc,...

?

Hãy trình bày hoạt động yêu nước tiêu biểu của người Việt Nam ở nước ngoài.

2 Phong trào của giai cấp tư sản và tầng lớp tiểu tư sản ở trong nước

- *Phong trào của giai cấp tư sản*

Giai cấp tư sản và bộ phận đại địa chủ Việt Nam đã đấu tranh chống lại sự cạnh tranh, chèn ép của tư sản Hoa kiều và tư sản Pháp, đồng thời yêu cầu chính quyền thuộc địa trao cho một số quyền tự do, dân chủ, được tham gia vào bộ máy chính quyền,...

Các phong trào đấu tranh tiêu biểu gồm: tẩy chay tư sản Hoa kiều, vận động người Việt Nam dùng hàng Việt Nam ở Sài Gòn, Hà Nội, Hải Phòng, Nam Định,... (1919); chống độc quyền cảng Sài Gòn của tư sản Pháp (1923).

Một số tư sản và đại địa chủ đã thành lập Đảng Lập hiến tại Sài Gòn (1923), lập một số tờ báo để làm công cụ tuyên truyền và đòi quyền lợi cho mình như: *Thực nghiệp dân báo*, *Diễn đàn bản xứ*, *Tiếng vang An Nam*,...

• Phong trào của tầng lớp tiểu tư sản

Trong giai đoạn này, tầng lớp tiểu tư sản ngày càng trưởng thành và tích cực tham gia vào phong trào yêu nước. Các hoạt động của họ đã góp phần tuyên truyền tư tưởng dân tộc, dân chủ, thức tỉnh và cổ vũ tinh thần yêu nước.

Nhiều trí thức đã mở các nhà xuất bản tiến bộ như: Cường học thư xã, Quan hải tùng thư, Nam Đồng thư xã,...; ra báo bằng tiếng Pháp và tiếng Việt như: *Chuông rạn, An Nam trẻ*,...

Bên cạnh đó, một số tổ chức chính trị sơ khai đã ra đời làm nòng cốt trong phong trào yêu nước như: Thanh niên cao vọng Đảng, Việt Nam nghĩa đoàn, Hội Phục Việt, Đảng Thanh niên,...

Tầng lớp tiểu tư sản cũng tham gia các phong trào đấu tranh như: đòi nhà cầm quyền Pháp thả Phan Bội Châu (1925), Nguyễn An Ninh (1926), tổ chức đám tang và lễ truy điệu Phan Châu Trinh (1926),...

Em có biết?

Nhiều thanh niên, tiểu tư sản yêu nước tham gia các phong trào giai đoạn này về sau đã gia nhập Đảng Cộng sản Việt Nam như: Trần Phú, Nguyễn Đức Cảnh, Trần Huy Liệu,...

◀ **Hình 5.1.** Lễ tang Phan Châu Trinh ở Sài Gòn (1926)

?

Hãy trình bày những nét chính của phong trào của giai cấp tư sản và tầng lớp tiểu tư sản ở trong nước.

3 Phong trào của giai cấp công nhân

Các cuộc đấu tranh của giai cấp công nhân Việt Nam diễn ra sôi nổi với mục đích chủ yếu là bãi công đòi tăng lương, giảm giờ làm,... Bên cạnh các hoạt động bỗn trốn, phá bỏ giao kèo, công nhân đã bắt đầu sử dụng hình thức đấu tranh bãi công.

Tiêu biểu như: cuộc đấu tranh của thuỷ thủ trên tàu Sác-nô ở Hải Phòng (1919), bãi công của 600 công nhân thợ nhuộm ở Sài Gòn – Chợ Lớn (1920),... Một số công nhân Việt Nam cũng đã tham gia Liên đoàn công nhân tàu biển ở Viễn Đông.

Tháng 8 – 1925, cuộc bãi công của hơn 1 000 công nhân Ba Son (Sài Gòn) dưới sự lãnh đạo của Tôn Đức Thắng và tổ chức Công hội đã nổ ra và giành thắng lợi, góp phần ngăn cản tàu chiến Pháp chở binh lính sang đàm áp phong trào cách mạng Trung Quốc. Cuộc bãi công thắng lợi đã đánh dấu bước chuyển của phong trào công nhân từ giai đoạn đấu tranh "tự phát" sang "tự giác".

Em có biết?

Xưởng Ba Son (Nhà máy đóng tàu Ba Son) được xây dựng ngay khi thực dân Pháp chiếm được ba tỉnh miền Đông Nam Kì, là cơ xưởng quan trọng bậc nhất ở Đông Dương và tập trung nhiều công nhân lành nghề nhất lúc đó. Xưởng sửa chữa nhiều tàu có trọng tải lớn, chế tạo tàu mới và nhiều công trình hàng hải.

Tư liệu. "Bằng hành động của mình, cuộc bã công Ba Son đã cắm một cột mốc rất quan trọng trong phong trào công nhân – giai đoạn công nhân Việt Nam bắt đầu đi vào đấu tranh có tổ chức và có mục đích chính trị rõ ràng".

(Đinh Xuân Lâm (Chủ biên), *Lịch sử Việt Nam*, Tập III, NXB Giáo dục Việt Nam, 2012, tr. 357 – 358)

Từ năm 1926, các cuộc đấu tranh có tổ chức của công nhân diễn ra liên tục từ Bắc tới Nam và bước đầu thể hiện sự liên kết với nhiều ngành, nhiều địa phương. Đặc biệt, bên cạnh mục tiêu kinh tế, công nhân còn đấu tranh nhằm mục tiêu chính trị rõ ràng hơn như: chống lại chính sách áp bức, bóc lột của chủ tư bản và chính quyền thực dân phong kiến. Giai cấp công nhân dần trở thành lực lượng chính trị độc lập.

Một số cuộc đấu tranh lớn như bã công ở mỏ than Mạo Khê (Quảng Ninh), nhà máy xe lửa Trường Thi (Vinh), nhà máy sửa chữa ô tô A-vi-a (Hà Nội), đồn điền cao su Phú Riềng (Bình Phước),...

- ?
1. Khai thác tư liệu và thông tin trong mục, hãy nêu ý nghĩa của cuộc bã công của công nhân Ba Son.
 2. Hãy trình bày những nét chính trong phong trào của giai cấp công nhân.

4 Sứ ra đời của các tổ chức yêu nước cách mạng

Trước sự phát triển của phong trào dân tộc dân chủ và sự tăng cường đàn áp của thực dân Pháp, những người yêu nước đã đoàn kết, thành lập nên các tổ chức yêu nước cách mạng. Hoạt động của các tổ chức này đã thúc đẩy phong trào đấu tranh của các giai cấp, tầng lớp trong xã hội diễn ra mạnh mẽ hơn.

- *Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên*: được Nguyễn Ái Quốc thành lập vào tháng 6 – 1925 tại Quảng Châu (Trung Quốc) trên cơ sở lựa chọn các thanh niên ưu tú đang hoạt động ở Trung Quốc (tổ chức Tâm tâm xã) và từ trong nước sang. Hội đã công bố Chương trình, Điều lệ, khẳng định mục đích làm cách mạng dân tộc để giành lấy độc lập, sau đó làm cách mạng thế giới để đi đến xã hội cộng sản.

Hình 5.2. Một lớp học đào tạo cán bộ cách mạng ở Quảng Châu của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên (tranh vẽ)

Hội đã mở nhiều lớp huấn luyện cán bộ. Những bài giảng của Nguyễn Ái Quốc tại đây được tập hợp thành sách *Đường Kách mệnh* (1927) và bí mật đưa về nước. Năm 1928, Hội phát động phong trào "vô sản hoá" đưa cán bộ thâm nhập vào các đồn điền, hầm mỏ,... ở trong nước để rèn luyện, tuyên truyền cách mạng, nâng cao ý thức chính trị cho giai cấp công nhân và tổ chức quần chúng đấu tranh.

Đến trước tháng 5 – 1929, Hội đã xây dựng được cơ sở ở cả ba kì trong nước, Trung Quốc, Xiêm,... với thành phần tham gia gồm thanh niên, trí thức, công nhân, nông dân,... Hoạt động của Hội đã góp phần truyền bá chủ nghĩa Mác – Lê-nin vào Việt Nam.

• *Tân Việt Cách mạng đảng*: có tiền thân là Hội Phục Việt, ra đời trong phong trào dân tộc dân chủ đầu những năm 20 của thế kỷ XX. Tháng 7 – 1928, tổ chức này đổi tên thành Tân Việt Cách mạng đảng, hoạt động chủ yếu ở Trung Kì với lực lượng chủ yếu gồm: trí thức trẻ, thanh niên, tư sản yêu nước.

Ban đầu, đảng này theo khuynh hướng dân chủ tư sản, nhưng về sau đã chuyển dần sang khuynh hướng vô sản dưới ảnh hưởng của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên. Hoạt động chính của Tân Việt gồm: giới thiệu các sách báo yêu nước tiến bộ, góp phần truyền bá chủ nghĩa Mác – Lê-nin ở trong nước; tổ chức một số cuộc đấu tranh của học sinh, tiểu thương và công nhân,... Nhiều đảng viên cũng được cử sang dự các lớp huấn luyện của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên.

• *Việt Nam Quốc dân đảng*: được thành lập vào tháng 12 – 1927 trên cơ sở hạt nhân là một số thành viên của Nam Đồng thư xã như: Nguyễn Thái Học, Phó Đức Chính,... Thành phần tham gia gồm tư sản dân tộc, binh lính Việt Nam trong quân đội Pháp, viên chức, học sinh, thân hào, thân sĩ ở nông thôn,... Đảng theo khuynh hướng cách mạng dân chủ tư sản với mục tiêu đánh đuổi giặc Pháp, thiết lập dân quyền bằng phương pháp bạo động, ám sát cá nhân.

Hình 5.3. Khu lăng mộ Nguyễn Thái Học và các liệt sĩ trong khởi nghĩa Yên Báy (Yên Báy)

Đầu tháng 2 – 1929, sau khi Việt Nam Quốc dân đảng tổ chức ám sát tên trùm mập phu Ba-danh, thực dân Pháp đã tiến hành các cuộc vây ráp lớn khiến cho nhiều cơ sở của đảng bị tan vỡ. Cuộc khởi nghĩa của Việt Nam Quốc dân đảng nổ ra đêm 9 – 2 – 1930 ở Yên Báy, Phú Thọ, sau đó là ở Hải Dương, Thái Bình,... nhưng nhanh chóng bị thực dân Pháp đàn áp dã man.

Thất bại của khởi nghĩa Yên Báy và sự tan rã nhanh chóng của Việt Nam Quốc dân đảng cho thấy khuynh hướng dân chủ tư sản đã hoàn toàn bất lực trước nhiệm vụ cứu nước. Trong khi đó, sự phát triển của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên và sự chuyển biến trong lập trường chính trị của Tân Việt Cách mạng đảng đã chứng tỏ khuynh hướng vô sản ngày càng thắng thế trong phong trào dân tộc dân chủ ở Việt Nam.

- ?
1. Hãy nêu những nét chính về sự ra đời của các tổ chức yêu nước cách mạng.
 2. Theo em, vì sao hoạt động của Việt Nam Quốc dân đảng không thành công?

Luyện tập – Vận dụng

1. Vẽ sơ đồ thể hiện những sự kiện tiêu biểu trong phong trào dân tộc dân chủ từ năm 1918 đến năm 1930 ở Việt Nam.
2. Theo em, phong trào dân tộc dân chủ từ năm 1918 đến năm 1930 có ý nghĩa như thế nào đối với cách mạng Việt Nam?

- Sưu tầm tư liệu từ sách, báo, internet, hãy kể tên một số thanh niên, trí thức đã tham gia tích cực vào phong trào dân tộc dân chủ (1918 – 1930). Xây dựng poster giới thiệu về một nhân vật mà em ấn tượng nhất.

Bài 6

HOẠT ĐỘNG CỦA NGUYỄN ÁI QUỐC VÀ SỰ THÀNH LẬP ĐẢNG CỘNG SẢN VIỆT NAM

Học xong bài này, em sẽ:

- Nêu được những nét chính về hoạt động của Nguyễn Ái Quốc trong những năm 1918 – 1930.
- Nhận biết được quá trình và ý nghĩa của việc thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam; đánh giá được vai trò của Nguyễn Ái Quốc trong quá trình thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam.

Những câu thơ bên miêu tả rất xúc động về một sự kiện trong hành trình đi tìm đường cứu nước của Nguyễn Ái Quốc. Hãy chia sẻ hiểu biết của em về quá trình hoạt động của Nguyễn Ái Quốc từ năm 1918 đến năm 1930. Theo em, Nguyễn Ái Quốc có vai trò như thế nào đối với việc thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam? Sự ra đời của Đảng có ý nghĩa gì đối với lịch sử dân tộc?

"...Luận cương đến Bác Hồ. Và Người đã khóc

Lệ Bác Hồ rơi trên chữ Lê-nin

Bác reo lên một mình như nói cùng dân tộc

"Cơm áo là đây! Hạnh phúc đây rồi!"

(Trích *Người đi tìm hình của nước*, Chế Lan Viên)

1 Hoạt động của Nguyễn Ái Quốc từ năm 1918 đến năm 1930

Sau một thời gian sống và làm việc tại nhiều quốc gia, khoảng cuối năm 1917, Nguyễn Tất Thành quay lại hoạt động ở Pa-ri (Pháp).

Hình 6.1. Nguyễn Ái Quốc (tức Nguyễn Tất Thành) tham dự Đại hội lần thứ 18
Đảng Xã hội Pháp ở thành phố Tua (1920)

KHÁI QUÁT NHỮNG NÉT CHÍNH TRONG QUÁ TRÌNH HOẠT ĐỘNG CỦA NGUYỄN ÁI QUỐC NHỮNG NĂM 1918 – 1930

Hoạt động của Nguyễn Ái Quốc tại Pháp

- Đầu năm 1919: gia nhập Đảng Xã hội Pháp.
- Tháng 6 – 1919: thay mặt những người Việt Nam yêu nước tại Pháp, Nguyễn Tất Thành đã gửi bản *Yêu sách của nhân dân An Nam* (kí tên là Nguyễn Ái Quốc) tới Hội nghị Véc-xai.
- Tháng 7 – 1920: đọc *Sơ thảo lần thứ nhất những Luận cương về vấn đề dân tộc và vấn đề thuộc địa* của Lê-nin. Luận cương đã giúp Nguyễn Ái Quốc tìm thấy con đường cứu nước, giải phóng dân tộc – con đường cách mạng vô sản.
- Tháng 12 – 1920: tham dự Đại hội Tua, bỏ phiếu tán thành Đảng Xã hội Pháp gia nhập Quốc tế Cộng sản, tham gia thành lập Đảng Cộng sản Pháp, đánh dấu bước ngoặt trong hoạt động cách mạng của Nguyễn Ái Quốc: từ chủ nghĩa yêu nước đến chủ nghĩa Mác – Lê-nin và đi theo con đường cách mạng vô sản.
- Năm 1921: cùng một số nhà cách mạng các nước thuộc địa Pháp lập ra Hội Liên hiệp thuộc địa.
- Năm 1922: là Chủ nhiệm (kiêm chủ bút) báo *Người cùng khổ*.

Hình 6.2. Một số báo
Người cùng khổ

Hoạt động của Nguyễn Ái Quốc tại Liên Xô

- Tháng 10 – 1923: được bầu vào Hội đồng Quốc tế Nông dân.
- Tháng 6 – 1924: trình bày tham luận tại Đại hội lần thứ V của Quốc tế Cộng sản.
- Từ năm 1923 đến năm 1924: viết bài cho tạp chí *Thư tín quốc tế*, báo *Sự thật*,...

Hoạt động của Nguyễn Ái Quốc tại Trung Quốc

- Từ năm 1925 đến năm 1927: sáng lập Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên, xuất bản tờ báo *Thanh niên*; trực tiếp mở các lớp huấn luyện chính trị đào tạo một số thanh niên trở thành những cán bộ cách mạng của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên tại Quảng Châu.
- Tháng 7 – 1925: tham gia sáng lập Hội liên hiệp các dân tộc bị áp bức.
- Đầu năm 1927: Tác phẩm *Đường Kách mệnh* gồm các bài giảng của Nguyễn Ái Quốc ở các lớp huấn luyện tại Quảng Châu được xuất bản.

Từ giữa năm 1927 đến cuối năm 1929, Nguyễn Ái Quốc tiếp tục có thời gian hoạt động cách mạng tại Pháp, Bỉ, Đức, Xiêm,... trước khi quay trở lại Trung Quốc triệu tập Hội nghị hợp nhất các tổ chức cộng sản.

?

Hãy nêu những nét chính về quá trình hoạt động của Nguyễn Ái Quốc trong những năm 1918 – 1930.

Em có biết?

Số học viên do Nguyễn Ái Quốc trực tiếp huấn luyện ở Quảng Châu gồm 75 người. Đây là lớp cán bộ đầu tiên của Đảng, trong đó có Lê Hồng Phong, Phùng Chí Kiên, Nguyễn Lương Bằng, Trần Phú, Phạm Văn Đồng,...

2 Sự thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam

a) Sự ra đời các tổ chức cộng sản ở Việt Nam

Trong những năm 1928 – 1929, thông qua hoạt động của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên, tiêu biểu là phong trào "vô sản hoá", chủ nghĩa Mác – Lê-nin được truyền bá sâu rộng vào Việt Nam, thúc đẩy phong trào công nhân và phong trào yêu nước phát triển mạnh mẽ. Tình hình này đặt ra nhu cầu cần phải thành lập Đảng Cộng sản để đưa phong trào cách mạng tiếp tục tiến lên.

Hình 6.3. Quá trình ra đời của ba tổ chức cộng sản

Ba tổ chức cộng sản lần lượt ra đời trong năm 1929 đã chứng tỏ sự trưởng thành của giai cấp công nhân và là bước chuẩn bị trực tiếp cho sự thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam.

? Nêu quá trình thành lập và ý nghĩa sự ra đời của các tổ chức cộng sản ở Việt Nam.

b) Hội nghị thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam

Sự ra đời của các tổ chức cộng sản đã tác động tích cực tới phong trào cách mạng trong nước. Tuy nhiên, ba tổ chức này hoạt động riêng rẽ, tranh giành ảnh hưởng với nhau, làm cho phong trào cách mạng trong nước có nguy cơ dẫn đến chia rẽ lớn. Trong bối cảnh đó, Nguyễn Ái Quốc với tư cách là phái viên của Quốc tế Cộng sản đã triệu tập và chủ trì Hội nghị hợp nhất các tổ chức cộng sản tại Hương Cảng (Trung Quốc) vào đầu năm 1930.

Hình 6.4. Hội nghị thành lập Đảng (tranh vẽ của họa sĩ Phan Kế An)

Em có biết?

Đại hội đại biểu toàn quốc của Đảng Lao động Việt Nam (1960) đã quyết định lấy ngày 3 – 2 hàng năm là ngày kỉ niệm thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam.

Hội nghị bắt đầu từ ngày 6 – 1 – 1930. Tham dự hội nghị có hai đại biểu Đông Dương Cộng sản Đảng, hai đại biểu An Nam Cộng sản Đảng và hai đại biểu đang hoạt động ở nước ngoài. Đến ngày 8 – 2 – 1930, các đại biểu lên đường về nước. Ngày 24 – 2 – 1930, Đông Dương Cộng sản Liên đoàn cũng gia nhập Đảng Cộng sản Việt Nam.

Hội nghị nhất trí tán thành việc thống nhất các tổ chức cộng sản để thành lập một đảng duy nhất là Đảng Cộng sản Việt Nam. Hội nghị thông qua *Chính cương văn tắt*, *Sách lược văn tắt*, *Điều lệ văn tắt*, *Chương trình tóm tắt* của Đảng do Nguyễn Ái Quốc soạn thảo; định kế hoạch thực hiện việc thống nhất trong nước;...

Hội nghị hợp nhất các tổ chức cộng sản có ý nghĩa như Đại hội thành lập Đảng. Các văn kiện được thông qua tại Hội nghị trở thành *Cương lĩnh chính trị* đầu tiên của Đảng, đã đề ra đường lối cơ bản cho cách mạng Việt Nam.

Cương lĩnh đã nêu rõ đường lối chiến lược của cách mạng là làm tư sản dân quyền cách mạng và thô địa cách mạng để đi tới xã hội cộng sản.

Nhiệm vụ của cách mạng là đánh đổ đế quốc Pháp và bọn phong kiến, làm cho nước Việt Nam được hoàn toàn độc lập, xây dựng Chính phủ công – nông – bình, tịch thu ruộng đất của đế quốc chia cho dân cày nghèo,...

Đảng Cộng sản Việt Nam được xác định là "đội tiên phong" của giai cấp vô sản song cần thu phục được "đại bộ phận dân cày và phải dựa vào hạng dân cày nghèo", "hết sức liên lạc với tiểu tư sản, trí thức, trung nông", đoàn kết với những dân tộc bị áp bức và vô sản thế giới.

Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời có ý nghĩa lịch sử vô cùng to lớn.

Tư liệu. Sự thành lập của Đảng Cộng sản Việt Nam là một sự kiện chính trị trọng đại, một bước ngoặt lịch sử trong sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc của nhân dân Việt Nam. Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời là kết quả của sự kết hợp giữa chủ nghĩa Mác – Lê-nin với phong trào công nhân và phong trào yêu nước Việt Nam.

(Theo Viện Sử học, *Lịch sử Việt Nam*, Tập 8, NXB Khoa học xã hội, 2017, tr. 571)

Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời đã chấm dứt sự khủng hoảng về đường lối cứu nước và giai cấp lãnh đạo của cách mạng Việt Nam. Cũng từ đây, dưới sự lãnh đạo của Đảng, cách mạng Việt Nam trở thành một bộ phận khăng khít của cách mạng thế giới. Đây cũng là bước chuẩn bị tất yếu đầu tiên cho những bước phát triển nhảy vọt về sau của cách mạng Việt Nam.

?

Khai thác tư liệu và thông tin trong mục, nêu quá trình, ý nghĩa của việc thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam.

Luyện tập – Vận dụng

- Đánh giá vai trò của Nguyễn Ái Quốc đối với quá trình thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam.
- Từ thông tin trong bài, hãy làm sáng tỏ nhận định: "Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời là bước ngoặt lịch sử chấm dứt sự khủng hoảng về đường lối cứu nước và giai cấp lãnh đạo của cách mạng Việt Nam".

Sưu tầm tư liệu từ sách, báo và internet, thiết kế sơ đồ tư duy hoặc infographic giới thiệu những sự kiện chính trong hành trình tìm đường cứu nước, hoạt động cách mạng của Nguyễn Ái Quốc từ năm 1918 đến năm 1930.

Bài 7

PHONG TRÀO CÁCH MẠNG VIỆT NAM THỜI KÌ 1930 – 1939

Học xong bài này, em sẽ:

Mô tả được những nét chủ yếu của phong trào cách mạng giai đoạn 1930 – 1931 và 1936 – 1939.

Hình bên là một trong những di tích gắn với một sự kiện lịch sử tiêu biểu của Việt Nam trong những năm 1930 – 1931. Hãy chia sẻ những hiểu biết của em về sự kiện đó cũng như phong trào cách mạng Việt Nam thời kì 1930 – 1939.

Hình 7.1. Tượng đài Xô viết Nghệ – Tĩnh (huyện Can Lộc, tỉnh Hà Tĩnh) ►

1 Phong trào cách mạng trong những năm 1930 – 1931

• Nguyên nhân bùng nổ

Việt Nam là thuộc địa của Pháp nên cũng chịu ảnh hưởng của cuộc khủng hoảng kinh tế thế giới (1929 – 1933). Mâu thuẫn trong xã hội ngày càng sâu sắc, nổi lên với hai mâu thuẫn cơ bản là: mâu thuẫn giữa toàn thể dân tộc Việt Nam với thực dân Pháp và mâu thuẫn giữa nông dân với địa chủ phong kiến. Trong bối cảnh đó, Đảng Cộng sản Việt Nam vừa ra đời đã kịp thời lãnh đạo cách mạng và đẩy mạnh cuộc đấu tranh trên phạm vi toàn quốc.

• Diễn biến chính

Ngay từ đầu năm 1930, một số cuộc đấu tranh của công nhân, nông dân và các tầng lớp lao động khác đã nổ ra với mục tiêu đòi cải thiện đời sống, đòi tăng lương, giảm giờ làm, giảm sưu thuế,... Tiêu biểu là cuộc bãi công của công nhân đồn điền cao su Phú Riềng (Bình Phước), nhà máy sợi Nam Định (Nam Định), nhà máy diêm Bến Thuỷ (Vinh, Nghệ An),...

Từ tháng 5 – 1930, phong trào phát triển mạnh mẽ trong phạm vi cả nước như: bãi công của công nhân nhà máy điện Chợ Quán (Sài Gòn), khu mỏ Hồng Gai (Quảng Ninh),...; biểu tình của nông dân các tỉnh Thái Bình, Hà Nam, Gia Định,...

Em có biết?

Ngày 1 – 5 – 1930, cờ đỏ búa liềm tung bay trên đỉnh núi Bài Thơ (Quảng Ninh). Đây là một sự kiện quan trọng, cổ vũ mạnh mẽ phong trào đấu tranh của công nhân vùng mỏ.

Nhân ngày Quốc tế Lao động 1 – 5, lần đầu tiên công nhân và các tầng lớp nhân dân khác đã biểu dương tinh thần đoàn kết với giai cấp vô sản thế giới, rải truyền đơn, treo cờ Đảng.

Đến tháng 9 và tháng 10 – 1930, phong trào đạt đến đỉnh cao, quyết liệt nhất là ở Nghệ An và Hà Tĩnh.

Những cuộc biểu tình của nông dân ở Nam Đàm, Thanh Chương, Diễn Châu, Nghi Lộc,... được sự hưởng ứng của công nhân Vinh - Bến Thuỷ đã làm bộ máy chính quyền của thực dân và phong kiến tay sai ở nhiều huyện bị té liệt, ở một số thôn, xã bị tan rã.

Chính quyền nhân dân được thành lập ở một số thôn, xã của Nghệ An, Hà Tĩnh dưới hình thức các xô viết. Chính quyền Xô viết đã ban hành và thực hiện các chính sách tiến bộ.

Về chính trị: ban bố các quyền tự do, dân chủ cho nhân dân; về kinh tế: chia ruộng đất công, bãi bỏ các thứ thuế vô lí, thực hiện giảm tô và xoá nợ cho dân nghèo; về văn hoá, xã hội: tổ chức đời sống mới, mở các lớp dạy chữ Quốc ngữ, xoá bỏ các tệ nạn xã hội,...

Hoảng sợ trước phong trào quần chúng, thực dân Pháp tiến hành khủng bố cực kì tàn bạo. Chúng cho máy bay ném bom tàn sát cuộc biểu tình của 8 000 nông dân Hưng Nguyên ngày 12 - 9 - 1930.

Đầu năm 1931, thực dân Pháp tập trung lực lượng đàn áp, khủng bố phong

trào. Nhiều tổ chức của Đảng bị phá vỡ, hàng vạn cán bộ, đảng viên, người yêu nước bị bắt giam. Phong trào cách mạng 1930 - 1931 tạm thời lắng xuống.

• Ý nghĩa

Phong trào cách mạng 1930 - 1931 đã khẳng định vai trò lãnh đạo cách mạng của Đảng. Từ trong phong trào, khối liên minh công - nông được hình thành, để lại nhiều bài học quý báu cho phong trào cách mạng sau này.

Hình 7.2. Lược đồ cao trào Xô viết Nghệ - Tĩnh (1930 – 1931)

Hình 7.3. Xô viết Nghệ - Tĩnh
(tranh sơn dầu của họa sĩ Nguyễn Đức Nùng)

? 1. Trình bày nguyên nhân, diễn biến chính của phong trào cách mạng 1930 – 1931. Những biểu hiện nào chứng tỏ Xô viết Nghệ – Tĩnh là đỉnh cao của phong trào cách mạng 1930 – 1931?

2. Phong trào cách mạng 1930 – 1931 có ý nghĩa lịch sử như thế nào đối với cách mạng Việt Nam?

2 Phong trào cách mạng trong những năm 1936 – 1939

• Nguyên nhân

Tháng 7 – 1935, Đại hội VII của Quốc tế Cộng sản đã họp và chủ trương thành lập Mặt trận Nhân dân ở các nước nhằm tập hợp các lực lượng dân chủ chống chủ nghĩa phát xít và nguy cơ chiến tranh. Ở Pháp, năm 1936, Mặt trận Nhân dân lên cầm quyền đã thi hành một số chính sách tiến bộ.

Ở Việt Nam, cuối năm 1934 – 1935, các tổ chức Đảng và phong trào quần chúng dần được phục hồi. Tháng 7 – 1936, Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Đông Dương xác định nhiệm vụ trước mắt là đấu tranh chống chế độ phản động thuộc địa, chống phát xít và nguy cơ chiến tranh, đòi tự do, dân sinh, dân chủ, cơm áo và hoà bình. Hội nghị chủ trương thành lập Mặt trận Nhân dân phản đế Đông Dương (sau đổi tên là Mặt trận Dân chủ Đông Dương).

• Diễn biến chính

Em có biết?

Tháng 7 – 1936, trên báo *Tranh đấu*, Nguyễn An Ninh cho đăng các bài *Tiến tới một Đại hội Đông Dương, Hãy bắt tay vào Đại hội Đông Dương*, đã thổi bùng lên phong trào đấu tranh của quần chúng. Tháng 9 – 1936, ông bị địch bắt giam và kiên quyết tuyệt thực để phản đối. Trước sức ép đấu tranh của quần chúng, tháng 11 – 1936, ông được trả tự do.

Mở đầu là *phong trào Đông Dương đại hội*: Được tin Quốc hội Pháp cử phái đoàn sang điều tra tình hình Đông Dương, Đảng chủ trương phát động một phong trào đấu tranh công khai, rộng lớn của quần chúng nhằm thu thập nguyện vọng của họ, tiến tới triệu tập Đông Dương đại hội.

Đầu năm 1937, nhân dịp đón Gô-đa – phái viên của Chính phủ Pháp sang điều tra tình hình Đông Dương và Brê-vi-ê sang nhậm chức Toàn quyền Đông Dương, nhiều cuộc mít tinh, biểu tình, đưa “dân nguyện”,... đã diễn ra. Tiêu biểu là cuộc bãi công của công nhân xe lửa Trường Thi (7 – 1937), cuộc mít tinh của 2,5 vạn người tại khu Đầu Xảo (Hà Nội) nhân dịp ngày Quốc tế Lao động (1 – 5 – 1938),...

Hình 7.4. Cuộc mít tinh được tổ chức tại khu Đầu Xảo (Hà Nội) ngày 1 – 5 – 1938

Tư liệu. Phong trào Đông Dương đại hội là phong trào đấu tranh rộng lớn đầu tiên của quần chúng, mở đầu cho một cao trào vận động cách mạng mới ở Việt Nam.

(Đinh Xuân Lâm (Chủ biên), *Lịch sử Việt Nam*, Tập III, Sđd, tr. 591)

Phong trào đấu tranh nghị trường: Đây là một hình thức đấu tranh mới trong thời kì này của Đảng Cộng sản Đông Dương với mục đích mở rộng lực lượng của Mặt trận Dân chủ và vạch trần chính sách phản động của chính quyền thực dân và tay sai, bênh vực nhân dân lao động.

Trong cuộc bầu cử vào Viện Dân biểu Trung Kì (1937), Viện Dân biểu Bắc Kì (1938), Hội đồng Quản hạt Nam Kì (1939), Đảng vận động đưa người của Mặt trận Dân chủ Đông Dương ra ứng cử.

Đấu tranh trên lĩnh vực báo chí: Nhiều tờ báo đã được xuất bản công khai như: *Tiền phong*, *Dân chúng*, *Lao động*,... Một số sách giới thiệu chủ nghĩa Mác – Lê-nin và chính sách của Đảng cũng được lưu hành rộng rãi như cuốn *Vấn đề dân cày* của Qua Ninh (Trường Chinh) và Vân Đình (Võ Nguyên Giáp),...

Cuối năm 1938, phong trào đấu tranh công khai bị thu hẹp dần và chấm dứt khi Chiến tranh thế giới thứ hai bùng nổ (9 – 1939).

• **Ý nghĩa**

Phong trào dân chủ 1936 – 1939 là phong trào quần chúng rộng lớn, có tổ chức, đặt dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Đông Dương, đã buộc chính quyền thực dân phải nhượng bộ một số yêu sách cụ thể về dân sinh, dân chủ. Phong trào này được xem là cuộc diễn tập cho Cách mạng tháng Tám năm 1945. Từ phong trào, Đảng tích luỹ được nhiều bài học kinh nghiệm trong lãnh đạo, tổ chức đấu tranh,...

1. Trình bày nguyên nhân, diễn biến chính của phong trào cách mạng 1936 – 1939.

2. Hãy cho biết ý nghĩa lịch sử của phong trào cách mạng 1936 – 1939.

Luyện tập – Vận dụng

Hoàn thành bảng so sánh về phong trào cách mạng 1930 – 1931 và 1936 – 1939 (theo gợi ý dưới đây vào vở).

Nội dung so sánh	Phong trào cách mạng 1930 – 1931	Phong trào cách mạng 1936 – 1939
Kẻ thù	?	?
Nhiệm vụ	?	?
Hình thức, phương pháp đấu tranh	?	?
Lực lượng tham gia	?	?
Ý nghĩa	?	?

Tìm hiểu và cho biết: Ở địa phương em (tỉnh hoặc thành phố) trong những năm 1930 – 1931 và 1936 – 1939 đã diễn ra những cuộc đấu tranh nào?

Bài 8

CÁCH MẠNG THÁNG TÁM NĂM 1945

Học xong bài này, em sẽ:

- Nêu được tình hình Việt Nam dưới ách thống trị của Pháp – Nhật Bản.
- Nhận biết được sự chuẩn bị của nhân dân Việt Nam tiến tới khởi nghĩa giành chính quyền: chuyển hướng chiến lược của Đảng Cộng sản Đông Dương; sự ra đời của Mặt trận Việt Minh; cao trào kháng Nhật cứu nước.
- Trình bày được diễn biến chính của Cách mạng tháng Tám năm 1945 và sự ra đời của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà.
- Nêu được nguyên nhân thắng lợi, ý nghĩa lịch sử của Cách mạng tháng Tám năm 1945 và đánh giá được vai trò của Đảng Cộng sản Đông Dương trong Cách mạng tháng Tám năm 1945.

Năm 1941, Đảng Cộng sản Đông Dương nhận định: "Trong lúc này quyền lợi của bộ phận, của giai cấp phải đặt dưới sự sinh tử, tồn vong của quốc gia, của dân tộc. Trong lúc này nếu không giải quyết được vấn đề dân tộc giải phóng, không đòi được độc lập, tự do cho toàn thể dân tộc, thì chẳng những toàn thể quốc gia dân tộc còn chịu mãi kiếp ngựa trâu, mà quyền lợi của bộ phận, giai cấp đến vạn năm cũng không đòi lại được".

(Văn kiện Đảng toàn tập, Tập 7, NXB Chính trị quốc gia, 2000, tr. 113)

Theo em, vấn đề "sinh tử, tồn vong của quốc gia, của dân tộc" trong giai đoạn lịch sử này là gì? Đảng Cộng sản Đông Dương đã lãnh đạo nhân dân Việt Nam giải quyết vấn đề đó như thế nào?

1 Tình hình Việt Nam dưới ách thống trị của Pháp – Nhật Bản

Chiến tranh thế giới thứ hai bùng nổ. Phát xít Đức đánh chiếm hàng loạt các nước châu Âu. Tháng 6 – 1940, Chính phủ Pháp đầu hàng phát xít Đức.

Ở châu Á, tháng 9 – 1940, quân phiệt Nhật Bản tiến đánh Việt Nam ở Lạng Sơn, rồi từng bước xâm chiếm toàn bộ Đông Dương. Quân Pháp kháng cự yếu ớt rồi đầu hàng, cầu kết với quân Nhật ra sức bóc lột nhân dân Đông Dương. Việt Nam chịu ách thống trị của cả Pháp và Nhật Bản.

Về chính trị, cả Nhật Bản và Pháp đều tiến hành phát xít hoá bộ máy cai trị, thắt tay đàn áp phong trào cách mạng, thủ tiêu các quyền lợi mà nhân dân Việt Nam đã giành được trong những năm 1936 – 1939.

Về kinh tế, thực dân Pháp thực hiện chính sách "Kinh tế chỉ huy", tăng cường các loại thuế,...; quân Nhật bắt nhân dân ta nhổ lúa trồng đay, thu mua lương thực theo lối cưỡng bức với giá rẻ mạt,... Những thủ đoạn tàn ác này đã gây nên nạn đói nghiêm trọng ở Bắc Kì và Bắc Trung Kì vào cuối năm 1944 – đầu năm 1945.

Chính sách thống trị của Pháp – Nhật đã làm cho mâu thuẫn giữa toàn thể dân tộc Việt Nam với đế quốc và tay sai trở nên gay gắt. Một số cuộc nổi dậy đầu tiên đã diễn ra, đó là khởi nghĩa Bắc Sơn (Lạng Sơn, 9 – 1940), khởi nghĩa Nam Kì (11 – 1940) và binh biến Đô Lương (Nghệ An, 1 – 1941).

Em có biết?

Trong cuộc khởi nghĩa Bắc Sơn, đội du kích Bắc Sơn được thành lập, là cơ sở để xây dựng lực lượng vũ trang cách mạng sau này.

Trong khởi nghĩa Nam Kì, lá cờ đỏ sao vàng lần đầu xuất hiện.

?

Nêu nét chính về tình hình Việt Nam dưới ách thống trị của thực dân Pháp và quân phiệt Nhật Bản.

2 Công cuộc chuẩn bị tiến tới khởi nghĩa giành chính quyền trong toàn quốc

a) Sự chuyển hướng chiến lược của Đảng Cộng sản Đông Dương

Trước những chuyển biến to lớn của tình hình thế giới và trong nước, Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Đông Dương đã kịp thời tổ chức các hội nghị để vạch ra đường lối lãnh đạo cách mạng.

Tháng 11 – 1939, Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Đông Dương diễn ra tại Bà Điểm (Hóc Môn, Gia Định) do Tổng Bí thư Nguyễn Văn Cừ chủ trì. Hội nghị đã xác định nhiệm vụ của cách mạng Việt Nam lúc này là cuộc cách mạng giải phóng dân tộc, nhằm đánh đổ đế quốc Pháp và tay sai để giành độc lập.

Tháng 5 – 1941, Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Đông Dương lần thứ tám được triệu tập tại Pác Bó (Cao Bằng) do lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc trực tiếp chủ trì. Hội nghị đã hoàn chỉnh chuyển hướng chiến lược cách mạng của Đảng, đưa nhiệm vụ giải phóng dân tộc lên hàng đầu, được đề ra từ Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương tháng 11 – 1939.

Hình 8.1. Di tích Lán Khuổi Nậm (Pác Bó, Cao Bằng hiện nay) – nơi họp Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng lần thứ tám

Tư liệu 1. Nhiệm vụ chiến lược của cách mạng Việt Nam lúc này không phải là cuộc cách mạng giải quyết hai vấn đề phản đế và diệt địa nẫu (cách mạng tư sản dân quyền) mà là cuộc cách mạng chỉ phải giải quyết một vấn đề cấp bách là giải phóng dân tộc. Đây là cuộc cách mạng giải phóng dân tộc.

(Theo *Văn kiện Đảng toàn tập*, Tập 7, Sđd, 2000, tr. 119)

Trên cơ sở đó, Hội nghị xác định: giải quyết vấn đề dân tộc trong phạm vi từng nước Đông Dương; chuẩn bị khởi nghĩa vũ trang để giành chính quyền là nhiệm vụ trung tâm, xác định hình thái cuộc khởi nghĩa là đi từ khởi nghĩa từng phần tiến lên tổng khởi nghĩa; dự báo về thời cơ của cuộc tổng khởi nghĩa giành chính quyền;...

?

Khai thác thông tin và tư liệu trong mục, hãy cho biết nội dung chuyển hướng chiến lược cách mạng của Đảng Cộng sản Đông Dương trong những năm 1939 – 1941 là gì? Lấy dẫn chứng từ tư liệu 1 để chứng minh.

b) Chuẩn bị về lực lượng

Ngày 19 – 5 – 1941, theo chủ trương đề ra tại Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng lần thứ tám, Mặt trận Việt Nam độc lập đồng minh (gọi tắt là Mặt trận Việt Minh) được thành lập nhằm “liên hiệp hết thảy các giới đồng bào yêu nước, không phân biệt giàu nghèo, già trẻ, gái trai, không phân biệt tôn giáo và xu hướng chính trị, đặng cùng nhau mưu cuộc dân tộc giải phóng”. Mặt trận bao gồm các tổ chức quần chúng lấy tên là Hội Cứu quốc.

Tư liệu 2. Từ khi Mặt trận Việt Minh ra đời, “toute bộ phong trào chống phát xít Pháp – Nhật của nhân dân ta mang tên là phong trào Việt Minh, cái tên tiêu biểu cho lòng yêu nước, ý chí quật cường của dân tộc ta”.

(Theo Ban Nghiên cứu Lịch sử Đảng Trung ương, *Cách mạng tháng Tám (1945)*, NXB Sự thật, Hà Nội, 1971, tr. 27)

Mặt trận Việt Minh ra đời đã thu hút đông đảo quần chúng nhân dân, nhất là ở Cao Bằng, tham gia vào các hội Cứu quốc. Dưới ngọn cờ Việt Minh, công cuộc chuẩn bị mọi mặt cho cuộc Tổng khởi nghĩa vũ trang giành chính quyền được xúc tiến gấp rút.

Ngày 22 – 12 – 1944, theo chỉ thị của Hồ Chí Minh, Đội Việt Nam Tuyên truyền Giải phóng quân được thành lập tại Cao Bằng. Ngay sau khi thành lập, Đội Việt Nam Tuyên truyền Giải phóng quân đã đánh thắng hai trận liên tiếp tại Phay Khắt và Nà Ngần (Cao Bằng).

?

Công cuộc chuẩn bị lực lượng diễn ra và đạt được kết quả như thế nào?

c) Cao trào kháng Nhật cứu nước và những hoạt động chuẩn bị cuối cùng cho Tổng khởi nghĩa (từ tháng 3 đến giữa tháng 8 – 1945)

Đầu năm 1945, Chiến tranh thế giới thứ hai bước vào giai đoạn kết thúc. Ở Đông Dương, thực dân Pháp ráo riết hoạt động, chờ cơ hội phản công quân Nhật, mâu thuẫn Nhật – Pháp trở nên gay gắt.

Tối 9 – 3 – 1945, Nhật tiến hành đảo chính Pháp trên toàn Đông Dương. Ngày 12 – 3, Ban Thường vụ Trung ương Đảng Cộng sản Đông Dương ra chỉ thị “Nhật – Pháp bắn nhau và hành động của chúng ta”, phát động cao trào “Kháng Nhật cứu nước” làm tiền đề cho cuộc tổng khởi nghĩa. Cao trào “Kháng Nhật cứu nước” đã phát triển mạnh mẽ và rộng khắp trên cả nước.

Ở khu căn cứ địa Cao – Bắc – Lạng, Việt Nam Tuyên truyền Giải phóng quân phối hợp với lực lượng chính trị của quần chúng giải phóng hàng loạt xã, châu, huyện.

Ở Bắc Kì và Bắc Trung Kì, phong trào “Phá kho thóc, giải quyết nạn đói” diễn ra quyết liệt chưa từng có.

Khởi nghĩa từng phần dâng lên ở nhiều nơi như: Tiên Du (Bắc Ninh), Bần Yên Nhân (Hưng Yên), Ba Tơ (Quảng Ngãi),...

Ngày 15 – 4 – 1945, Hội nghị Quân sự cách mạng Bắc Kì được triệu tập. Hội nghị quyết định thống nhất Cứu quốc quân (được thành lập bắt đầu từ năm 1941) và Việt Nam Tuyên truyền Giải phóng quân thành Việt Nam Giải phóng quân, phát triển hơn nữa các lực lượng vũ trang và nửa vũ trang, xây dựng căn cứ địa kháng Nhật,...

Hình 8.2. Việt Nam Giải phóng quân trước giờ lên đường thực hiện nhiệm vụ

Tháng 5 – 1945, lãnh tụ Hồ Chí Minh rời Pác Bó về Tân Trào (Tuyên Quang). Theo chỉ thị của Hồ Chí Minh, Khu giải phóng Việt Bắc được thành lập, trở thành căn cứ địa chính của cách mạng cả nước.

?

Cao trào kháng Nhật cứu nước và những hoạt động chuẩn bị cuối cùng tiến tới tổng khởi nghĩa giành chính quyền diễn ra như thế nào?

3 Diễn biến chính của Cách mạng tháng Tám năm 1945 và sự ra đời của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà

a) Diễn biến chính của Tổng khởi nghĩa tháng Tám năm 1945

Quân phiệt Nhật Bản đầu hàng Đồng minh không điều kiện (15 – 8 – 1945), quân Nhật ở Đông Dương rệu rã, Chính phủ thân Nhật Trần Trọng Kim hoang mang cực độ, thời cơ tổng khởi nghĩa đã đến.

Ngày 13 – 8 – 1945, Uỷ ban Khởi nghĩa toàn quốc đã được thành lập, ban bố *Quân lệnh số 1*, chính thức phát lệnh Tổng khởi nghĩa trong cả nước.

Ngày 14 và 15 – 8 – 1945, Hội nghị toàn quốc của Đảng họp ở Tân Trào (Sơn Dương, Tuyên Quang), thông qua kế hoạch lãnh đạo toàn dân tổng khởi nghĩa, quyết định những vấn đề quan trọng trong chính sách đối nội, đối ngoại sau khi giành được chính quyền.

Ngày 16 và 17 – 8 – 1945, Đại hội Quốc dân được triệu tập. Đại hội tán thành chủ trương Tổng khởi nghĩa của Đảng, thông qua 10 chính sách của Việt Minh, cử ra Uỷ ban Dân tộc giải phóng Việt Nam (sau này là Chính phủ lâm thời) do Hồ Chí Minh làm Chủ tịch.

Hình 8.3. Di tích Đèn Tân Trào (Tuyên Quang) – nơi diễn ra Đại hội Quốc dân

DIỄN BIẾN CHÍNH CỦA TỔNG KHỞI NGHĨA THÁNG TÁM NĂM 1945

Ngày 14 – 8	Một số cấp bộ Đảng và tổ chức Việt Minh ở nhiều xã, huyện thuộc các tỉnh đồng bằng châu thổ sông Hồng, Thanh Hoá, Nghệ An, Hà Tĩnh, Thừa Thiên Huế, Quảng Ngãi, Khánh Hòa,... đã phát động nhân dân khởi nghĩa giành chính quyền.
Ngày 16 – 8	Võ Nguyên Giáp chỉ huy một đơn vị Giải phóng quân xuất phát từ Tân Trào tiến về giải phóng thị xã Thái Nguyên, mở đường tiến về Hà Nội.
Ngày 18 – 8	Nhân dân Bắc Giang, Hải Dương, Hà Tĩnh, Quảng Nam giành được chính quyền ở tỉnh lị sớm nhất trong cả nước.
Ngày 19 – 8	Tại Hà Nội, quần chúng cách mạng có sự hỗ trợ của các đội tự vệ chiến đấu lần lượt chiếm Phủ Khâm sai, Sở Cảnh sát Trung ương, Trại Bảo an binh,... Đến tối, cuộc khởi nghĩa giành thắng lợi hoàn toàn.
Ngày 23 – 8	Tại Huế, hàng vạn nhân dân nội, ngoại thành thành phố Huế kéo về biểu tình thi uy, chiếm các công sở, giành chính quyền về tay nhân dân.
Ngày 25 – 8	Tại Sài Gòn, tối 24 – 8, cuộc khởi nghĩa cơ bản giành thắng lợi. Ngày 25 – 8, hàng chục vạn nhân dân Sài Gòn, Chợ Lớn, Gia Định và các tỉnh lân cận kéo về trung tâm thành phố dự cuộc mít tinh khổng lồ chào mừng thắng lợi của cuộc khởi nghĩa; chính quyền cách mạng ra mắt nhân dân.
Ngày 28 – 8	Đồng Nai Thượng và Hà Tiên là hai tỉnh cuối cùng giành được chính quyền.

Hình 8.4. Nhân dân Hà Nội mít tinh tại quảng trường Nhà hát Lớn (19 – 8 – 1945)

- ?
1. Hãy trình bày diễn biến chính của Tổng khởi nghĩa tháng Tám năm 1945.
 2. Theo em, sự nhạy bén, sáng suốt của Đảng Cộng sản Đông Dương và Tổng bộ Việt Minh trong lãnh đạo Tổng khởi nghĩa tháng Tám năm 1945 được thể hiện qua những sự kiện nào?

b) **Nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà ra đời**

Ngày 25 – 8 – 1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh cùng với Trung ương Đảng và Ủy ban Dân tộc giải phóng Việt Nam từ Tân Trào về đến Hà Nội. Hồ Chí Minh soạn thảo bản *Tuyên ngôn Độc lập*, chuẩn bị mọi công việc để Chính phủ lâm thời ra mắt quốc dân.

Ngày 2 – 9, tại Quảng trường Ba Đình (Hà Nội), trước cuộc mít tinh lớn của hàng vạn nhân dân Thủ đô và các vùng lân cận, Chủ tịch Hồ Chí Minh thay mặt Chính phủ lâm thời đọc *Tuyên ngôn Độc lập* khai sinh ra nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà.

Hình 8.5. Quảng trường Ba Đình (Hà Nội) ngày 2 – 9 – 1945

Tư liệu 3. Trong bản *Tuyên ngôn Độc lập* có đoạn: “Nước Việt Nam có quyền hưởng tự do và độc lập, và sự thực đã thành một nước tự do và độc lập. Toàn thể dân tộc Việt Nam quyết đem tất cả tinh thần và lực lượng, tính mệnh và của cải để giữ vững quyền tự do và độc lập ấy”.

(Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Tập 4, NXB Chính trị quốc gia, 2011, tr. 3)

? **1. Nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà ra đời như thế nào?**

2. Khai thác tư liệu 3 và hãy xác định nội dung chính của tư liệu.

4 Nguyên nhân thắng lợi, ý nghĩa lịch sử của Cách mạng tháng Tám năm 1945

a) Nguyên nhân thắng lợi

Dân tộc ta vốn có truyền thống yêu nước nồng nàn, luôn kiên cường, bất khuất, kiên quyết đấu tranh vì độc lập, tự do. Đảng Cộng sản Đông Dương, đứng đầu là Chủ tịch Hồ Chí Minh, với đường lối đúng đắn, sáng tạo đã lãnh đạo nhân dân tiến hành cuộc cách mạng và giành thắng lợi hoàn toàn.

Trong cuộc cách mạng này, Mặt trận Việt Minh từ Trung ương đến địa phương đã tập hợp được mọi lực lượng của dân tộc, linh hoạt, sáng tạo trong chỉ đạo khởi nghĩa, chớp thời cơ phát động quần chúng nổi dậy giành chính quyền.

Chiến thắng của Hồng quân Liên Xô và quân Đồng minh trong cuộc chiến tranh chống phát xít, nhất là chiến thắng quân phiệt Nhật Bản đã cỗ vũ tinh thần, củng cố niềm tin và tạo thời cơ để nhân dân ta đứng lên tổng khởi nghĩa.

b) Ý nghĩa lịch sử

Cách mạng tháng Tám năm 1945 là sự kiện lịch sử vĩ đại trong lịch sử dân tộc Việt Nam, đã phá tan xiềng xích nô lệ của thực dân Pháp và ách thống trị của quân phiệt Nhật Bản, chấm dứt sự tồn tại của chế độ quân chủ trên đất nước ta, mở ra một kỷ nguyên mới trong lịch sử dân tộc: kỷ nguyên đất nước độc lập, tự do dưới chế độ dân chủ cộng hoà.

Thắng lợi của Cách mạng tháng Tám đã cỗ vũ mạnh mẽ tinh thần đấu tranh của các dân tộc thuộc địa và phụ thuộc trên thế giới, đặc biệt là nhân dân hai nước Cam-pu-chia và Lào.

?

Hãy nêu nguyên nhân thắng lợi và ý nghĩa lịch sử của Cách mạng tháng Tám năm 1945.

Luyện tập – Vận dụng

1. Lập bảng thống kê về những sự kiện chính trong Cách mạng tháng Tám năm 1945 (theo gợi ý dưới đây vào vỏ).

Thời gian	Sự kiện nổi bật	Ý nghĩa
?	?	?
?	?	?

2. Hãy đánh giá vai trò của Đảng Cộng sản Đông Dương trong Cách mạng tháng Tám năm 1945.

Tìm hiểu và chia sẻ thông tin về cuộc Tổng khởi nghĩa giành chính quyền tháng Tám năm 1945 ở địa phương em (tỉnh hoặc thành phố).

CHƯƠNG 3 THẾ GIỚI TỪ NĂM 1945 ĐẾN NĂM 1991

Bài 9

CHIẾN TRANH LẠNH (1947 – 1989)

Học xong bài này, em sẽ:

Nhận biết được nguyên nhân, những biểu hiện và hậu quả của Chiến tranh lạnh.

Nhận định về tình trạng chiến tranh lạnh ngay sau Chiến tranh thế giới thứ hai, Rây-mân A-ron viết: "Hoà bình là bất khả thi, chiến tranh không thể xảy ra" (*Cuộc đổi đâm lớn*, NXB Ga-li-mát, Pa-ri, 1948).

Em hiểu Chiến tranh lạnh là gì? Hãy chia sẻ những hiểu biết của em về nguyên nhân, biểu hiện và hậu quả của Chiến tranh lạnh.

1 Nguyên nhân xuất hiện Chiến tranh lạnh

Sau Chiến tranh thế giới thứ hai, Liên Xô và Mỹ cùng các nước tư bản Tây Âu chuyển từ quan hệ đồng minh sang đối đầu.

Mỹ và các nước tư bản chủ nghĩa lo ngại về sự tồn tại và ảnh hưởng của chủ nghĩa cộng sản ở Liên Xô. Trong khi Mỹ muốn mở rộng ảnh hưởng và làm bá chủ thế giới, Liên Xô đã giúp đỡ Đảng Cộng sản ở các nước Đông Âu thành lập các nhà nước dân chủ nhân dân, đi theo con đường xã hội chủ nghĩa.

Tháng 3 – 1947, Tổng thống Mỹ Tơ-ru-man công khai thực hiện Chiến lược toàn cầu, từ bỏ hợp tác với Liên Xô, bắt đầu cuộc Chiến tranh lạnh chống Liên Xô và các nước xã hội chủ nghĩa.

Hình 9.1. Tổng thống Tơ-ru-man đọc diễn văn trước Quốc hội Mỹ (3 – 1947)

Tư liệu. "Theo Tơ-ru-man, các nước Đông Âu "vừa mới bị cộng sản thôn tính"... Vì vậy, Mỹ phải đứng ra "đảm nhiệm sứ mạng lãnh đạo thế giới tự do"... chống lại "sự đe dọa" của chủ nghĩa cộng sản, chống lại sự "bành trướng" của Liên Xô."

(Nguyễn Anh Thái (Chủ biên), *Lịch sử thế giới hiện đại từ 1945 đến 1995*, Quyển A, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 1999, tr. 34)

? Khai thác tư liệu và thông tin trong mục, hãy trình bày nguyên nhân dẫn đến Chiến tranh lạnh.

2 Biểu hiện của Chiến tranh lạnh

Trong Chiến tranh lạnh, Mỹ – đứng đầu hệ thống tư bản chủ nghĩa và Liên Xô – đứng đầu hệ thống xã hội chủ nghĩa luôn ở trong tình trạng đối đầu trên các lĩnh vực: kinh tế, chính trị – quân sự và mở rộng ảnh hưởng ở các khu vực trên thế giới,...

BẢNG MỘT SỐ BIỂU HIỆN VỀ SỰ ĐỐI ĐẦU
GIỮA CÁC NƯỚC TƯ BẢN CHỦ NGHĨA VÀ XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

	MỸ VÀ CÁC NƯỚC TƯ BẢN CHỦ NGHĨA		LIÊN XÔ VÀ CÁC NƯỚC XÃ HỘI CHỦ NGHĨA		
KINH TẾ					
Thực hiện Kế hoạch Mác-san (1947), Mỹ đầu tư khoảng 13 tỉ USD cho 16 nước Tây Âu phục hồi kinh tế.		Thành lập Hội đồng Tương trợ kinh tế – SEV (1949), thúc đẩy sự hợp tác, giúp đỡ lẫn nhau giữa các nước xã hội chủ nghĩa.			
CHÍNH TRỊ – QUÂN SỰ					
Thành lập Tổ chức Hiệp ước Bắc Đại Tây Dương – NATO (1949).		Thành lập Tổ chức Hiệp ước Vác-sa-va (1955).			
Chế tạo thành công bom nguyên tử (1945). Phóng thành công vệ tinh nhân tạo (1958),...		Chế tạo thành công bom nguyên tử (1949). Phóng thành công vệ tinh nhân tạo (1957),...			
MỞ RỘNG ẢNH HƯỞNG Ở CÁC KHU VỰC					
Đức					
Üng hộ thành lập Nhà nước Cộng hoà Liên bang Đức ở Tây Đức (9 – 1949).		Üng hộ thành lập Nhà nước Cộng hoà Dân chủ Đức ở Đông Đức (10 – 1949).			
Triều Tiên					
Üng hộ thành lập Nhà nước Đại Hàn Dân quốc ở phía nam (Hàn Quốc, 8 – 1948); viện trợ và trực tiếp tham gia trong cuộc chiến tranh với Cộng hoà Dân chủ nhân dân Triều Tiên (1950 – 1953).		Üng hộ thành lập Nhà nước Cộng hoà Dân chủ nhân dân Triều Tiên ở phía bắc (9 – 1948); viện trợ và trực tiếp tham gia trong cuộc chiến tranh với Hàn Quốc (1950 – 1953).			
Cuba					
Chống Chính phủ Cuba do Phi-đen Cát-xtơ-rô đứng đầu, thực hiện lệnh phong toả hải quân đối với Cuba (10 – 1962).		Hỗ trợ kinh tế, đưa quân đội thường trực và một số tên lửa hạt nhân vào Cuba (10 – 1962).			
Việt Nam					
Giúp thực dân Pháp tiến hành chiến tranh xâm lược (1950 – 1954); thiết lập, hỗ trợ chính quyền ở miền Nam, tiến hành chiến tranh xâm lược ở miền Nam và chống phá công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc (1954 – 1975).		Üng hộ cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược (1950 – 1954); ủng hộ công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc và cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, thống nhất đất nước (1954 – 1975).			

Hình 9.2. Bức tường Béc-lin ngăn cách Đông Đức và Tây Đức – một biểu hiện của Chiến tranh lạnh

?

Trình bày một số biểu hiện chính của Chiến tranh lạnh.

3 Hậu quả của Chiến tranh lạnh

Chiến tranh lạnh được các nhà lãnh đạo Mỹ và Liên Xô tuyên bố chấm dứt trong cuộc gặp gỡ không chính thức tại Man-ta (12 – 1989).

Chiến tranh lạnh đã đẩy thế giới vào tình trạng luôn căng thẳng, đối đầu giữa hai phe đối lập, thậm chí làm bùng nổ các cuộc chiến tranh, xung đột cục bộ ở khắp các khu vực trên phạm vi toàn cầu, làm xuất hiện nguy cơ của một cuộc chiến tranh thế giới mới.

Mặt khác, Chiến tranh lạnh cũng đưa đến sự chia cắt lãnh thổ, chia rẽ tình cảm dân tộc, xung đột tôn giáo,... ở nhiều quốc gia, khu vực với hệ lụy sâu sắc và lâu dài.

?

Hãy nêu hậu quả của Chiến tranh lạnh.

Luyện tập – Vận dụng

Hãy hoàn thành bảng (theo gợi ý dưới đây vào vở) tóm tắt nguyên nhân, biểu hiện chính và hậu quả của Chiến tranh lạnh.

Nội dung	Tóm tắt
Nguyên nhân	?
Biểu hiện chính	?
Hậu quả	?

Tìm hiểu từ sách, báo và internet, hãy nêu một số biểu hiện là hậu quả của Chiến tranh lạnh đối với thế giới hiện nay.

Bài 10

LIÊN XÔ VÀ ĐÔNG ÂU TỪ NĂM 1945 ĐẾN NĂM 1991

Học xong bài này, em sẽ:

- Trình bày được tình hình chính trị, kinh tế, xã hội, văn hoá của Liên Xô và Đông Âu từ năm 1945 đến năm 1991.
- Giải thích được sự sụp đổ của chế độ xã hội chủ nghĩa ở Liên Xô và Đông Âu.

Quan sát hai hình dưới đây, em liên hệ đến quốc gia và khu vực nào? Tình hình chính trị, kinh tế, xã hội, văn hoá của quốc gia và khu vực này từ sau Chiến tranh thế giới thứ hai đến năm 1991 có gì nổi bật? Hãy chia sẻ một số hiểu biết của em về điều đó.

Hình 10.1. Cờ của Hội đồng Tương trợ kinh tế (SEV) – tổ chức do Liên Xô và các nước Đông Âu sáng lập (1949)

Hình 10.2. Tàu vũ trụ Phương Đông (Vostok 1) được phóng thành công (1961), đưa I-u-ri Ga-ga-rin – người đầu tiên bay vào vũ trụ

1 Liên Xô từ năm 1945 đến năm 1991

a) Chính trị

Sau Chiến tranh thế giới thứ hai, Liên Xô tiến hành bầu cử Xô viết các cấp, thực hiện dân chủ hoá hệ thống chính trị bằng cách khôi phục đại hội các tổ chức chính trị – xã hội từ năm 1949.

Liên Xô chủ trương duy trì hòa bình và an ninh thế giới, giúp đỡ to lớn về vật chất và tinh thần cho các nước xã hội chủ nghĩa và phong trào đấu tranh giải phóng dân tộc trên thế giới.

Hình 10.3. Liên Xô – Việt Nam: "Tuy khoảng cách rất xa nhưng trái tim của chúng ta luôn rất gần" (tranh cổ động)

Tới đầu những năm 80 của thế kỉ XX, Liên Xô lâm vào khủng hoảng chính trị. Tháng 3 – 1985, M. Goóc-ba-chốp được bầu làm Tổng Bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô và công cuộc cải tổ được tiến hành. Trong đó, cải tổ chính trị với khẩu hiệu “dân chủ hoá”, “công khai hoá” đã xác lập chế độ đa nguyên, đa đảng và hệ thống chính quyền tổng thống.

Tháng 3 – 1990, Đại hội đại biểu nhân dân Liên Xô lần thứ ba bầu M. Goóc-ba-chốp làm Tổng thống. Ngày 19 – 8 – 1991, một số lãnh đạo Đảng và Nhà nước Liên Xô đã tiến hành cuộc đảo chính lật đổ M. Goóc-ba-chốp, nhưng không thành công.

Hệ quả là mâu thuẫn chính trị gia tăng, Đảng Cộng sản bị đình chỉ hoạt động, chính quyền Liên bang bị tê liệt, các nước cộng hoà tuyên bố độc lập, tách khỏi Liên bang dẫn đến việc M. Goóc-ba-chốp buộc phải từ chức Tổng thống vào ngày 25 – 12 – 1991, đánh dấu sự tan rã của Liên bang Xô viết.

?

Trình bày tình hình chính trị của Liên Xô từ năm 1945 đến năm 1991.

b) Kinh tế

Năm 1946, Liên Xô bắt tay vào công cuộc khôi phục kinh tế, đến năm 1950 đã phục hồi được mức trước chiến tranh. Từ đây, Liên Xô tiến hành xây dựng cơ sở vật chất cho chủ nghĩa xã hội. Đến những năm 60, Liên Xô trở thành cường quốc công nghiệp thứ hai thế giới (sau Mỹ). Liên Xô là nước đầu tiên trên thế giới phóng thành công vệ tinh nhân tạo (1957), phóng tàu vũ trụ có người lái vào quỹ đạo Trái Đất (1961), mở đầu kỉ nguyên chinh phục vũ trụ của loài người.

Thực hiện kế hoạch 5 năm (1946 – 1950), công nghiệp Liên Xô tăng 73% so với mức trước chiến tranh, hơn 6 000 nhà máy được khôi phục và xây dựng mới. Với các kế hoạch 5 năm (1951 – 1955, 1956 – 1960) và kế hoạch 7 năm (1959 – 1965),... sản lượng công nghiệp của Liên Xô chiếm khoảng 20% sản lượng công nghiệp thế giới; sản xuất nông nghiệp trong những năm 60 tăng trung bình 16%/năm.

Hình 10.4. Thành phố Mát-xcơ-va những năm 50 của thế kỉ XX

Từ giữa những năm 70, nền kinh tế Liên Xô có dấu hiệu trì trệ. Công cuộc cải tổ kinh tế được thực hiện từ năm 1985, nhưng thiếu đồng bộ và hiệu quả, dẫn đến khủng hoảng kinh tế trầm trọng trong những năm 1989 – 1991 với sự khan hiếm lương thực, thực phẩm và các hàng hoá tiêu dùng thiết yếu.

?

Trình bày tình hình kinh tế của Liên Xô từ năm 1945 đến năm 1991.

c) Xã hội và văn hóa

• **Xã hội:** Cơ cấu xã hội Liên Xô có những biến đổi tích cực, thành phần công nhân và trí thức gia tăng. Năm 1971, công nhân chiếm hơn 55% lực lượng lao động trong cả nước và có trên 30 triệu người làm việc trí óc.

Từ cuối những năm 70, do khó khăn kinh tế ngày càng gia tăng làm cho đời sống của nhân dân Liên Xô suy giảm, niềm tin vào chủ nghĩa xã hội lung lay dẫn đến bất bình gia tăng. Từ năm 1989, nhiều cuộc biểu tình, bãi công đã nổ ra.

• **Văn hóa:** Sau năm 1945, văn hóa của Liên Xô phát triển, thực hiện chế độ giáo dục miễn phí – thể hiện tính ưu việt của chủ nghĩa xã hội.

Tư liệu 1. “Năm 1971 ... Liên Xô là nước đứng đầu thế giới về trình độ học vấn của nhân dân với 3/4 số dân có trình độ đại học và trung học.”

(Nguyễn Anh Thái (Chủ biên), *Lịch sử thế giới hiện đại từ 1945 đến 1995*, Sđd, tr. 167)

Liên Xô cũng thúc đẩy giao lưu văn hóa giữa các dân tộc trong nước và với các quốc gia trên thế giới.

Hình 10.5. Diễu hành trong Lễ khai mạc Liên hoan Thanh niên và sinh viên thế giới lần thứ VI tại Mát-xcơ-va (7 – 1957)

Khi công cuộc cải tổ được thực hiện, đời sống văn hóa ở Liên Xô trở nên “cởi mở” với tinh thần “dân chủ” và “công khai”. Điều này đem lại luồng không khí mới, kích thích sự sáng tạo văn hóa. Tuy nhiên, do sự buông lỏng quản lí văn hóa của Nhà nước đã thúc đẩy chủ nghĩa đa nguyên và tư tưởng chống chủ nghĩa xã hội trong nước gia tăng.

?

1. Khai thác tư liệu 1 và thông tin trong mục, trình bày tình hình xã hội và văn hóa của Liên Xô từ năm 1945 đến năm 1991.

2. Nêu những biểu hiện về sự khủng hoảng và giải thích vì sao chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô sụp đổ.

2 Các nước Đông Âu từ năm 1945 đến năm 1991

a) Chính trị

Từ năm 1944 đến năm 1946, được sự giúp đỡ của Hồng quân Liên Xô, nhân dân các nước Đông Âu dưới sự lãnh đạo của những người cộng sản đã thành lập các nhà nước dân chủ

nhân dân. Riêng ở Đông Đức, Nhà nước Cộng hoà Dân chủ Đức ra đời năm 1949. Sau đó, các nước Đông Âu đã tiến hành xây dựng chủ nghĩa xã hội.

Đến đầu những năm 80, tình hình chính trị ở các nước Đông Âu diễn biến hết sức phức tạp. Sự yếu kém, hạn chế của bộ máy nhà nước bộc lộ ngày càng rõ, tạo cơ hội cho các lực lượng đối lập câu kết với nhau, kích động nhân dân đòi thực hiện đa nguyên, đa đảng và tổng tuyển cử tự do. Trước sức ép trong nước, cùng chính sách không “can thiệp” của Liên Xô, từ năm 1989, ban lãnh đạo các nước Đông Âu phải thực hiện đa nguyên chính trị và tổ chức tổng tuyển cử tự do. Kết quả là các thế lực chống chủ nghĩa xã hội đã thắng cử, giành được quyền lãnh đạo đất nước, chế độ xã hội chủ nghĩa bị xoá bỏ ở các nước Đông Âu.

Hình 10.6. Lược đồ các nước dân chủ nhân dân Đông Âu

?

Trình bày nét nổi bật về chính trị của các nước Đông Âu từ năm 1945 đến năm 1991.

b) Kinh tế

Sau khi thành lập nhà nước dân chủ nhân dân, các nước Đông Âu đã thực hiện cải cách ruộng đất, quốc hữu hoá các xí nghiệp lớn của tư bản và tiến hành công nghiệp hoá nhằm xây dựng cơ sở vật chất cho chủ nghĩa xã hội. Các nước hợp tác kinh tế trong Hội đồng tương trợ kinh tế (SEV),...

Từ những nước nông nghiệp nghèo nàn, lạc hậu, đến đầu những năm 70 của thế kỷ XX, các nước Đông Âu đã trở thành những nước công nghiệp hoặc công – nông nghiệp.

Trước chiến tranh, An-ba-ni là nước nghèo nhất châu Âu, đến năm 1970, cả nước đã được điện khí hoá. Từ năm 1949 đến năm 1970, thu nhập quốc dân của Cộng hoà Dân chủ Đức tăng 4 lần. Sản phẩm công nghiệp của Bun-ga-ri tăng 55 lần từ năm 1939 đến năm 1975. Sản xuất công nghiệp của Ru-ma-ni tăng 30 lần từ năm 1944 đến năm 1974.

Từ giữa những năm 70, nền kinh tế các nước Đông Âu bắt đầu có sự suy giảm. Hầu hết các nước đều tiến hành cải cách nhưng không cải thiện được tình hình. Từ năm 1988, tất cả các nước Đông Âu đều lâm vào cuộc khủng hoảng kinh tế, thu nhập quốc dân giảm sút nghiêm trọng, nợ nước ngoài tăng lên.

Tư liệu 2. Tăng trưởng thu nhập quốc dân của các nước Đông Âu đạt 3,3% (1981 – 1985), 2,6% (1988) và 0,5% (1989). Nợ nước ngoài của các nước Đông Âu lên đến 128,6 tỉ USD (1987).

(Theo Nguyễn Anh Thái (Chủ biên), *Lịch sử thế giới hiện đại từ 1945 đến 1995*, Sđd, tr. 236 – 237)

Đến năm 1991, Hội đồng tương trợ kinh tế bị giải thể.

?

Khai thác tư liệu 2 và thông tin trong mục, trình bày nét nổi bật về kinh tế của các nước Đông Âu từ năm 1945 đến năm 1991.

c) **Xã hội và văn hoá**

• **Xã hội:** Sau khi Nhà nước dân chủ nhân dân ra đời, ở các nước Đông Âu, giai cấp bóc lột bị xoá bỏ, công nhân, nông dân và trí thức trở thành những người làm chủ đất nước. Đời sống vật chất và tinh thần của người dân không ngừng được cải thiện và nâng cao.

Hình 10.7. Cuộc bãi công của công nhân Ba Lan (8 – 1980)

Từ cuối những năm 70, khủng hoảng kinh tế làm cho đời sống của các tầng lớp nhân dân ở Đông Âu khó khăn. Niềm tin vào chủ nghĩa xã hội giảm sút và tình trạng bất bình gia tăng. Các cuộc bãi công, biểu tình của công nhân xuất hiện ở nhiều nước Đông Âu.

• **Văn hoá:** Văn hoá của các nước Đông Âu có bước phát triển vượt bậc. Nạn mù chữ được xoá bỏ với chính sách giáo dục bắt buộc và miễn phí.

Từ nửa sau những năm 80 đến năm 1991, ở các nước Đông Âu xuất hiện nhiều ấn phẩm văn hoá có nội dung chống chủ nghĩa xã hội, tuyên truyền chế độ đa nguyên.

?

1. Trình bày nét nổi bật về xã hội và văn hoá của các nước Đông Âu từ năm 1945 đến năm 1991.
2. Nêu những biểu hiện và giải thích vì sao chủ nghĩa xã hội ở Đông Âu sụp đổ.

Luyện tập – Vận dụng

Hãy hoàn thành bảng (theo mẫu dưới đây) tóm tắt về tình hình kinh tế, chính trị, xã hội, văn hoá của Liên Xô và các nước Đông Âu (1945 – 1991).

Lĩnh vực	Tóm tắt tình hình	
	Liên Xô	Các nước Đông Âu
Chính trị	?	?
Kinh tế	?	?
Xã hội và văn hoá	?	?

Sưu tầm và sử dụng tài liệu từ sách, tạp chí và internet, giới thiệu một số thành tựu tiêu biểu về chính trị, kinh tế, xã hội, văn hoá của Liên Xô hoặc một nước Đông Âu từ sau năm 1945.

Bài 11

NƯỚC MỸ VÀ TÂY ÂU TỪ NĂM 1945 ĐẾN NĂM 1991

Học xong bài này, em sẽ:

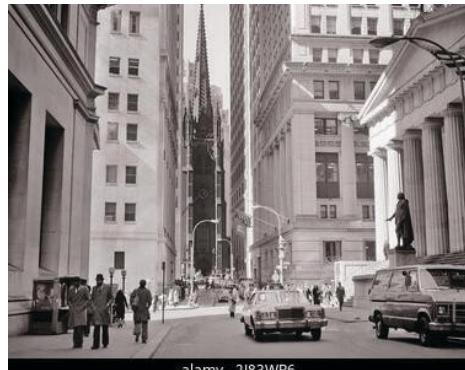
Nêu được những nét chính về chính trị, kinh tế của nước Mỹ và các nước Tây Âu từ năm 1945 đến năm 1991.

Quan sát hình 11.1 và hình 11.2, em có liên hệ đến sự phát triển của quốc gia và khu vực nào? Tình hình chính trị, kinh tế của quốc gia và khu vực này từ sau Chiến tranh thế giới thứ hai có gì nổi bật? Hãy chia sẻ những điều mà em biết.

Hình 11.1. Logo của Kế hoạch Mác-san

Hình 11.2. Phố Uôn năm 1950, Trung tâm kinh tế, tài chính của Mỹ

1 Nước Mỹ từ năm 1945 đến năm 1991

• Chính trị

Nước Mỹ vẫn duy trì nền dân chủ tư sản với chế độ hai đảng thay nhau cầm quyền (Đảng Dân chủ và Đảng Cộng hoà). Từ năm 1945 đến năm 1991, Mỹ thực hiện chính sách đối nội nhất quán nhằm mục tiêu phát triển kinh tế, ổn định xã hội. Đồng thời, chính quyền Mỹ luôn thực hiện chính sách ngăn chặn, đàn áp phong trào đấu tranh của các lực lượng tiến bộ ở trong nước.

Hình 11.3. Người biểu tình xuống đường phản đối chiến tranh xâm lược Việt Nam (11 - 1969)

Em có biết?

Khi Tổng thống Ních-xơn quyết định leo thang chiến tranh xâm lược Việt Nam (1969), làn sóng biểu tình lớn nhất của sinh viên trong lịch sử nước Mỹ đã diễn ra. Chỉ trong tháng 5 - 1970, khoảng 4 triệu người Mỹ đã tham gia các cuộc biểu tình phản chiến, đóng cửa các lớp học tại hàng trăm ngôi trường trên khắp nước Mỹ.

Trong chính sách đối ngoại, Mỹ tập trung triển khai Chiến lược toàn cầu nhằm chống phá các nước xã hội chủ nghĩa, đàn áp phong trào giải phóng dân tộc và thực hiện tham vọng làm bá chủ thế giới. Mỹ đã lôi kéo các nước nhận viện trợ, thành lập các khối quân sự như: Tổ chức Hiệp ước Bắc Đại Tây Dương – NATO (1949), khối SEATO ở Đông Nam Á (1954),... và thiết lập chính quyền tay sai thân Mỹ ở nhiều quốc gia trên thế giới.

Hình 11.4. Hội nghị thành lập NATO ở Thủ đô Oa-sinh-tơn (1949)

Từ những năm 70 của thế kỉ XX, Mỹ tìm cách cải thiện quan hệ với Liên Xô bằng việc hạn chế chạy đua vũ trang, với Trung Quốc thể hiện qua chuyến thăm của Tổng thống Ních-xơn. Năm 1989, Mỹ và Liên Xô cùng tuyên bố chấm dứt Chiến tranh lạnh.

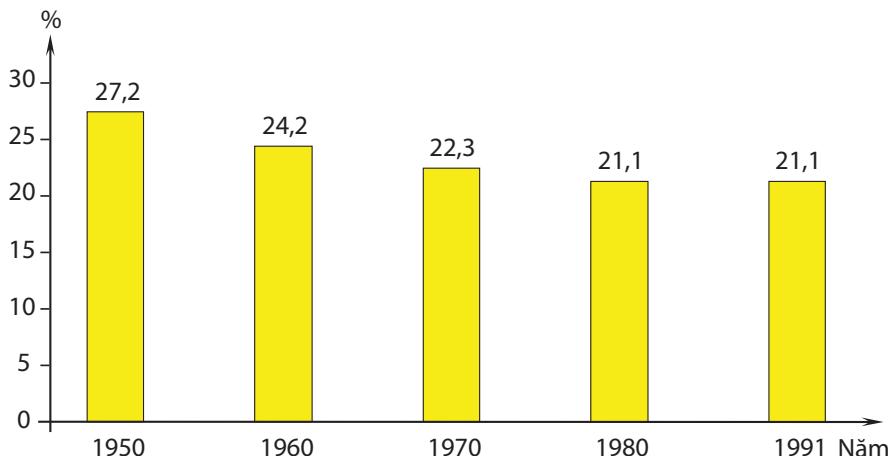
- *Kinh tế*

Từ năm 1945 đến năm 1991, Mỹ vẫn luôn giữ vững vị thế cường quốc kinh tế số một thế giới, nhưng tỉ trọng kinh tế của Mỹ trong nền kinh tế thế giới giảm dần.

Những năm 1945 – 1950, kinh tế Mỹ chiếm ưu thế tuyệt đối trong nền kinh tế thế giới, nhưng từ năm 1950 đến năm 1991, kinh tế Mỹ không còn chiếm ưu thế tuyệt đối do sự vươn lên của các nước Tây Âu và Nhật Bản.

Năm 1948, sản lượng công nghiệp của Mỹ chiếm 56% tổng sản lượng công nghiệp toàn thế giới, sản lượng nông nghiệp của Mỹ gấp 2 lần sản lượng nông nghiệp của các nước Anh, Pháp, Tây Đức, I-ta-li-a và Nhật Bản cộng lại. Mỹ nắm giữ 3/4 trữ lượng vàng của thế giới.

Năm 1973, Mỹ chỉ còn chiếm 39,8% tổng sản lượng công nghiệp toàn thế giới. Dự trữ vàng là 11,9 tỉ USD (1974).

Hình 11.5. Biểu đồ về tỉ trọng GDP của Mỹ trong nền kinh tế thế giới (1950 – 1991)

Khai thác thông tin trong mục, hãy nêu nét chính về tình hình chính trị, kinh tế Mỹ từ năm 1945 đến năm 1991.

2 Tây Âu từ năm 1945 đến năm 1991

BẢNG TÓM TẮT TÌNH HÌNH CHÍNH TRỊ, KINH TẾ CÁC NUỐC TÂY ÂU (1945 – 1991)

Lĩnh vực	Tóm tắt tình hình		
	Giai đoạn 1945 – 1950	Giai đoạn 1950 – 1973	Giai đoạn 1973 – 1991
Chính trị	<ul style="list-style-type: none"> – Củng cố, tăng cường chính quyền của giai cấp tư sản. – Liên minh chặt chẽ với Mỹ, tham gia khối NATO. – Khôi phục sự thống trị tại các thuộc địa cũ. 	<ul style="list-style-type: none"> – Tiếp tục liên minh chặt chẽ với Mỹ (tiêu biểu là Anh). – Tìm cách giảm bớt sự lệ thuộc vào Mỹ (tiêu biểu là Pháp). 	Thúc đẩy liên kết chính trị, đặt nền móng cho quá trình nhất thể hóa Tây Âu với thoả thuận về việc thành lập Liên minh châu Âu – EU (1991).
Kinh tế	<ul style="list-style-type: none"> – Khôi phục kinh tế, nhận viện trợ của Mỹ (khoảng 13 tỉ USD) theo Kế hoạch Mác-san; năm 1950, kinh tế phục hồi, đạt mức trước chiến tranh. – Lệ thuộc chặt chẽ vào Mỹ. 	<ul style="list-style-type: none"> – Tăng trưởng cao, vươn lên trở thành một trong ba trung tâm kinh tế – tài chính của thế giới. – Xuất hiện xu hướng liên kết: thành lập Cộng đồng Than – Thép châu Âu (1951), Cộng đồng Kinh tế châu Âu (1957),... 	<ul style="list-style-type: none"> – Tăng trưởng thấp, nhưng vẫn là một trong những trung tâm kinh tế – tài chính của thế giới. – Thông qua quyết định xây dựng thị trường tiền tệ với đồng tiền chung duy nhất (ơ-rô) (1991).

?

Trình bày nét chính về tình hình chính trị, kinh tế của các nước Tây Âu từ năm 1945 đến năm 1991.

Luyện tập – Vận dụng

Hãy hoàn thành bảng (theo gợi ý dưới đây vào vỏ) tóm tắt về chính trị, kinh tế của các nước Tây Âu và Mỹ từ năm 1945 đến năm 1991.

Lĩnh vực	Tóm tắt tình hình	
	Các nước Tây Âu	Nước Mỹ
Chính trị	?	?
Kinh tế	?	?

Sưu tầm tư liệu từ sách, báo, internet về tình hình chính trị, kinh tế của các nước Tây Âu hoặc Mỹ từ năm 1945 đến năm 1991 và giới thiệu với bạn.

Bài 12

KHU VỰC MỸ LA-TINH VÀ CHÂU Á TỪ NĂM 1945 ĐẾN NĂM 1991

Học xong bài này, em sẽ:

- Mô tả được đôi nét về các nước Mỹ La-tinh từ năm 1945 đến năm 1991.
- Trình bày được một cách khái quát về cách mạng Cu-ba và đánh giá được kết quả công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Cu-ba.
- Giới thiệu được những nét chính về Nhật Bản, Trung Quốc, Ấn Độ từ năm 1945 đến năm 1991.
- Trình bày được cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc và quá trình phát triển của các nước Đông Nam Á, sự hình thành và phát triển của Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN).

Hình 12.1. Thiên hoàng Hi-rô-hi-tô công bố Hiến pháp mới ở Nhật Bản (11 - 1946)

Hình 12.2. Tổng Tư lệnh Phi-đen Cát-xtơ-rô tuyên bố chế độ độc tài đã bị lật đổ ở Cu-ba (1 - 1959)

Hai hình trên là các sự kiện lớn làm thay đổi tình hình của một số nước ở châu Á và khu vực Mỹ La-tinh từ sau Chiến tranh thế giới thứ hai. Sự thay đổi đó là gì? Hãy chia sẻ hiểu biết của em về những sự kiện cũng như sự thay đổi đó.

1 Khu vực Mỹ La-tinh từ năm 1945 đến năm 1991

a) Khái quát về khu vực Mỹ La-tinh

Sau Chiến tranh thế giới thứ hai, Mỹ đã tìm cách thiết lập các chế độ độc tài thân Mỹ ở Mỹ La-tinh nhằm biến khu vực này thành “sân sau” của mình. Vì vậy, các nước Mỹ La-tinh phải tiến hành cách mạng dân tộc dân chủ, chống chế độ độc tài, mở đầu là cuộc cách mạng Cu-ba (1959), sau đó bùng phát mạnh mẽ với các cuộc đấu tranh vũ trang ở nhiều nước như: Bô-li-vi-a, Vê-nê-xu-ê-la, Cô-lô-m-bi-a, Ni-ca-ra-goa,... Kết quả là chính quyền độc tài phản động ở nhiều nước bị lật đổ; chính quyền dân chủ được thành lập, tiến hành các chính sách cải cách tiến bộ.

Hình 12.3. Lược đồ một số nước ở khu vực Mỹ La-tinh sau Chiến tranh thế giới thứ hai

Em có biết?

Ở Ni-ca-ra-goa, Mặt trận Xan-đi-nô đã lãnh đạo quần chúng nhân dân lật đổ chế độ độc tài thân Mỹ, đưa đất nước phát triển theo con đường dân chủ. Tuy nhiên, do sự can thiệp của Mỹ nên phong trào đã thất bại vào năm 1991.

Sau khi hoàn thành cách mạng dân tộc dân chủ, các nước Mỹ La-tinh bắt tay vào xây dựng đất nước và đã đạt được nhiều thành tựu quan trọng. Độc lập, chủ quyền được củng cố, nền chính trị được dân chủ hóa, kinh tế được cải cách, quá trình liên kết khu vực cũng được đẩy mạnh.

? Hãy nêu nét chính về các nước Mỹ La-tinh từ năm 1945 đến năm 1991.

b) Cu-ba

Cu-ba là nước đi tiên phong trong cuộc cách mạng dân tộc dân chủ ở Mỹ La-tinh.

DIỄN BIẾN CHÍNH CỦA CÁCH MẠNG CU-BA

Tháng 3 – 1952 Chế độ độc tài quân sự của tướng Ba-ti-xta do Mỹ trợ giúp được thiết lập.

Tháng 7 – 1953 Luật sư Phi-đen Cát-xtơ-rô lãnh đạo 135 thanh niên yêu nước tấn công pháo đài Môn-ca-đa nhưng thất bại.

Năm 1955 Phi-đen Cát-xtơ-rô bị trục xuất, phải chuyển sang Mê-hi-cô hoạt động. Tại đây, Phi-đen thành lập một tổ chức cách mạng lấy tên là Phong trào 26 – 7 để xây dựng lực lượng, huấn luyện quân sự.

Tháng 11 – 1956 Phi-đen Cát-xtơ-rô cùng 81 chiến sĩ yêu nước trên tàu Gran-ma trở về Cu-ba, lập căn cứ địa và phát triển lực lượng.

Cuối năm 1958 Nghĩa quân tổng công kích xuống đồng bằng, giải phóng các đô thị và nhiều vùng ở nông thôn.

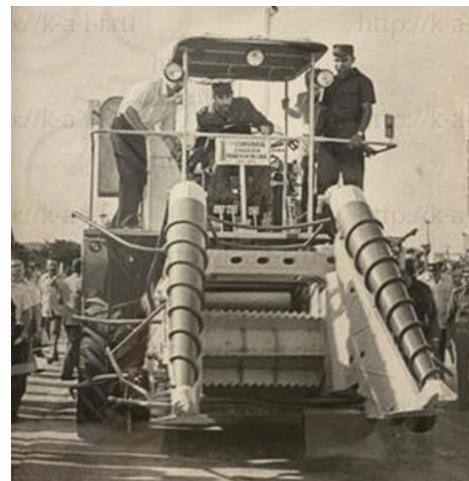
Ngày 1 – 1 – 1959 Nghĩa quân tiến về Thủ đô La Ha-ba-na. Chế độ độc tài Ba-ti-xta bị lật đổ. Cách mạng giành thắng lợi, nước Cộng hoà Cu-ba được thành lập.

Từ năm 1961, Cu-ba tiến hành xây dựng chủ nghĩa xã hội và đạt được nhiều thành tựu to lớn trên các lĩnh vực.

Hiến pháp Cu-ba năm 1976 đã thể chế hoá quyền lợi của các tầng lớp nhân dân lao động và con đường xây dựng chủ nghĩa xã hội.

Sau 30 năm (1961 – 1991), từ một nền nông nghiệp độc canh (trồng mía), nền công nghiệp đơn nhất (khai thác mỏ) với kĩ thuật lạc hậu, Cu-ba đã xây dựng được công nghiệp chế tạo máy móc, năng lượng; nền nông nghiệp đa canh (trồng rau quả, thuốc lá, chăn nuôi,...) từng bước cơ giới hoá.

Đời sống của người dân không ngừng được cải thiện. Giáo dục phát triển đạt mức cao nhất khu vực Mỹ La-tinh. Mạng lưới chăm sóc y tế, số lượng bác sĩ,... phát triển vượt bậc, tuổi thọ trung bình của người dân tăng cao, từ 64 tuổi (1960) lên 74 tuổi (1991).

Hình 12.4. Máy cắt mía KTP 1 đầu tiên của Cu-ba được sản xuất năm 1977

- ?
- 1. Trình bày tóm tắt diễn biến chính của cách mạng Cu-ba.
- 2. Đánh giá kết quả của công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Cu-ba (1961 – 1991).

2 Các nước Nhật Bản, Trung Quốc và Ấn Độ từ năm 1945 đến năm 1991

a) Nhật Bản

Em có biết?

Ngày 8 – 9 – 1951, Nhật Bản ký với Mỹ *Hiệp ước an ninh Mỹ – Nhật*, chấp nhận đặt dưới “ô bảo hộ hạt nhân” của Mỹ, theo đó Mỹ được đóng quân, xây dựng căn cứ quân sự trên lãnh thổ Nhật Bản.

Về chính trị: Nhật Bản bị quân đội Mỹ dưới danh nghĩa lực lượng Đồng minh chiếm đóng từ năm 1945 đến năm 1952. Bộ chỉ huy tối cao lực lượng Đồng minh (SCAP) do Mỹ đứng đầu đã tiến hành cải cách, thủ tiêu chế độ chuyên chế, quân phiệt và thiết lập nền dân chủ tư sản đại nghị ở Nhật Bản. Trong giai đoạn này, Nhật Bản hoàn toàn lệ thuộc vào Mỹ về chính trị và an ninh.

Tư liệu 1. Theo Hiến pháp mới, Quốc hội là cơ quan quyền lực tối cao, Nội các chịu trách nhiệm trước Quốc hội, Thiên hoàng chỉ là người đứng đầu Nhà nước có tính chất tượng trưng... Hiến pháp mới công nhận và đảm bảo quyền tự do, dân chủ của mọi công dân... Nhật Bản không duy trì hải, lục, không quân và các lực lượng chiến đấu khác, không tham gia chiến tranh với bất cứ nước nào.

(Theo Phan Ngọc Liên (Chủ biên), *Lịch sử Nhật Bản*, NXB Văn hóa Thông tin, 1995, tr. 233)

Từ năm 1955 đến năm 1991, Đảng Dân chủ Tự do (LDP) liên tục cầm quyền ở Nhật Bản. Mặc dù vẫn tiếp tục duy trì liên minh chặt chẽ với Mỹ, nhưng Nhật Bản dần đa dạng hoá quan hệ đối ngoại nhằm nâng cao vị thế quốc tế.

Về kinh tế: Sau thời gian tiến hành cải cách (1945 – 1952), nền kinh tế Nhật Bản đã được khôi phục và phát triển nhanh. Bước sang những năm 60, tận dụng cuộc chiến tranh xâm lược Việt Nam của Mỹ, nền kinh tế Nhật Bản có cơ hội mới để đạt được sự tăng trưởng "thần kì",

vượt qua các nước Tây Âu, vươn lên đứng thứ hai thế giới, sau Mỹ. Đến đầu những năm 70, Nhật Bản đã vươn lên trở thành một trong ba trung tâm kinh tế – tài chính của thế giới.

Trong giai đoạn 1953 – 1973, tổng sản phẩm quốc dân (GNP) tăng trung bình 9,4%, riêng thập kỷ 60 tăng trung bình 11% – được gọi là giai đoạn phát triển "thần kì". Năm 1988, GDP bình quân đầu người đạt khoảng 25 000 USD, vượt Mỹ, đứng thứ hai thế giới (sau Thụy Sĩ).

Về khoa học – công nghệ:

Nhật Bản coi khoa học – công nghệ là đòn bẩy để phát triển kinh tế – xã hội. Bên cạnh việc khuyến khích các phát minh trong nước, Nhật Bản đẩy mạnh việc mua bằng sáng chế của nước ngoài, tập trung chủ yếu trong lĩnh vực ứng dụng dân dụng.

?

Trình bày những nét chính về tình hình Nhật Bản từ năm 1945 đến năm 1991.

Hình 12.5. Chuyến tàu siêu tốc đầu tiên ở Nhật Bản (1964)

b) Trung Quốc

- Tiếp tục tiến hành cuộc cách mạng dân tộc dân chủ và xây dựng chế độ mới (1945 – 1952)

Sau cuộc kháng chiến chống Nhật thắng lợi, ở Trung Quốc diễn ra cuộc nội chiến giữa Quốc dân đảng (Đảng Quốc dân) và Đảng Cộng sản (1946 – 1949). Cuối năm 1949, lực lượng Quốc dân đảng thất bại, phải rút chạy ra Đài Loan, toàn bộ lục địa Trung Quốc được giải phóng. Ngày 1 – 10 – 1949, nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa được thành lập.

Sự kiện này đánh dấu sự thắng lợi của cuộc cách mạng dân tộc dân chủ và mở ra một kỷ nguyên mới trong lịch sử Trung Quốc: kỷ nguyên độc lập, tự do và tiến lên chủ nghĩa xã hội, đồng thời cổ vũ phong trào đấu tranh giải phóng dân tộc và góp phần hình thành hệ thống xã hội chủ nghĩa trên thế giới.

Sau khi thành lập Nhà nước mới, Trung Quốc bắt tay vào xây dựng và phát triển kinh tế, xã hội.

Từ năm 1950 đến năm 1952, Trung Quốc thực hiện thành công công cuộc khôi phục kinh tế, cải cách ruộng đất, cải tạo công thương nghiệp, phát triển văn hoá, giáo dục,...

Trung Quốc thực hiện đường lối đối ngoại tích cực, góp phần củng cố hòa bình, thúc đẩy phong trào cách mạng thế giới.

Hình 12.6. Chủ tịch Mao Trạch Đông tuyên bố thành lập nước Cộng hoà Nhân dân Trung Hoa (10 – 1949)

- **Bước đầu xây dựng chủ nghĩa xã hội (1953 – 1978)**

Năm 1953, Trung Quốc bắt đầu xây dựng chủ nghĩa xã hội với kế hoạch 5 năm lần thứ nhất (1953 – 1957). Được sự giúp đỡ của Liên Xô, Trung Quốc đã hoàn thành kế hoạch này, góp phần làm thay đổi bộ mặt đất nước.

Tuy nhiên, sau đó Trung Quốc đã đề ra và thực hiện các đường lối không phù hợp, dẫn đến tình trạng kinh tế khủng hoảng, chính trị bất ổn và xã hội rối loạn.

Năm 1958, Trung Quốc thực hiện đường lối "Ba ngọn cờ hồng" bao gồm: "Đường lối chung", "Đại nhảy vọt" và "Công xã nhân dân". Thực hiện "Đại nhảy vọt", phát động phong trào toàn dân làm gang thép với phương châm "nhanh, nhiều, tốt, rẻ" và tổ chức "Công xã nhân dân" trên cơ sở sáp nhập các hợp tác xã theo hướng quân sự hoá, bao cấp mọi hoạt động, làm sản xuất giảm sút, nhiều nơi bị mất mùa, đói kém. Từ năm 1966 đến năm 1976, Trung Quốc thực hiện cuộc "Đại cách mạng văn hoá vô sản", nhiều nhà chính trị, cách mạng, trí thức đã bị đưa ra đấu tố,...

Trung Quốc tiếp tục ủng hộ phong trào giải phóng dân tộc, nhưng xảy ra xung đột biên giới với Ấn Độ (1962), với Liên Xô (1969), trong khi hoà dịu quan hệ với Mỹ.

- **Tiến hành cải cách, mở cửa (1978 – 1991)**

Tháng 12 – 1978, Đảng Cộng sản Trung Quốc bắt đầu đề ra Đường lối mới, lấy phát triển kinh tế làm trung tâm, thực hiện cải cách, mở cửa nhằm hiện đại hoá, đưa Trung Quốc trở thành quốc gia giàu mạnh, văn minh.

Đến năm 1991, Trung Quốc không chỉ đẩy lùi được cuộc khủng hoảng kinh tế, chính trị, xã hội mà đã đạt được những thành tựu bước đầu, nhất là về kinh tế.

Giai đoạn 1980 – 1991, tăng trưởng GDP trung bình hằng năm của Trung Quốc đạt hơn 9,1% – mức tăng trưởng cao nhất thế giới. Trung Quốc bước đầu xây dựng thành công các đặc khu kinh tế hướng tới xuất khẩu, tiêu biểu là Thâm Quyến, Chu Hải,...

Hình 12.8. Khu công nghiệp Xà Khẩu ở Thâm Quyến năm 1979 (bên trái) và năm 1991 (bên phải)

Trung Quốc đã điều chỉnh chính sách đối ngoại, bình thường hoá và mở rộng quan hệ ngoại giao với nhiều nước.

?

1. **Trình bày những nét chính về tình hình Trung Quốc từ năm 1945 đến năm 1978.**

2. **Nêu nét chính của công cuộc cải cách, mở cửa ở Trung Quốc (1978 – 1991).**

c) Ấn Độ

Từ năm 1945, cuộc đấu tranh chống thực dân Anh của nhân dân Ấn Độ dưới sự lãnh đạo của Đảng Quốc đại bùng phát mạnh mẽ. Trước tình hình đó, thực dân Anh buộc phải nhượng bộ, trao quyền tự trị cho Ấn Độ theo Kế hoạch Mao-bát-tơn (1947). Ấn Độ được chia thành hai quốc gia trên cơ sở tôn giáo: Ấn Độ của người theo Hin-đu giáo và Pa-ki-xtan của người theo Hồi giáo. Không thoả mãn quy chế tự trị, từ năm 1947 đến năm 1950, nhân dân Ấn Độ tiếp tục cuộc đấu tranh để giành độc lập hoàn toàn. Ngày 26 – 1 – 1950, Ấn Độ tuyên bố độc lập và thành lập nước cộng hoà.

Hình 12.9. Kỉ niệm ngày Độc lập (26 – 1) tại một bang của Ấn Độ
của người theo Hồi giáo. Không thoả mãn quy chế tự trị, từ năm 1947 đến năm 1950, nhân dân Ấn Độ tiếp tục cuộc đấu tranh để giành độc lập hoàn toàn. Ngày 26 – 1 – 1950, Ấn Độ tuyên bố độc lập và thành lập nước cộng hoà.

Sự ra đời của nước Cộng hoà Ấn Độ là sự kiện trọng đại, mở ra thời kì độc lập của nhân dân Ấn Độ và có ảnh hưởng sâu sắc đến phong trào giải phóng dân tộc trên thế giới.

Từ năm 1950 đến năm 1991, Ấn Độ bước vào thời kì xây dựng đất nước và đạt được những thành tựu quan trọng về chính trị, kinh tế, khoa học – công nghệ.

Thể chế cộng hoà liên bang của Ấn Độ được củng cố, nền dân chủ được hoàn thiện, địa vị quốc tế được xác lập với đường lối trung lập.

Ấn Độ đã xây dựng được nền kinh tế độc lập với cơ cấu hợp lí hơn. Công nghiệp nặng tương đối phát triển, gồm công nghiệp chế tạo máy móc, sản xuất điện tử năng lượng hạt nhân, công nghiệp hoá chất,... Trong nông nghiệp, nhờ tiến hành cuộc “Cách mạng xanh”, Ấn Độ không chỉ tự túc được lương thực mà còn xuất khẩu. Đến những năm 80, Ấn Độ đứng hàng thứ 10 trong các nước sản xuất công nghiệp lớn nhất thế giới.

Khoa học – công nghệ của Ấn Độ cũng có những bước tiến nhanh chóng: chế tạo thành công bom nguyên tử (1974), phóng vệ tinh nhân tạo lên quỹ đạo Trái Đất (1975),...

? Trình bày những nét chính về tình hình Ấn Độ từ năm 1945 đến năm 1991.

3 Các nước Đông Nam Á từ năm 1945 đến năm 1991

a) Phong trào đấu tranh giành độc lập dân tộc

Chớp thời cơ Nhật đầu hàng Đồng minh, nhân dân nhiều nước Đông Nam Á nổi dậy và đã giành được độc lập như: In-đô-nê-xi-a, Việt Nam (đều trong tháng 8 – 1945), Lào (10 – 1945). Khi các nước thực dân quay trở lại tái chiếm Đông Nam Á, nhân dân các nước trong khu vực lại phải tiếp tục đấu tranh chống xâm lược và giành được thắng lợi vào những thời điểm khác nhau.

Phi-líp-pin được Mỹ trao trả độc lập (7 – 1946), Miến Điện được thực dân Anh trao trả độc lập (1 – 1948), Cộng hoà Liên bang In-đô-nê-xi-a được thực dân Hà Lan công nhận (1949). Cam-pu-chia được thực dân Pháp trao trả độc lập (1953), Mã Lai được Anh công nhận độc lập (8 – 1957), Xin-ga-po được Anh công nhận quyền tự trị (6 – 1959). Bru-nây đến năm 1984 mới tuyên bố độc lập.

Hình 12.10. Lược đồ khu vực Đông Nam Á sau Chiến tranh thế giới thứ hai

?

Trình bày cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc của các nước Đông Nam Á từ năm 1945.

b) Công cuộc bảo vệ và xây dựng, phát triển đất nước sau khi giành độc lập

BẢNG TÓM TẮT QUÁ TRÌNH PHÁT TRIỂN CỦA CÁC NƯỚC ĐÔNG NAM Á SAU KHI GIÀNH ĐỘC LẬP

NHÓM NƯỚC/ NƯỚC	QUÁ TRÌNH PHÁT TRIỂN	
	Giai đoạn	Nội dung
Thái Lan, In-đô-nê-xi-a, Ma-lai-xi-a, Phi-líp-pin, Xin-ga-po	Những năm 50, 60 của thế kỉ XX	<ul style="list-style-type: none"> – Thực hiện công nghiệp hóa hướng nội, đẩy mạnh sản xuất công nghiệp tiêu dùng để thay thế nhập khẩu. – Đáp ứng được nhu cầu cơ bản của đất nước, giải quyết được thất nghiệp, sản phẩm quốc dân tăng, nhưng còn những bất cập: thiếu vốn, nguyên liệu, kĩ thuật.
	Những năm 70, 80 của thế kỉ XX	<ul style="list-style-type: none"> – Thực hiện công nghiệp hóa hướng ngoại, đẩy mạnh sản xuất công nghiệp hướng vào xuất khẩu. – Tạo ra biến đổi to lớn về kinh tế – xã hội: tăng trưởng kinh tế khá cao, gia tăng nhanh tỉ trọng công nghiệp và ngoại thương. Nổi trội nhất là Xin-ga-po – đã trở thành “con rồng” kinh tế châu Á.
Việt Nam, Lào	1945 – 1975	<p>Vừa kháng chiến, vừa kiến quốc:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Tiến hành cuộc kháng chiến chống Pháp thắng lợi (1954), tiếp tục kháng chiến chống Mỹ và giải phóng hoàn toàn (1975). – Việt Nam: xây dựng, phát triển vùng giải phóng (1945 – 1954), xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc (1954 – 1975); Lào: xây dựng căn cứ địa cách mạng, mở rộng vùng giải phóng.

Việt Nam, Lào	1975 – 1986	<ul style="list-style-type: none"> – Xây dựng chủ nghĩa xã hội trên phạm vi cả nước: củng cố bộ máy nhà nước dân chủ nhân dân, xây dựng nền kinh tế kế hoạch hoá tập trung. – Ổn định về chính trị, song còn nghèo nàn, kém phát triển về kinh tế.
	1986 – 1991	<ul style="list-style-type: none"> – Tiến hành công cuộc đổi mới, xây dựng nền kinh tế thị trường có sự điều tiết của Nhà nước. – Kinh tế – xã hội đạt được những thành tựu bước đầu.
Cam-pu-chia	1953 – 1970	Thành lập Chính phủ, thi hành chính sách hoà bình, trung lập.
	1970 – 1975	Tiến hành cuộc kháng chiến chống Mỹ.
	1975 – 1979	Rơi vào thảm họa diệt chủng dưới sự thống trị của tập đoàn Pôn Pốt.
	1979 – 1991	<ul style="list-style-type: none"> – Năm 1979, các lực lượng cách mạng Cam-pu-chia được sự giúp đỡ của quân tình nguyện Việt Nam đã lật đổ tập đoàn phản động Pôn Pốt. – Kí kết Hiệp định Hoà bình về Cam-pu-chia (10 – 1991), tạo điều kiện cho quá trình khôi phục và phát triển đất nước.
Bru-nây	1984 – 1991	Chuyển từ nền kinh tế hoàn toàn dựa vào nguồn dầu mỏ và khí tự nhiên sang nền kinh tế đa dạng hoá, phát triển công nghiệp tiêu dùng và xuất khẩu.
Miến Điện	1948 – 1988	Thực hiện chính sách tự lực, hướng nội dưới sự lãnh đạo của chính quyền quân sự độc tài. Những năm 80, Miến Điện làm vào cuộc khủng hoảng toàn diện về kinh tế, chính trị, xã hội.
	1988 – 1991	Khôi phục trật tự xã hội, cải cách, mở cửa nền kinh tế và đã đạt được thành tựu bước đầu.

?

Trình bày nét chính về quá trình phát triển của các nước Đông Nam Á từ sau khi giành được độc lập đến năm 1991.

c) **Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á**

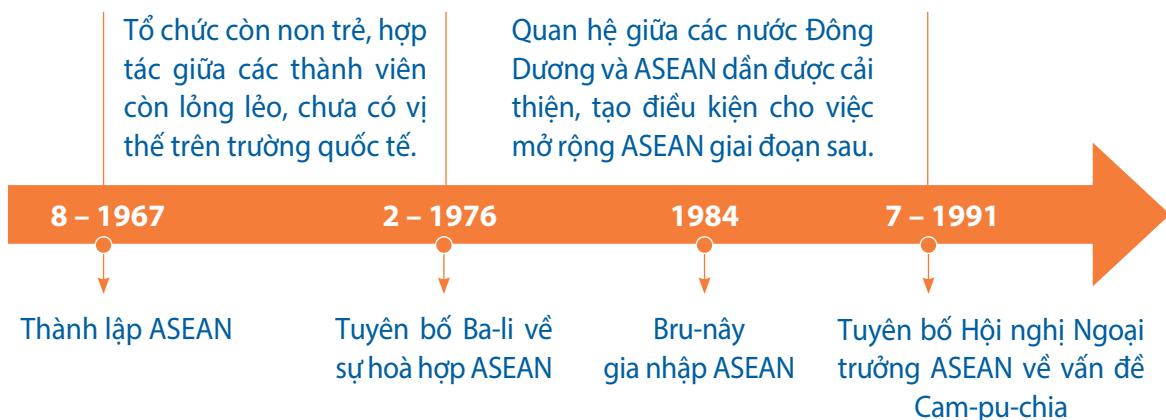
Ngày 8 – 8 – 1967, Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) được thành lập tại Băng Cốc (Thái Lan) với sự tham gia của năm nước là: In-đô-nê-xi-a, Ma-lai-xi-a, Phi-líp-pin, Xin-ga-po và Thái Lan.

Tư liệu 2. “Tôn chỉ và mục đích của Hiệp hội sẽ là: Thúc đẩy sự tăng trưởng kinh tế, tiến bộ xã hội và phát triển văn hoá trong khu vực thông qua các nỗ lực chung trên tinh thần bình đẳng và hợp tác nhằm tăng cường cơ sở cho một cộng đồng các quốc gia Đông Nam Á hoà bình và thịnh vượng;...”.

(Nguồn: *Tuyên bố Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN (Tuyên bố Băng Cốc)*, ngày 8 – 8 – 1967)

Hình 12.11. Bộ trưởng Ngoại giao năm nước kí bản Tuyên bố thành lập ASEAN

Hình 12.12. Quá trình phát triển của tổ chức ASEAN từ năm 1967 đến năm 1991

Em có biết?

Tuyên bố Ba-li xác định nguyên tắc cơ bản trong quan hệ giữa các nước là tôn trọng chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ; không can thiệp vào công việc nội bộ của nhau; không sử dụng vũ lực hoặc đe doạ bằng vũ lực đối với nhau; giải quyết các tranh chấp bằng biện pháp hòa bình; hợp tác có hiệu quả về kinh tế, văn hoá và xã hội.

- ?) Khai thác tư liệu 2 và thông tin trong mục, hãy trình bày bối cảnh, sự thành lập và quá trình phát triển của tổ chức ASEAN từ năm 1967 đến năm 1991.

Luyện tập – Vận dụng

1. Hãy hoàn thành bảng (theo gợi ý dưới đây vào vở) về những nét chính của các nước Mỹ La-tinh và Cu-ba từ năm 1945 đến năm 1991.

Khu vực Mỹ La-tinh	Cu-ba
?	?

2. Hãy lập bảng tóm tắt về tình hình chính trị, kinh tế và khoa học – công nghệ của Nhật Bản từ năm 1945 đến năm 1991.

1. Tìm hiểu thông tin từ sách, báo và internet, hãy viết bài giới thiệu về một sự kiện tiêu biểu trong cuộc đấu tranh giành độc lập hoặc thành tựu của công cuộc xây dựng, phát triển đất nước ở một nước Đông Nam Á từ năm 1945 đến năm 1991 mà em có ấn tượng nhất.

2. Tìm hiểu thêm thông tin qua sách, báo, internet và chia sẻ với bạn về ảnh hưởng của cuộc cách mạng lật đổ chế độ độc tài bằng đấu tranh vũ trang và công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Cu-ba đối với khu vực Mỹ La-tinh.

CHƯƠNG 4 VIỆT NAM TỪ NĂM 1945 ĐẾN NĂM 1991

Bài 13

VIỆT NAM TRONG NĂM ĐẦU SAU CÁCH MẠNG THÁNG TÁM NĂM 1945

Học xong bài này, em sẽ:

- Nhận biết được những biện pháp chủ yếu để xây dựng và củng cố chính quyền cách mạng, giải quyết những khó khăn về kinh tế, văn hoá, giáo dục, quân sự,... trong năm đầu sau Cách mạng tháng Tám năm 1945.
- Trình bày được những nét chính về cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược của nhân dân Nam Bộ.

Trong *Thư gửi Tổng thống Pháp Sác-lơ Đờ Gôn* (5 – 9 – 1945), Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định: “Chính phủ chúng tôi gồm các thành viên cộng hoà của ba xứ Việt Nam với quyết tâm bảo vệ nền độc lập Việt Nam bằng mọi biện pháp, cam kết bảo đảm an ninh, tính mạng và tài sản của người nước ngoài ở toàn cõi Việt Nam trên cơ sở tôn trọng lẫn nhau và đối xử bình đẳng. Chúng tôi phản đối việc quân đội Pháp xâm nhập lãnh thổ Việt Nam”.

Nội dung bức thư của Chủ tịch Hồ Chí Minh cho em biết điều gì về tình hình nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà sau khi thành lập (2 – 9 – 1945)? Theo em, Chính phủ cách mạng đã có những biện pháp gì để bảo vệ nền độc lập vừa giành được?

1 Các biện pháp xây dựng và củng cố chính quyền cách mạng

Sau Cách mạng tháng Tám năm 1945, nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà mới ra đời đã phải đổi mới với nhiều khó khăn. Chính quyền cách mạng còn non trẻ và lực lượng vũ trang còn yếu, nền độc lập dân tộc bị đe doạ nghiêm trọng.

Từ vĩ tuyến 16 trở ra Bắc, quân đội Trung Hoa Dân quốc lấy danh nghĩa Đồng minh kéo vào Việt Nam. Theo chân đội quân này là các đảng phái tay sai như Việt Quốc, Việt Cách,... không ngừng có những hành động chống phá chính quyền Việt Nam Dân chủ Cộng hoà. Từ vĩ tuyến 16 trở vào Nam, quân Anh mở đường cho thực dân Pháp quay trở lại xâm lược Việt Nam.

Trước tình hình đó, một trong những nhiệm vụ quan trọng hàng đầu là xây dựng và củng cố chính quyền cách mạng.

Ngày 6 – 1 – 1946, cuộc Tổng tuyển cử đầu tiên của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà đã diễn ra. Hơn 300 đại biểu đã được bầu vào Quốc hội, trong đó Chủ tịch Hồ Chí Minh trúng cử với số phiếu cao nhất.

Em có biết?

Ngày 5 – 1 – 1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết *Lời kêu gọi quốc dân đi bỏ phiếu*: "... Ngày mai là một ngày vui sướng của đồng bào ta, vì ngày mai là ngày Tổng tuyển cử, vì ngày mai là một ngày đầu tiên trong lịch sử Việt Nam mà nhân dân ta bắt đầu hưởng dụng quyền dân chủ của mình..."

Trong phiên họp đầu tiên (3 – 1946), Quốc hội khoá I đã đưa ra các quyết định về chính sách đối nội, đối ngoại, thành lập Ban Dự thảo Hiến pháp và Chính phủ liên hiệp kháng chiến.

Để tránh phải đối đầu với nhiều kẻ thù cùng một lúc, Chính phủ Việt Nam một mặt chủ trương tạm thời hoà hoãn, tránh xung đột với quân Trung Hoa Dân quốc, mặt khác kiên quyết làm thất bại âm mưu chia rẽ, phá hoại của chúng. Quốc hội khoá I đã đồng ý nhường cho Việt Quốc và Việt Cách 70 ghế trong Quốc hội không thông qua bầu cử; nhân nhượng cho quân Trung Hoa Dân quốc một số quyền lợi về kinh tế như: cung cấp một phần lương thực, cho phép lưu hành tiền Trung Quốc,...

Ngày 9 – 11 – 1946, bản Hiến pháp đầu tiên của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà được Quốc hội thông qua.

Bản Hiến pháp nhấn mạnh các nguyên tắc: "Đoàn kết toàn dân, không phân biệt giống nòi, gái trai, giai cấp, tôn giáo; bảo đảm các quyền tự do dân chủ; thực hiện chính quyền mạnh mẽ và sáng suốt của nhân dân".

Sau cuộc Tổng tuyển cử, chính quyền địa phương các cấp được củng cố, kiện toàn.

Các địa phương ở Bắc Bộ và Trung Bộ tiến hành bầu cử Hội đồng nhân dân theo nguyên tắc phổ thông đầu phiếu và thành lập Uỷ ban hành chính các cấp. Ở Nam Bộ, do tình hình chiến sự nên Uỷ ban nhân dân cải tổ thành Uỷ ban hành chính lâm thời.

Hình 13.1. Chủ tịch Hồ Chí Minh cùng các thành viên Chính phủ tuyên thệ nhậm chức tại kì họp thứ nhất, Quốc hội khoá I (3 – 1946)

Tư liệu 1. "...các cơ quan của Chính phủ từ toàn quốc cho đến các làng, đều là công bộc của dân,... Việc gì có lợi cho dân, ta phải hết sức làm. Việc gì hại đến dân, ta phải hết sức tránh".

(Hồ Chí Minh: Toàn tập, Tập 4, Sđd, tr. 64 – 65)

Khối đại đoàn kết dân tộc được phát triển thông qua việc củng cố Mặt trận Việt Minh và thành lập một số đoàn thể quần chúng, đảng phái dân chủ như: Mặt trận Liên Việt, Tổng Liên đoàn Lao động Việt Nam, Đảng Xã hội Việt Nam,...

Chính phủ kiện toàn Bộ Quốc phòng, thành lập Cục Quân y, Cục Quân nhu và các xưởng quân giới,... Lực lượng vũ trang nhân dân cũng được phát triển gồm: đội quân chủ lực và các đội vũ trang địa phương.

Việt Nam Giải phóng quân được chấn chỉnh, đổi thành Vệ quốc đoàn (9 – 1945) và Quân đội quốc gia Việt Nam (5 – 1946). Lực lượng dân quân tự vệ đã tăng lên hàng chục vạn người trên khắp cả nước.

?

Khai thác tư liệu 1 và thông tin trong mục, hãy trình bày các biện pháp chủ yếu để xây dựng và củng cố chính quyền cách mạng trong năm đầu sau Cách mạng tháng Tám của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà.

2 Giải quyết những khó khăn về kinh tế, văn hóa, giáo dục

a) Kinh tế

Nền kinh tế Việt Nam vốn đã nghèo nàn, lạc hậu, lại còn bị chiến tranh tàn phá nặng nề. Hậu quả của nạn đói cuối năm 1944 – đầu năm 1945 chưa được khắc phục, trong khi nạn đói mới đang đe doạ nghiêm trọng đời sống nhân dân.

Trước tình hình đó, Chính phủ thực hiện những biện pháp trước mắt như: lập các hũ gạo cứu đói; kêu gọi “nhường cơm sẻ áo”, tổ chức “ngày đồng tâm”; nghiêm trị những kẻ đầu cơ tích trữ lúa gạo; đề ra biện pháp điều hoà thị trường lúa gạo giữa các địa phương.

Để giải quyết tận gốc nạn đói và phục hồi nền nông nghiệp, Chính phủ vận động toàn dân tăng gia sản xuất.

Hình 13.2. Người dân Hà Nội mít tinh hưởng ứng hoạt động cứu đói

Tư liệu 2. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã kêu gọi: “Tăng gia sản xuất! Tăng gia sản xuất ngay! Tăng gia sản xuất nữa! Đó là khẩu hiệu của ta ngày nay. Đó là cách thiết thực của chúng ta để giữ vững quyền tự do, độc lập”.

(Hồ Chí Minh: Toàn tập, Tập 4, Sđd, tr. 135)

Với khẩu hiệu “không một tấc đất bỏ hoang”, việc gieo trồng cây lương thực, hoa màu được đẩy mạnh. Ruộng đất của đế quốc và Việt gian bị tịch thu, đem chia cho nông dân nghèo; còn ruộng đất công được chia lại theo nguyên tắc công bằng, dân chủ; các biện pháp giảm tô, thuế cho nông dân cũng được thực hiện.

Để khắc phục tình trạng ngân khố quốc gia trống rỗng, Chính phủ phát động xây dựng “Quỹ độc lập” và phong trào “Tuần lễ vàng”. Tháng 11 – 1946, tiền Việt Nam được phép lưu hành trong cả nước nhằm xây dựng nền tài chính độc lập.

Hình 13.3. Các tầng lớp nhân dân Thủ đô mít tinh ủng hộ Tuần lễ vàng ►

Em có biết?

Nhiều nhà tư sản yêu nước đã ủng hộ tiền, vàng trong "Tuần lễ vàng" như: Trịnh Văn Bô, Nguyễn Sơn Hà, Nguyễn Hữu Nhâm, Vương Thị Lai,...

Chỉ sau một tuần (từ ngày 17 đến ngày 24 – 9 – 1945), tổng lượng tiền, vàng quyên góp được khoảng 60 triệu đồng Đông Dương và 370 ki-lô-gam vàng.

Các ngành công thương nghiệp, giao thông vận tải,... cũng dần được khôi phục.

?

Khai thác tư liệu 2 và thông tin trong mục, hãy nêu các biện pháp để giải quyết khó khăn về kinh tế của chính quyền cách mạng.

b) Giáo dục, văn hoá

Sau Cách mạng tháng Tám năm 1945, tàn dư văn hoá lạc hậu của chế độ thực dân, phong kiến để lại hết sức nặng nề, hơn 90% dân số không biết chữ. Các tệ nạn xã hội, dịch bệnh tràn lan.

Để xoá nạn mù chữ, ngày 8 – 9 – 1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh ký Sắc lệnh thành lập Nha Bình dân học vụ, kêu gọi toàn dân tham gia xoá nạn mù chữ. Phong trào Bình dân học vụ phát triển sôi nổi, rộng khắp. Chỉ trong một năm, ở Bắc Bộ và Trung Bộ đã có tới 2,5 triệu người biết đọc, biết viết.

Kết nối với ngày nay

Tháng 9 – 1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết thư cho học sinh cả nước nhân ngày khai giảng năm học đầu tiên. Hiện nay, ngày 5 – 9 hằng năm được chọn là "Ngày hội toàn dân đưa trẻ đến trường".

Hình 13.4. Một lớp Bình dân học vụ ►

Các trường phổ thông và đại học được khai giảng. Nội dung và phương pháp giáo dục được đổi mới theo tinh thần dân tộc, dân chủ.

Nhà nước vận động toàn dân xây dựng đời sống văn hoá mới. Công tác y tế, vệ sinh phòng bệnh được tăng cường.

Báo chí cách mạng được quan tâm, phát triển và đóng vai trò quan trọng trong việc giáo dục lòng yêu nước.

Từ tháng 9 đến tháng 12 – 1945, hàng chục tờ báo được quyền xuất bản công khai, trong đó có các báo: *Cờ giải phóng*, *Sự thật*, *Cứu quốc*, *Tiền phong*, *Lao động*,...

?

Hãy nêu các biện pháp giải quyết "giặc dốt" và xây dựng nền văn hoá mới của dân tộc.

3 Cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp trở lại xâm lược của nhân dân Nam Bộ

Ngày 2 – 9 – 1945, quân Pháp đã có những hành động gây hấn ngay trong ngày nhân dân Sài Gòn – Chợ Lớn tổ chức mít tinh chào mừng ngày Độc lập. Được sự giúp đỡ của quân Anh, đêm 22 và rạng sáng 23 – 9 – 1945, thực dân Pháp đánh úp trụ sở Ủy ban hành chính Nam Bộ và cơ quan tự vệ thành phố Sài Gòn, mở đầu cuộc chiến tranh xâm lược Việt Nam lần thứ hai.

Trước tình hình đó, sáng 23 – 9 – 1945, cơ quan kháng chiến ở Nam Bộ đã thống nhất ra *Lời kêu gọi đồng bào cầm vũ khí đánh đuổi quân xâm lược*.

Tư liệu 3. Chủ tịch Hồ Chí Minh kêu gọi: "Từ Nam chí Bắc, đồng bào ta luôn luôn sẵn sàng. Mấy triệu người như một, quyết tâm đánh tan quân cướp nước. Không quân đội nào, không khí giới nào có thể đánh ngã được tinh thần hi sinh của toàn thể một dân tộc.

... Trước nạn ngoại xâm, toàn thể quốc dân đã đoàn kết chặt chẽ thành một khối kiên cố, thành một lực lượng thống nhất mà không một đội quân xâm lăng nào đánh tan được.".

(Hồ Chí Minh: Toàn tập, Tập 4, Sđd, tr. 89)

Em có biết?

Ghi nhận và biểu dương tinh thần chiến đấu kiên cường bất khuất của quân và dân Nam Bộ, tháng 2 – 1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã tặng đồng bào Nam Bộ danh hiệu vang: "Thành đồng Tổ quốc".

◀ **Hình 13.5.** Nhân dân Nam Bộ trong những ngày đầu Nam Bộ kháng chiến

Đêm 23 – 9, công nhân Sài Gòn – Chợ Lớn đã cắt toàn bộ điện, nước. Trên đường phố, các chiến luỹ được dựng lên bằng bàn, ghế, giường, tủ,... để chặn bước tiến của quân Pháp. Các đội tự vệ, thanh niên xung kích nhanh chóng triển khai chiến đấu. Hàng trăm xí nghiệp và công sở, kho tàng, bến bãi,... cũng bị phá huỷ, không để rơi vào tay thực dân Pháp. Đến tháng 10 – 1945, thực dân Pháp với sự hỗ trợ của quân Anh và quân tiếp viện mới phá được vòng vây ở Sài Gòn, Chợ Lớn để đánh chiếm các tỉnh Nam Bộ, Nam Trung Bộ.

Ở Bắc Bộ và Bắc Trung Bộ, phong trào quyên góp "Üng hộ cuộc kháng chiến anh dũng của đồng bào Nam Bộ" đã diễn ra rộng khắp, thanh niên nô nức tòng quân, các chi đội Nam tiến gấp rút lên đường vào Nam chiến đấu,...

Hình 13.6. Nhân dân Hà Nội ủng hộ Nam Bộ kháng chiến

Cuộc chiến đấu ở Nam Bộ đã làm cho quân Pháp bị giam chân tại đây trong nhiều tháng.

Em có biết?

Theo Hiệp định Sơ bộ, Chính phủ Pháp công nhận nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà là một quốc gia tự do nằm trong khối Liên hiệp Pháp; có chính phủ, nghị viện, quân đội và tài chính riêng. Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hoà thoả thuận cho 15 000 quân Pháp ra Bắc thay quân Trung Hoa Dân quốc làm nhiệm vụ giải giáp quân đội Nhật và rút dần trong thời hạn 5 năm.

Đến đầu năm 1946, thực dân Pháp tìm cách kéo quân ra miền Bắc, mở rộng cuộc chiến tranh xâm lược. Ngày 28 – 2 – 1946, Hiệp ước Hoa – Pháp được ký kết. Pháp đưa quân ra miền Bắc thay thế quân Trung Hoa Dân quốc làm nhiệm vụ giải giáp quân đội Nhật. Trước tình hình đó, Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hoà đã thực hiện sách lược “hoà để tiến”, nhân nhượng có nguyên tắc bằng việc đàm phán, ký kết *Hiệp định Sơ bộ 6 – 3* và *Tạm ước 14 – 9*. Các văn bản trên thể hiện lập trường hoà bình, hữu nghị với Pháp và đẩy quân Trung Hoa Dân quốc về nước.

1. Trình bày những nét chính về cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược trở lại của nhân dân Nam Bộ.
2. Khai thác tư liệu 3 và thông tin trong mục, em có nhận xét gì về tinh thần kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược trở lại của nhân dân Việt Nam?

Hình 13.7. Đoàn đại biểu Việt Nam đàm phán với Pháp ở Pa-ri (1946)

Luyện tập – Vận dụng

1. Lập bảng tóm tắt (theo gợi ý dưới đây vào vở) về những biện pháp chủ yếu để giải quyết khó khăn của đất nước trong năm đầu sau Cách mạng tháng Tám năm 1945.

Nhiệm vụ	Biện pháp
Xây dựng và củng cố chính quyền	?
Giải quyết khó khăn về kinh tế	?
Giải quyết khó khăn về văn hoá, giáo dục	?
Chống ngoại xâm	?

2. Từ kết quả trả lời câu hỏi 1, hãy giải thích vì sao Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà là Nhà nước của dân, do dân, vì dân?

Chủ tịch Hồ Chí Minh từng nói: "Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu". Em có suy nghĩ gì về câu nói đó? Là một học sinh, em có thể làm gì để góp phần xây dựng đất nước?

Bài 14

VIỆT NAM KHÁNG CHIẾN CHỐNG THỰC DÂN PHÁP XÂM LƯỢC GIAI ĐOẠN 1946 – 1950

Học xong bài này, em sẽ:

- Giải thích được nguyên nhân bùng nổ cuộc kháng chiến toàn quốc chống thực dân Pháp xâm lược (1946).
- Nhận biết và giải thích được đường lối cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược của Đảng.
- Mô tả được những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận chính trị, ngoại giao, kinh tế, văn hoá, quân sự,... trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp giai đoạn 1946 – 1950.

Trong bức thư gửi Liên hợp quốc (12 – 1946), Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết: “Chúng tôi trân trọng tuyên bố rằng nhân dân chúng tôi thành thật mong muốn hoà bình. Nhưng nhân dân chúng tôi cũng kiên quyết chiến đấu đến cùng để bảo vệ những quyền thiêng liêng nhất: toàn vẹn lãnh thổ cho Tổ quốc và độc lập cho đất nước”. Theo em, vì sao cuộc kháng chiến toàn quốc chống thực dân Pháp xâm lược bùng nổ vào tháng 12 – 1946? Trong giai đoạn 1946 – 1950, quân và dân Việt Nam giành được những thắng lợi nào trên các mặt trận chính trị, ngoại giao, kinh tế, văn hoá, quân sự,...?

1 Cuộc kháng chiến toàn quốc chống thực dân Pháp xâm lược bùng nổ

a) Nguyên nhân bùng nổ

Những hiệp định, hiệp ước đã ký kết trong năm 1946 là nỗ lực “cứu vãn nền hoà bình” của Việt Nam Dân chủ Cộng hoà, đồng thời kéo dài thời gian hoà hoãn để xây dựng lực lượng cho cuộc kháng chiến.

Tuy nhiên, thực dân Pháp đã bội ước, liên tiếp có những hành động gây hấn, khiêu khích và vi phạm các văn bản kí kết.

Quân Pháp đã chiếm đóng trái phép Sở Tài chính, Phủ Toàn quyền cũ ở Hà Nội (25 – 6 – 1946), thực hiện kế hoạch lật đổ Chính phủ Việt Nam Dân chủ cộng hoà, lập “Chính phủ Nam Kì tự trị”,... Tháng 11 – 1946, quân Pháp đánh chiếm Hải Phòng, Lạng Sơn, Đà Nẵng,...

Ngày 17 – 12 – 1946, quân Pháp gây ra vụ thảm sát ở phố Hàng Bún và phố Yên Ninh (Hà Nội). Ngay sau đó, chúng liên tiếp gửi các tối hậu thư đòi Chính phủ ta giải tán lực lượng tự vệ chiến đấu, để cho quân Pháp làm nhiệm vụ giữ gìn trị an ở Hà Nội và quyền kiểm soát Thủ đô.

Em có biết?

Trong chuyến thăm nước Pháp năm 1946, khi tham quan Khu di tích lịch sử Noóc-măng-đi cùng các quan chức Pháp, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã lấy bàn tay bịt nòng khẩu đại bác. Hành động này thể hiện thông điệp của nhân dân Việt Nam đối với Chính phủ Pháp: *Giữ gìn hoà bình! Ngăn chặn chiến tranh!*

Trước tình thế cấp bách, ngày 18 và 19 – 12 – 1946, Hội nghị Ban Thường vụ Trung ương Đảng đã họp và quyết định phát động cuộc kháng chiến trên toàn quốc.

Tối 19 – 12 – 1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh ra *Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến*. Hướng ứng lời kêu gọi, nhân dân trong cả nước đã đứng lên kháng chiến chống thực dân Pháp.

Hình 14.1. Nhân dân Hà Nội nghe lệnh toàn quốc kháng chiến

- ?
- 1. Nêu một số hoạt động thể hiện âm mưu xâm lược toàn bộ Việt Nam của thực dân Pháp.
- 2. Hãy giải thích nguyên nhân bùng nổ cuộc kháng chiến toàn quốc chống thực dân Pháp xâm lược.

b) Đường lối kháng chiến chống thực dân Pháp

Đường lối kháng chiến chống thực dân Pháp được thể hiện trong Chỉ thị *Toàn dân kháng chiến* của Ban thường vụ Trung ương Đảng (12 – 12 – 1946), *Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến* của Chủ tịch Hồ Chí Minh (19 – 12 – 1946) và tác phẩm *Kháng chiến nhất định thắng lợi* của Tổng Bí thư Trường Chinh (9 – 1947).

Tư liệu 1. *Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến* của Chủ tịch Hồ Chí Minh có đoạn:

“Hỡi đồng bào! Chúng ta phải đứng lên!

... Bất kì đàn ông, đàn bà, bất kì người già, người trẻ, không chia tôn giáo, đảng phái, dân tộc. Hễ là người Việt Nam thì phải đứng lên đánh thực dân Pháp để cứu Tổ quốc. Ai có súng dùng súng. Ai có gươm dùng gươm, không có gươm thì dùng cuốc, thuồng, gậy gộc. Ai cũng phải ra sức chống thực dân Pháp cứu nước.”

(Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Tập 4, Sđd, tr. 534)

Nội dung cơ bản của đường lối kháng chiến chống thực dân Pháp

Toàn dân: Cuộc kháng chiến do toàn dân tiến hành, không phân biệt giai cấp, tôn giáo, đảng phái.

Toàn diện: Cuộc kháng chiến diễn ra trên tất cả các mặt trận như quân sự, chính trị, kinh tế,...

Trường kì: Cuộc kháng chiến phải tiến hành lâu dài do so sánh lực lượng lúc đầu giữa ta và địch chênh lệch.

Tự lực cánh sinh: Vận mệnh của dân tộc phải do chính nhân dân Việt Nam quyết định, sự giúp đỡ bên ngoài chỉ là điều kiện hỗ trợ.

Hình 14.2. Nội dung cơ bản của đường lối kháng chiến chống thực dân Pháp

?

Khai thác tư liệu 1 và thông tin trong mục, hãy trình bày nội dung và giải thích đường lối kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược của Đảng.

2 Một số thắng lợi tiêu biểu trong kháng chiến chống thực dân Pháp giai đoạn 1946 – 1950

a) Chính trị, ngoại giao

Sau khi toàn quốc kháng chiến bùng nổ, việc di chuyển kịp thời và an toàn các cơ quan Đảng, Chính phủ, Mặt trận,... lên căn cứ địa Việt Bắc là thắng lợi quan trọng để xây dựng lực lượng chuẩn bị bước vào cuộc kháng chiến lâu dài.

Chính quyền dân chủ nhân dân từ trung ương đến cơ sở được kiện toàn và củng cố để thực hiện nhiệm vụ vừa kháng chiến, vừa kiến quốc.

Công tác vận động đoàn kết dân tộc và tôn giáo, đặc biệt trong vùng địch tạm chiếm, được triển khai đã góp phần làm thất bại chính sách “dùng người Việt đánh người Việt” của thực dân Pháp.

Đầu năm 1950, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã thay mặt Chính phủ tuyên bố sẵn sàng đặt quan hệ ngoại giao với các nước. Ngay sau đó, Trung Quốc, Liên Xô, các nước xã hội chủ nghĩa khác như Tiệp Khắc, Ru-ma-ni, Ba Lan,... đã lần lượt công nhận và đặt quan hệ ngoại giao với Việt Nam Dân chủ Cộng hòa.

?

Trình bày những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận chính trị, ngoại giao trong những năm đầu kháng chiến chống Pháp xâm lược (1946 – 1950).

b) Kinh tế

Nền kinh tế kháng chiến được xây dựng để đảm bảo khả năng tự cấp, tự túc. Các hoạt động tăng gia sản xuất, trước hết là sản xuất nông nghiệp được đẩy mạnh.

Tư liệu 2. Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn: “... đồng bào ai làm nghề gì, trong lúc tản cư cứ làm nghề ấy. Ai cũng ra sức tăng gia sản xuất.”

(Hồ Chí Minh: Toàn tập, Tập 5, NXB Chính trị quốc gia, 2011, tr. 64)

► **Hình 14.3.** Chủ tịch Hồ Chí Minh thăm nông dân Bắc Kạn thu hoạch lúa mùa (1950)

Về công nghiệp, một số xí nghiệp quốc phòng và dân dụng có quy mô thích hợp đã lần lượt được xây dựng ở các vùng tự do, căn cứ kháng chiến. Các ngành khai khoáng, cơ khí, hóa chất, diêm, giấy,... từng bước đi vào hoạt động.

?

Trình bày những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận kinh tế trong những năm đầu kháng chiến chống Pháp xâm lược (1946 – 1950).

c) Văn hoá, giáo dục

Văn hoá, giáo dục được chú trọng nhằm bồi dưỡng sức mạnh tinh thần và trí tuệ của nhân dân để vừa kháng chiến, vừa kiến quốc.

Hội nghị Văn hoá toàn quốc lần thứ hai (1948) đã nhấn mạnh nhiệm vụ xây dựng và phát triển văn hoá phục vụ cuộc kháng chiến. Phong trào Bình dân học vụ được tiếp tục đẩy mạnh. Đến tháng 6 – 1950, khoảng 10 triệu người đã được xoá nạn mù chữ.

Cũng trong năm 1950, cuộc Cải cách giáo dục phổ thông lần thứ nhất được triển khai với mục tiêu đưa giáo dục phục vụ tích cực kháng chiến, xây dựng nền giáo dục dân tộc, dân chủ.

?

Trình bày những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận văn hoá, giáo dục trong những năm đầu kháng chiến chống Pháp xâm lược (1946 – 1950).

d) Quân sự

- Cuộc chiến đấu ở các đô thị phía Bắc vĩ tuyến 16 (1946 – 1947)

Mở đầu cuộc kháng chiến toàn quốc, quân dân Hà Nội và các đô thị ở phía Bắc vĩ tuyến 16 đã chủ động tiến công quân Pháp, tổ chức các trận đánh làm tiêu hao một bộ phận sinh lực địch,...

Ở Hà Nội, các trận đánh ác liệt diễn ra ở khu vực Bắc Bộ Phủ, Bưu điện Bờ Hồ, ga Hàng Cỏ, phố Khâm Thiên,...
Ở thành phố Nam Định, thực dân Pháp bị vây hãm cho tới tháng 3 – 1947. Quân dân thành phố Vinh đã buộc địch phải đầu hàng,...

Hình 14.4. Chiến sĩ cảm tử quân ôm bom ba càng đánh xe tăng Pháp ở Hà Nội

Cuộc chiến đấu đã giam chân quân địch ở Hà Nội và các thành phố, thị xã phía Bắc vĩ tuyến 16. Sau gần ba tháng chiến đấu quyết liệt, lực lượng quân chủ lực của ta đã rút lui an toàn ra vùng hậu phương để chuẩn bị cho cuộc kháng chiến trường kì.

- Chiến dịch Việt Bắc thu – đông 1947 (từ tháng 10 đến tháng 12 – 1947)

Đầu năm 1947, thực dân Pháp âm mưu tiến công Việt Bắc nhằm tiêu diệt cơ quan đầu não kháng chiến và quân chủ lực của Việt Nam, khoá chặt biên giới Việt – Trung, nhanh chóng kết thúc chiến tranh.

Tháng 10 – 1947, thực dân Pháp đã huy động khoảng 12 000 quân và hầu hết máy bay ở Đông Dương tiến công lên Việt Bắc.

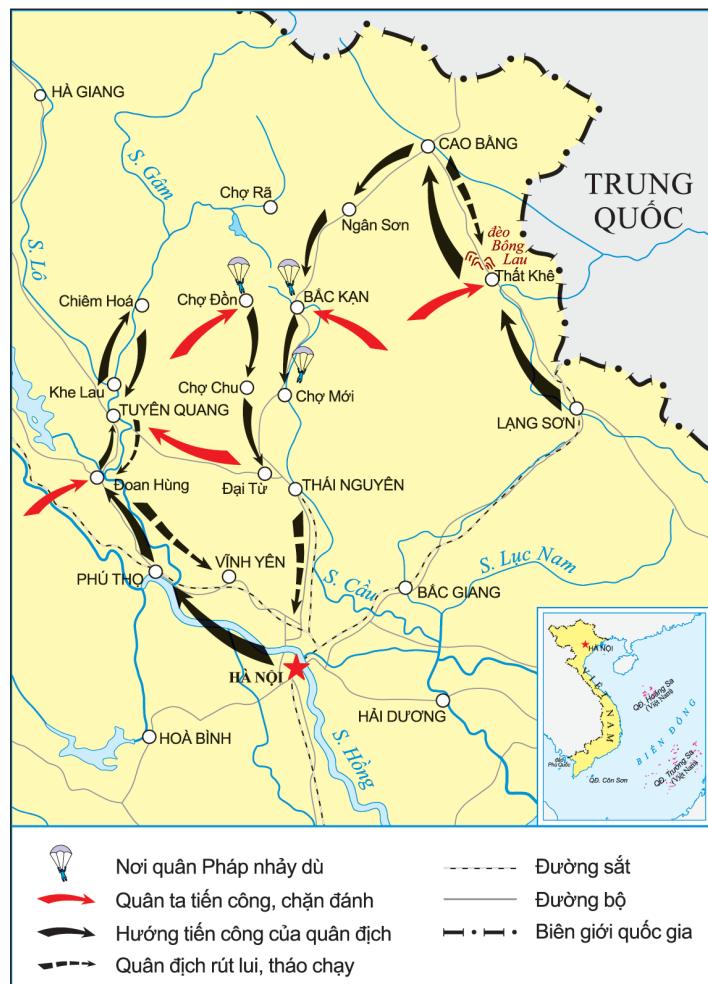
Hình 14.5. Bác Hồ cùng các chiến sĩ tại căn cứ địa Việt Bắc

Trước tình hình đó, Đảng chỉ thị: "Phải phá tan cuộc tiến công mùa đông của giặc Pháp".

Ở hướng đông, quân ta phục kích, chặn đánh địch trên Đường số 4, giành thắng lợi lớn tại Bản Sao – đèo Bông Lau. Ở hướng tây, quân ta phục kích chặn đánh nhiều trận trên sông Lô, giành thắng lợi quan trọng ở Đoan Hùng, Khe Lau,...

Sau hơn hai tháng, đại bộ phận quân Pháp phải rút chạy khỏi Việt Bắc, cơ quan đầu não của cuộc kháng chiến được bảo vệ an toàn. Đây là chiến dịch phản công lớn đầu tiên trong cuộc kháng chiến chống Pháp, giúp bộ đội chủ lực trưởng thành và thu được nhiều vũ khí. Chiến thắng Việt Bắc cũng làm thất bại hoàn toàn chiến lược “đánh nhanh, thắng nhanh” của thực dân Pháp.

- *Chiến dịch Biên giới thu - đông 1950 (từ tháng 9 đến tháng 10 - 1950)*

Hình 14.6. Lược đồ chiến dịch Việt Bắc thu – đông 1947

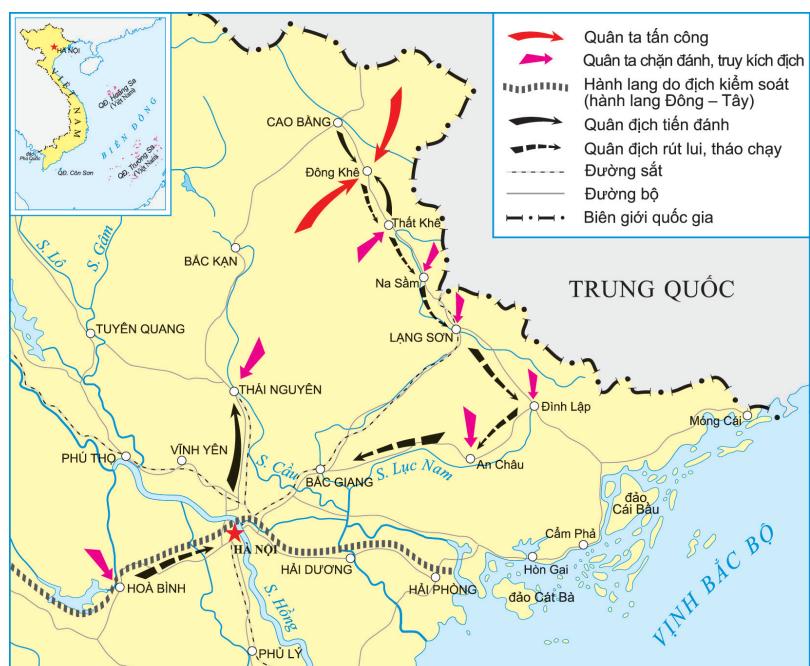
Bước sang những năm 1949 – 1950, tình hình thế giới và khu vực có nhiều thay đổi. Những thành tựu trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô, sự ra đời của nước Cộng hoà nhân dân Trung Hoa đã góp phần mở rộng ảnh hưởng và lực lượng của chủ nghĩa xã hội trên phạm vi toàn thế giới, tạo chỗ dựa vững chắc cho phong trào giải phóng dân tộc ở các nước thuộc địa, phụ thuộc. Trong khi đó, Mỹ từng bước can thiệp sâu hơn vào tình hình Đông Dương.

Với viện trợ của Mỹ, thực dân Pháp thực hiện *Kế hoạch Rơ-ve*. Pháp cho tăng cường hệ thống phòng thủ trên Đường số 4, lập hành lang Đông – Tây: Hải Phòng – Hoà Bình – Sơn La và chuẩn bị tiến công Việt Bắc lần thứ hai.

Để đối phó với âm mưu của thực dân Pháp, tháng 6 – 1950, Đảng và Chính phủ đã quyết định mở chiến dịch Biên giới nhằm tiêu diệt một bộ phận sinh lực địch, mở rộng và củng cố căn cứ địa Việt Bắc, mở đường liên lạc quốc tế với các nước xã hội chủ nghĩa, đồng thời tạo những thuận lợi mới thúc đẩy cuộc kháng chiến tiến lên.

Vào giữa tháng 9, trận tiến công mở đầu chiến dịch của quân ta vào Đông Khê giành thắng lợi. Sau gần một tháng, quân Pháp bị buộc phải rút khỏi các cứ điểm trên Đường số 4 như: Cao Bằng, Thất Khê, Na Sầm, Lạng Sơn,...

Đây là chiến dịch chủ động tiến công lớn đầu tiên của bộ đội chủ lực Việt Nam, giải phóng được vùng biên giới rộng lớn và mở đường liên lạc quốc tế, bảo vệ được căn cứ địa Việt Bắc, chọc thủng hành lang Đông – Tây, làm phá sản Kế hoạch Rơ-ve của Pháp. Từ đây, quân đội Việt Nam đã giành được thế chủ động trên chiến trường chính Bắc Bộ, mở ra bước phát triển mới của cuộc kháng chiến.

Hình 14.7. Lược đồ chiến dịch Biên giới thu – đông 1950

- ?
- 1. Trình bày những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận quân sự trong những năm đầu kháng chiến chống Pháp xâm lược (1946 – 1950).
- 2. Vì sao Chiến thắng Biên giới năm 1950 được coi là bước ngoặt của cuộc kháng chiến toàn quốc chống Pháp xâm lược?

Luyện tập – Văn dụng

1. Hãy chứng minh câu nói của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong *Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến* (12 – 1946): “Chúng ta muốn hoà bình, chúng ta phải nhân nhượng. Nhưng chúng ta càng nhân nhượng, thực dân Pháp càng lấn tới, vì chúng quyết tâm cướp nước ta một lần nữa”.

2. Hoàn thành bảng (theo gợi ý dưới đây vào vở) về các thắng lợi hoặc thành tựu tiêu biểu trong những năm đầu của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp (1946 – 1950).

Lĩnh vực	Thắng lợi/thành tựu tiêu biểu
Chính trị, ngoại giao	?
Kinh tế	?
Văn hoá	?
Quân sự	?

Theo em, nội dung nào trong đường lối kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược có thể vận dụng vào công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc hiện nay? Vì sao?

Bài 15

VIỆT NAM KHÁNG CHIẾN CHỐNG THỰC DÂN PHÁP XÂM LƯỢC GIAI ĐOẠN 1951 – 1954

Học xong bài này, em sẽ:

- Mô tả được những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận chính trị, kinh tế, văn hoá, quân sự, ngoại giao,... trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp giai đoạn 1951 – 1954.
- Nêu được ý nghĩa lịch sử và nguyên nhân thắng lợi của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp (1945 – 1954).

Hình dưới đây tái hiện một phần về chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ “lùng lẫy năm châu, chấn động địa cầu” của dân tộc Việt Nam trong thế kỷ XX. Theo em, vì sao chiến thắng Điện Biên Phủ được đánh giá với tầm vóc vĩ đại như vậy? Hãy chia sẻ những hiểu biết của em về chiến thắng này và một số thắng lợi khác trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp giai đoạn 1951 – 1954.

Hình 15.1. Một phần của bức tranh toàn cảnh về chiến dịch Điện Biên Phủ (được trưng bày ở Bảo tàng Chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ)

1 Những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận chính trị, kinh tế, văn hóa

Từ năm 1951, tình hình chiến trường Đông Dương có nhiều biến đổi. Lực lượng kháng chiến của Việt Nam trưởng thành về mọi mặt. Mỹ đã ký *Hiệp định phòng thủ chung Đông Dương* với Pháp. Dựa vào viện trợ quân sự, kinh tế – tài chính của Mỹ, Pháp lần lượt triển khai các kế hoạch Đờ Lát đơ Tát-xi-nhi (1950) và Na-va (1953 – 1954) để giành lại quyền chủ động chiến lược và nhanh chóng kết thúc chiến tranh. Những kế hoạch này đã đẩy cuộc chiến tranh xâm lược của thực dân Pháp lên quy mô lớn và gây nhiều khó khăn cho cuộc kháng chiến của nhân dân Việt Nam.

a) Chính trị

Trong bối cảnh Pháp – Mỹ có sự điều chỉnh chiến lược và cuộc kháng chiến của nhân dân ta đã có nhiều chuyển biến tích cực sau chiến thắng Biên giới (1950), Đại hội đại biểu lần thứ II của Đảng Cộng sản Đông Dương (2 – 1951) họp, khẳng định đường lối kháng chiến chống Pháp của Đảng. Đây là mốc đánh dấu bước phát triển mới trong quá trình trưởng thành và lãnh đạo cách mạng của Đảng ta, là Đại hội kháng chiến thắng lợi.

Hình 15.2. Đại hội đại biểu lần thứ II (1951)

họp tại Chiêm Hoá, Tuyên Quang

Để tăng cường mặt trận dân tộc thống nhất, Mặt trận Liên hiệp quốc dân Việt Nam (gọi tắt là Mặt trận Liên Việt) được thành lập trên cơ sở hợp nhất Mặt trận Việt Minh và Hội Liên Việt (3 – 1951).

Em có biết?

Đại hội Chiến sĩ thi đua và Cán bộ gương mẫu toàn quốc lần thứ nhất đã vinh danh các anh hùng: Cù Chính Lan, Nguyễn Quốc Trị, La Văn Cầu, Nguyễn Thị Chiên, Trần Đại Nghĩa, Ngô Gia Khảm, Hoàng Hanh.

Đại hội Chiến sĩ thi đua và Cán bộ gương mẫu toàn quốc lần thứ nhất được tổ chức (1952) để tổng kết, biểu dương thành tích trong sản xuất và chiến đấu.

Mô tả những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận chính trị trong kháng chiến chống thực dân Pháp giai đoạn 1951 – 1954.

b) Kinh tế

Phong trào thi đua sản xuất lập công, vận động sản xuất và thực hành tiết kiệm được triển khai rộng khắp góp phần tăng cường tiềm lực vật chất cho cuộc kháng chiến.

Để bồi dưỡng sức dân, đầu năm 1953, Chính phủ phát động quần chúng triệt để thực hiện giảm tô và cải cách ruộng đất,...

Công nghiệp quốc phòng, cơ khí đã cung cấp hàng nghìn tấn vũ khí, đạn dược, quân trang, quân dụng cho bộ đội.

Ngoài ra, cuộc kháng chiến của nhân dân Việt Nam còn nhận được nguồn viện trợ vật chất từ nhiều nước trên thế giới như: Trung Quốc, Liên Xô,...

? Nêu một số thành tựu tiêu biểu trên lĩnh vực kinh tế trong kháng chiến chống thực dân Pháp giai đoạn 1951 – 1954.

c) Văn hoá

Cải cách giáo dục tiếp tục được triển khai với phương châm “phục vụ kháng chiến, phục vụ dân sinh, phục vụ sản xuất”. Nhiều trường chuyên nghiệp, trường sư phạm, trường đại học được thành lập nhằm đào tạo cán bộ kháng chiến, kiến quốc.

Nền văn học, nghệ thuật cách mạng đạt được nhiều thành tựu với nhiều tác phẩm phản ánh về cuộc kháng chiến của dân tộc.

? Nêu một số thành tựu tiêu biểu trên mặt trận văn hóa trong kháng chiến chống thực dân Pháp giai đoạn 1951 – 1954.

2 Những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận quân sự

• Những thắng lợi quân sự trong những năm 1951 – 1953

Sau chiến thắng Biên giới (1950), quân dân Việt Nam giành được nhiều thắng lợi quan trọng trong các chiến dịch Hoà Bình (1951 – 1952), Tây Bắc (10 – 1952), Thượng Lào (4 – 1953),... giữ vững quyền chủ động trên chiến trường.

• Kế hoạch Na-va

Từ giữa năm 1953, thực dân Pháp và can thiệp Mỹ đã triển khai Kế hoạch Na-va với hi vọng sẽ giành được thắng lợi quân sự quyết định trong vòng 18 tháng để “kết thúc chiến tranh trong danh dự”.

Điểm mấu chốt của kế hoạch là tập trung lực lượng cơ động chiến lược mạnh ở đồng bằng Bắc Bộ, lúc cao điểm lên đến 44 tiểu đoàn, nhằm giành lại sự chủ động chiến lược xoay chuyển tình thế trên chiến trường Đông Dương, thực hiện đòn tiến công mang tính quyết định khi có điều kiện.

• Cuộc Tiến công chiến lược Đông – Xuân 1953 – 1954

Trước tình hình mới, Bộ Chính trị Trung ương Đảng đã đề ra Kế hoạch tác chiến Đông – Xuân 1953 – 1954. Phương hướng chiến lược là tấn công một số địa bàn có tầm quan trọng về chiến lược mà quân Pháp tương đối yếu, nhằm tiêu diệt một bộ phận sinh lực địch, giải phóng đất đai và buộc chúng phải phân tán lực lượng đối phó.

Quân chủ lực Việt Nam đã tấn công Lai Châu (12 – 1953), Tây Nguyên (2 – 1954); liên quân Lào – Việt cũng tổ chức tiến công ở Trung Lào (12 – 1953), Thượng Lào (1 – 1954). Kết quả, Pháp buộc phải phân tán lực lượng thành năm nơi tập trung quân là: đồng bằng Bắc Bộ, Điện Biên Phủ, Xê-nô, Luông Pha-bang, Plây-ku.

• Chiến dịch Điện Biên Phủ (1954)

Điện Biên Phủ là thung lũng rộng lớn, nằm ở phía tây vùng rừng núi Tây Bắc, gần biên giới với Lào, có vị trí chiến lược ở Đông Dương và Đông Nam Á. Từ cuối năm 1953, thực dân Pháp được Mỹ giúp sức đã xây dựng Điện Biên Phủ thành tập đoàn cứ điểm kiên cố ở Đông Dương.

Điện Biên Phủ là nơi tập trung hàng chục tiểu đoàn bộ binh, pháo binh, xe tăng,... với lực lượng lúc đông nhất là hơn 16 200 quân, được bố trí thành 49 cứ điểm, chia thành ba phân khu. Điện Biên Phủ được Pháp – Mỹ đánh giá là “pháo đài bất khả xâm phạm”.

Đầu tháng 12 – 1953, Bộ Chính trị quyết định mở chiến dịch Điện Biên Phủ, cử Đại tướng Võ Nguyễn Giáp là Bí thư Đảng uỷ kiêm Tư lệnh Mặt trận và thông qua phương án tác chiến là “đánh nhanh, thắng nhanh”. Tuy nhiên, sau khi đánh giá tình hình lực lượng giữa hai bên, phương án tác chiến đã được chuyển sang “đánh chắc, tiến chắc”. Công tác chuẩn bị cho chiến dịch được xúc tiến khẩn trương với khẩu hiệu “Tất cả cho tiền tuyến, tất cả để chiến thắng”.

Hình 15.3. Tổng Quân uỷ, Bộ Tổng Tư lệnh họp bàn kế hoạch tác chiến Đông – Xuân 1953 – 1954

Em có biết?

Nhận xét về việc tiếp tế cho Điện Biên Phủ, một viên sĩ quan Pháp đã thừa nhận: "Than ôi! Máy bay của ta lại thua đôi bồ dân công của Việt Minh".

Hình 15.4. Dân công vận chuyển lương thực, vũ khí, đạn dược phục vụ chiến dịch Điện Biên Phủ ►

Chiến dịch Điện Biên Phủ diễn ra từ ngày 13 – 3 đến ngày 7 – 5 – 1954 và chia làm ba đợt.

**Đợt 1: từ ngày 13 – 3
đến ngày 17 – 3 – 1954**

Tiêu diệt cứ điểm Him Lam và toàn bộ phân khu Bắc.

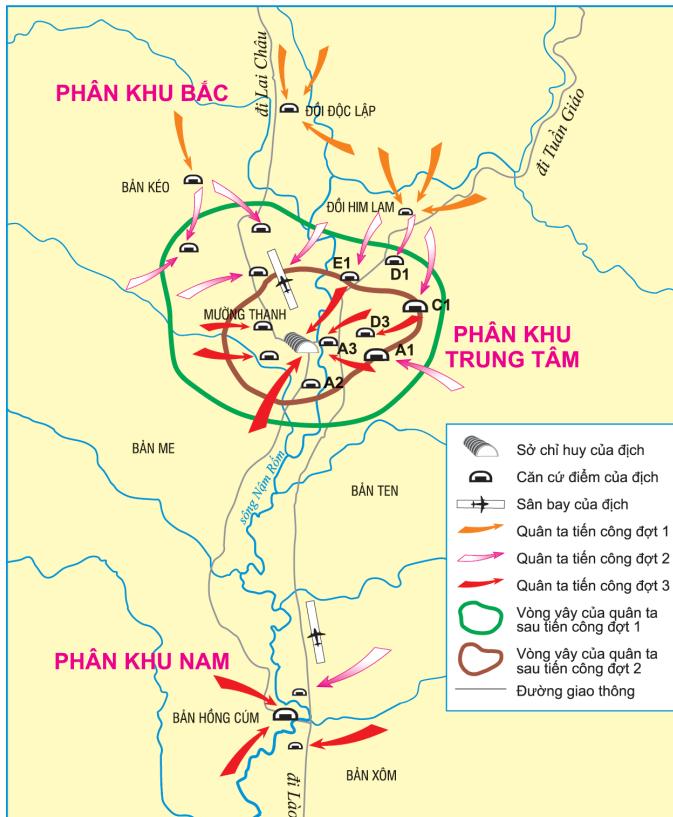
**Đợt 2: từ ngày 30 – 3
đến 26 – 4 – 1954**

- Tiến công các cứ điểm phía đông phân khu Trung tâm.
- Tiến công và kiểm soát sân bay Mường Thanh, hạn chế việc tiếp viện của quân Pháp.

**Đợt 3: từ ngày 1 – 5
đến ngày 7 – 5 – 1954**

- Tiến đánh các cứ điểm của phân khu Trung tâm và phân khu Nam.
- 17 giờ 30 phút ngày 7 – 5: Tướng Đờ Ca-xtơ-ri cùng toàn bộ Bộ Tham mưu của Pháp phải đầu hàng.

Hình 15.5. Sơ đồ diễn biến chính chiến dịch Điện Biên Phủ

Hình 15.7. Những binh sĩ Pháp đầu hàng được áp giải đến nơi tạm giam

◀ **Hình 15.6.** Lược đồ diễn biến chính chiến dịch Điện Biên Phủ

Cuộc Tiến công chiến lược Đông Xuân 1953 – 1954, đỉnh cao là chiến dịch Điện Biên Phủ đã đập tan Kế hoạch Na-va, làm xoay chuyển cục diện chiến tranh ở Đông Dương, tạo điều kiện cho cuộc đấu tranh ngoại giao giành thắng lợi. Chiến thắng này cũng là nguồn cổ vũ to lớn đối với phong trào giải phóng dân tộc trên thế giới.

?

1. Kế hoạch Na-va đã bị phá sản như thế nào?

2. Hãy mô tả những thắng lợi tiêu biểu trong cuộc Tiến công chiến lược Đông – Xuân 1953 – 1954 và chiến dịch Điện Biên Phủ.

3 Những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận ngoại giao

Tháng 3 – 1951, Liên minh nhân dân Việt – Miên – Lào thành lập đã thúc đẩy sự kết hợp chặt chẽ giữa quân dân ba nước Đông Dương. Cuộc kháng chiến của nhân dân Việt Nam cũng nhận được sự ủng hộ tích cực của các lực lượng yêu chuộng hoà bình ở Pháp và nhiều quốc gia trên thế giới.

Thắng lợi lớn nhất trong đấu tranh ngoại giao là việc đoàn đại biểu Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hoà tham gia đàm phán và ký kết Hiệp định Giơ-ne-vơ về lập lại hoà bình ở Đông Dương.

Hội nghị Giơ-ne-vơ (Thụy Sĩ) bàn về vấn đề Đông Dương diễn ra từ ngày 8 – 5 đến ngày 21 – 7 – 1954 với sự tham gia của đại diện các nước: Anh, Pháp, Mỹ, Liên Xô, Cộng hoà Nhân dân Trung Hoa, Việt Nam Dân chủ Cộng hoà, Quốc gia Việt Nam, Vương quốc Lào, Vương quốc Cam-pu-chia, đã đạt được thoả thuận chung về đình chỉ chiến sự, lập lại hoà bình cho các nước Đông Dương (1954). Cũng theo quyết định của Hội nghị, vĩ tuyến 17 được lấy làm ranh giới quân sự tạm thời và tổng tuyển cử thống nhất đất nước sẽ diễn ra vào tháng 7 – 1956 với sự kiểm soát của Ủy ban quốc tế.

Tư liệu – [...] việc giải quyết các vấn đề chính trị, thực hiện trên cơ sở tôn trọng nguyên tắc độc lập thống nhất và toàn vẹn lãnh thổ, phải làm cho nhân dân Việt Nam được hưởng những tự do căn bản ...

– [...] mỗi nước tham gia Hội nghị Giơ-ne-vơ cam kết tôn trọng chủ quyền, độc lập, thống nhất và toàn vẹn lãnh thổ những nước trên [Việt Nam, Lào, Cam-pu-chia] và tuyệt đối không can thiệp vào nội trị của những nước đó.

(Trích Tuyên bố cuối cùng của Hội nghị Giơ-ne-vơ về việc lập lại hoà bình ở Đông Dương (21 – 7 – 1954), lưu tại Kho lưu trữ Trung ương Đảng)

Hình 15.8. Quang cảnh Hội nghị Giơ-ne-vơ năm 1954

Chiến thắng Điện Biên Phủ và việc ký kết Hiệp định Giơ-ne-vơ đã buộc thực dân Pháp phải rút quân về nước, Mỹ thất bại trong âm mưu kéo dài, mở rộng, quốc tế hóa chiến tranh xâm lược Đông Dương.

?

Khai thác tư liệu và thông tin trong mục, hãy mô tả những thắng lợi tiêu biểu trên mặt trận ngoại giao trong kháng chiến chống thực dân Pháp giai đoạn 1951 – 1954.

4 Nguyên nhân thắng lợi và ý nghĩa lịch sử của kháng chiến chống thực dân Pháp

a) Nguyên nhân thắng lợi

Cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp giành thắng lợi là sự tổng hợp của nhiều nguyên nhân chủ quan và khách quan, đó là:

Sự lãnh đạo sáng suốt của Đảng, đứng đầu là Chủ tịch Hồ Chí Minh, với đường lối kháng chiến đúng đắn, sáng tạo.

Truyền thống yêu nước của dân tộc, chủ nghĩa anh hùng cách mạng được phát huy mạnh mẽ đã củng cố, mở rộng mặt trận dân tộc thống nhất vì mục tiêu độc lập dân tộc.

Hệ thống chính quyền dân chủ nhân dân trong cả nước ngày càng vững mạnh. Hậu phương được củng cố và phát triển vững chắc; lực lượng vũ trang ba thứ quân được xây dựng và không ngừng trưởng thành trong chiến đấu.

Sự liên minh đoàn kết với cuộc kháng chiến của nhân dân Lào và Cam-pu-chia cùng chống một kẻ thù chung là thực dân Pháp xâm lược; sự đồng tình ủng hộ của các nước xã hội chủ nghĩa như: Trung Quốc, Liên Xô và các lực lượng yêu chuộng hòa bình trên thế giới.

b) Ý nghĩa lịch sử

Cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp kết thúc thắng lợi đã chấm dứt cuộc chiến tranh xâm lược và ách thống trị của thực dân Pháp trong gần một thế kỷ ở Việt Nam. Miền Bắc được giải phóng, chuyển sang giai đoạn tiến hành cách mạng xã hội chủ nghĩa, tạo cơ sở cho sự nghiệp đấu tranh giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước.

Thắng lợi đó đã giáng đòn nặng nề vào tham vọng xâm lược, nô dịch của chủ nghĩa thực dân, góp phần làm tan rã hệ thống thuộc địa kiểu cũ, cổ vũ phong trào giải phóng dân tộc các nước Á, Phi và Mỹ La-tinh.

?

Hãy nêu nguyên nhân thắng lợi và ý nghĩa lịch sử của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp.

Luyện tập – Vận dụng

1. Hoàn thành bảng (theo gợi ý dưới đây vào vở) về các thắng lợi tiêu biểu của quân dân Việt Nam trong giai đoạn 1951 – 1954.

Nội dung	Thắng lợi tiêu biểu
Chính trị	?
Kinh tế	?
Văn hoá	?
Quân sự	?
Ngoại giao	?

2. Vì sao nói: Chiến thắng Điện Biên Phủ là sự kiện "lừng lẫy năm châu, chấn động địa cầu"?

1. Sưu tầm tư liệu từ sách, báo và internet, xây dựng infographic giới thiệu về một thắng lợi quân sự tiêu biểu trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp.
2. Hãy sưu tầm một số tác phẩm văn học, nghệ thuật tiêu biểu được sáng tác trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp (1945 – 1954).

Bài 16

VIỆT NAM KHÁNG CHIẾN CHỐNG MỸ, CỨU NƯỚC, THỐNG NHẤT ĐẤT NƯỚC GIAI ĐOẠN 1954 – 1965

Học xong bài này, em sẽ:

- Giới thiệu được những thành tựu tiêu biểu trong công cuộc xây dựng miền Bắc xã hội chủ nghĩa (hoàn thành cải cách ruộng đất, khôi phục và phát triển kinh tế, chi viện cho cách mạng miền Nam,...).
- Mô tả được các thắng lợi tiêu biểu về quân sự của nhân dân miền Nam trong kháng chiến chống Mỹ, cứu nước giai đoạn 1954 – 1965 (phong trào Đồng khởi, đánh bại chiến lược "Chiến tranh đặc biệt").

Hình ảnh cây cầu Hiền Lương (trong di tích Đồi bờ Hiền Lương, tỉnh Quảng Trị) gợi cho em nhớ đến hoàn cảnh nào của nước ta sau năm 1954? Hãy chia sẻ những hiểu biết của em về những thành tựu của miền Bắc và những thắng lợi về quân sự của nhân dân miền Nam trong giai đoạn 1954 – 1965.

Hình 16.1. Cầu Hiền Lương từ phía bờ Bắc sau ngày hòa bình lập lại (1954)

1 Những thành tựu tiêu biểu trong công cuộc xây dựng miền Bắc xã hội chủ nghĩa (1954 – 1965)

a) Hoàn thành cải cách ruộng đất, khôi phục kinh tế và hàn gắn vết thương chiến tranh (1954 – 1957)

Sau khi Hiệp định Giơ-ne-vơ được ký kết, miền Bắc hoàn toàn giải phóng, song cũng phải đối mặt với nhiều khó khăn do hậu quả của chiến tranh để lại. Để đáp ứng yêu cầu của thực tế, Đảng và Chính phủ quyết định "Đẩy mạnh phát động quần chúng thực hiện cải cách ruộng đất".

Qua 5 đợt cải cách (tiến hành từ cuối năm 1953 đến năm 1956), trên 81 vạn hécta ruộng đất của đế quốc và địa chủ đã bị tịch thu, trưng thu, trưng mua và đem chia cho khoảng 2,2 triệu hộ nông dân và dân nghèo ở nông thôn (chiếm 72,8% số hộ ở nông thôn miền Bắc).

Hình 16.2. Nông dân được chia ruộng trong cải cách ruộng đất (1955)

Em có biết?

Việc tiến hành cải cách ruộng đất còn phạm phải những sai lầm như đánh giá chưa đúng một số địa chủ kháng chiến, người có công với cách mạng,... Đảng và Chính phủ đã kịp thời có chủ trương, biện pháp sửa sai, khắc phục hậu quả.

Khẩu hiệu "Người cày có ruộng" đã trở thành hiện thực. Sau cải cách ruộng đất, bộ mặt nông thôn miền Bắc thay đổi cơ bản, giai cấp địa chủ phong kiến bị xoá bỏ, giai cấp nông dân được giải phóng và trở thành người làm chủ ở nông thôn.

Trong những năm 1955 – 1957, miền Bắc thực hiện khôi phục kinh tế, hàn gắn vết thương chiến tranh. Đến cuối năm 1957, sản lượng nông nghiệp tăng vượt mức so với trước Chiến tranh thế giới thứ hai, giải quyết cơ bản nạn đói.

Về công nghiệp, bên cạnh việc khôi phục, mở rộng các nhà máy đã có, nhiều nhà máy mới được xây dựng trong thời kì này như: Cơ khí Hà Nội, Diêm Thống Nhất, Thuốc lá Thăng Long, Gang thép Thái Nguyên,... Hệ thống mậu dịch quốc doanh và hợp tác xã mua bán được mở rộng, giao lưu hàng hoá phát triển. Cuối năm 1957, miền Bắc đã đặt quan hệ buôn bán với 27 nước.

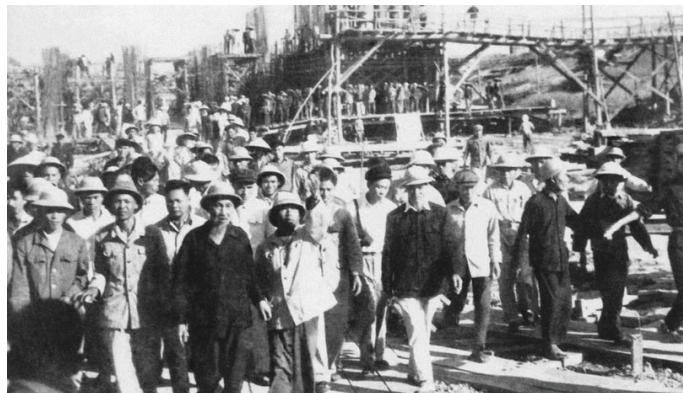
Trong giao thông vận tải, đường sắt và đường ô tô được khôi phục và phát triển, các bến cảng như Hải Phòng, Hòn Gai, Bến Thuỷ,... được tu sửa và mở rộng, đặc biệt, đường hàng không dân dụng quốc tế được khai thông.

? Trình bày những thành tựu tiêu biểu của miền Bắc trong cải cách ruộng đất, công cuộc khôi phục kinh tế và hàn gắn vết thương chiến tranh từ năm 1954 đến năm 1957.

b) Cải tạo quan hệ sản xuất, bước đầu phát triển kinh tế, văn hoá và chi viện cho miền Nam (1958 – 1960)

Trong những năm 1958 – 1960, miền Bắc tiến hành cải tạo quan hệ sản xuất, bước đầu phát triển kinh tế – văn hoá và đạt nhiều thành tựu. Trong đó, trọng tâm là việc phát triển thành phần kinh tế quốc doanh, kinh tế tập thể (Nhà nước, tập thể quản lý).

Cuối năm 1960, miền Bắc có 40 000 hợp tác xã nông nghiệp, 172 cơ sở công nghiệp lớn do Trung ương quản lý và 500 cơ sở do địa phương quản lý, hơn 105 000 người buôn bán nhỏ (chiếm 45%) tham gia các hình thức hợp tác.

Hình 16.3. Chủ tịch Hồ Chí Minh thăm công trường đại thuỷ nông Bắc - Hưng - Hải, công trình thuỷ lợi lớn nhất miền Bắc (1958)

Tiến bộ về kinh tế đã tạo điều kiện cho văn hoá, giáo dục, y tế phát triển.

Đến cuối năm 1960, miền Bắc căn bản xoá được nạn mù chữ ở miền xuôi cho những người dưới 50 tuổi. Cơ sở y tế tăng hơn 11 lần so với năm 1955.

Em có biết?

Ngày 19 – 5 – 1959 trở thành ngày truyền thống của Đoàn 559, Đường Trường Sơn – Đường Hồ Chí Minh và Bộ đội Trường Sơn. Năm 2013, Thủ tướng Chính phủ đã quyết định xếp hạng Di tích lịch sử Đường Trường Sơn – Đường Hồ Chí Minh là Di tích quốc gia đặc biệt.

Trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, miền Bắc còn làm nghĩa vụ của hậu phương lớn, chi viện cho miền Nam. Nhiều đơn vị vũ trang, cán bộ quân sự, chính trị, văn hoá, giáo dục, y tế được huấn luyện và đưa vào chiến trường tham gia hoặc phục vụ chiến đấu, xây dựng vùng giải phóng. Từ năm 1959,

tuyến chi viện chiến lược – đường Trường Sơn trên bộ, trên biển đã được hình thành và ngày càng phát triển, có vai trò quan trọng trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước.

?

Hãy giới thiệu tóm tắt những thành tựu tiêu biểu của miền Bắc trong cải tạo quan hệ sản xuất, bước đầu phát triển kinh tế, văn hóa (1958 – 1960). Trong giai đoạn này, miền Bắc đã chi viện cho miền Nam như thế nào?

c) Bước đầu xây dựng cơ sở vật chất, kĩ thuật của chủ nghĩa xã hội và chi viện cho miền Nam (1961 – 1965)

Thực hiện nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ III của Đảng Lao động Việt Nam (9 – 1960), miền Bắc thực hiện kế hoạch 5 năm lần thứ nhất (1961 – 1965) nhằm xây dựng cơ sở vật chất – kĩ thuật của chủ nghĩa xã hội. Trong nông nghiệp, Nhà nước ưu tiên xây dựng và phát triển các nông trường, lâm trường quốc doanh. Công nghiệp nặng và công nghiệp nhẹ đều được đầu tư phát triển. Thương nghiệp quốc doanh chiếm lĩnh thị trường, góp phần ổn định đời sống nhân dân.

Hơn 90% hộ nông dân vào hợp tác xã, trong đó 50% hộ vào hợp tác xã bậc cao. Nhiều nơi đạt năng suất 5 tấn thóc trên 1 hécta. Công nghiệp quốc doanh chiếm tỉ trọng 93,1% tổng giá trị sản lượng công nghiệp toàn miền Bắc.

Mạng lưới đường bộ, đường sắt, đường sông, đường biển được xây dựng, hoàn thiện, củng cố phục vụ nhu cầu giao lưu kinh tế và chi viện cho miền Nam. Nhờ đó, chỉ trong 5 năm (1961 – 1965), một khối lượng lớn lương thực, vũ khí, đạn dược, thuốc men được chuyển vào chiến trường miền Nam. Từ năm 1961 đến năm 1963, khoảng 4 vạn cán bộ, chiến sĩ đã được bổ sung cho chiến trường miền Nam.

Hình 16.4. Phong trào "Ba săn sàng"
của thanh niên miền Bắc (1964)

Tư liệu. Đánh giá về thành tựu miền Bắc đạt được trong những năm 1955 – 1965, Chủ tịch Hồ Chí Minh nhận định: “Trong 10 năm qua, miền Bắc nước ta đã tiến những bước dài chưa từng thấy trong lịch sử dân tộc. Đất nước, xã hội, con người đều đổi mới”.

(Văn kiện Đảng toàn tập, Tập 25, NXB Chính trị quốc gia, 2002, tr. 95)

?

Khai thác tư liệu và thông tin trong mục, hãy giới thiệu tóm tắt những thành tựu tiêu biểu của miền Bắc trong xây dựng cơ sở vật chất, kĩ thuật của chủ nghĩa xã hội (1961 – 1965) và chi viện cho miền Nam.

2 Các thắng lợi tiêu biểu về quân sự của nhân dân miền Nam trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1954 – 1965)

a) Phong trào Đồng khởi

Sau khi Pháp rút khỏi miền Nam, đế quốc Mỹ can thiệp và dựng lên chính quyền Ngô Đình Diệm, âm mưu chia cắt lâu dài đất nước ta. Từ năm 1957 đến năm 1959,

Mỹ và chính quyền Ngô Đình Diệm phá bỏ Hiệp định Gio-ne-vơ, từ chối tổng tuyển cử, thi hành chiến dịch “tổ cộng”, “diệt cộng”, tăng cường khủng bố, đàn áp nhân dân miền Nam; thực hiện “Luật 10/59” lê máy chém khắp miền Nam, giết hại nhiều người vô tội.

Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng lần thứ 15 (đầu năm 1959) đã quyết định để nhân dân miền Nam sử dụng bạo lực cách mạng đánh đổ chính quyền Mỹ – Diệm, phương hướng cơ bản của cách mạng miền Nam là khởi nghĩa giành chính quyền về tay nhân dân bằng lực lượng chính trị của quần chúng là chủ yếu, kết hợp với lực lượng vũ trang nhân dân. Dưới ánh sáng nghị quyết của Đảng, phong trào nổi dậy của quần chúng bùng nổ.

Từ những cuộc nổi dậy lẻ tẻ ở các địa phương như: Vĩnh Thạnh (Bình Định), Bác Ái (Ninh Thuận) (2 – 1959), Trà Bồng (Quảng Ngãi) (8 – 1959), phong trào quần chúng đã lan rộng khắp miền Nam, trở thành cao trào cách mạng, tiêu biểu là cuộc Đồng khởi ở Bến Tre.

Em có biết?

Đội quân tóc dài Bến Tre dưới sự chỉ huy của bà Nguyễn Thị Định đã góp phần quan trọng vào thắng lợi của phong trào Đồng khởi. Một trong những bài hát tái hiện hình ảnh của những người phụ nữ kiên cường đó là bài “Dáng đứng Bến Tre” của nhạc sĩ Nguyễn Văn Tý.

Hình 16.5. Nhân dân Bến Tre đồng khởi (17 – 1 – 1960) ►

Ngày 17 – 1 – 1960, dưới sự lãnh đạo của Tỉnh uỷ Bến Tre, nhân dân ba xã ở huyện Mỏ Cày đồng loạt nổi dậy đánh đồn bốt, diệt ác ôn, giải tán chính quyền địch. Cuộc nổi dậy lan ra toàn huyện Mỏ Cày và tỉnh Bến Tre. Kết quả là từng mảng lớn bộ máy cai trị của chính quyền địch ở thôn, xã bị phá vỡ, các ủy ban nhân dân tự quản được thành lập, ruộng đất của địa chủ, cường hào bị tịch thu và chia cho dân cày nghèo. Từ Bến Tre, phong trào Đồng khởi lan khắp Nam Bộ, Tây Nguyên và một số nơi ở miền Trung Trung Bộ.

Phong trào Đồng khởi đã giáng đòn mạnh mẽ vào chính sách thực dân mới của Mỹ ở miền Nam, làm lung lay tận gốc chính quyền Ngô Đình Diệm. Thắng lợi của phong trào đã đánh dấu bước phát triển nhảy vọt của cách mạng miền Nam, chuyển cách mạng từ thế giữ gìn lực lượng sang thế tiến công. Trong khí thế đó, Mặt trận Dân tộc giải phóng miền Nam Việt Nam ra đời (20 – 12 – 1960).

- ?
- 1. Phong trào Đồng khởi nổ ra trong hoàn cảnh lịch sử nào? Nêu diễn biến, kết quả của phong trào.
- 2. Vì sao nói phong trào Đồng khởi đã đánh dấu bước phát triển nhảy vọt của cách mạng miền Nam?

b) **Chống chiến lược “Chiến tranh đặc biệt” của Mỹ (1961 – 1965)**

“Chiến tranh đặc biệt” là một chiến lược chiến tranh xâm lược thực dân mới của Mỹ, được tiến hành bằng quân đội tay sai do cố vấn Mỹ chỉ huy, dựa vào vũ khí, trang bị kĩ thuật, phương tiện chiến tranh của Mỹ nhằm thực hiện âm mưu “dùng người Việt đánh người Việt”.

Với âm mưu bình định miền Nam trong vòng 18 tháng, Mỹ tăng cường viện trợ quân sự cho chính quyền Ngô Đình Diệm, tiến hành "dồn dân, lập ấp chiến lược", sử dụng phổ biến các chiến thuật mới như: "trực thăng vận", "thiết xa vận".

Dưới sự lãnh đạo của Đảng và Mặt trận Dân tộc giải phóng miền Nam Việt Nam, quân dân miền Nam đã từng bước đánh bại chiến lược "Chiến tranh đặc biệt".

TÓM TẮT NHỮNG THẮNG LỢI TIÊU BIỂU VỀ QUÂN SỰ CỦA QUÂN DÂN MIỀN NAM GIAI ĐOẠN 1961 – 1965

Năm 1962

- Đánh bại nhiều cuộc hành quân càn quét của quân đội Sài Gòn vào chiến khu D, căn cứ U Minh, Tây Ninh,...
- Đấu tranh phá "áp chiến lược", làm thất bại âm mưu bình định của Mỹ và chính quyền Sài Gòn.

Năm 1963

Đánh bại cuộc hành quân càn quét của hơn 2 000 quân Sài Gòn do cố vấn Mỹ chỉ huy ở Ấp Bắc (Mỹ Tho) vào ngày 2 – 1, mở ra khả năng quân dân miền Nam có thể đánh bại được chiến lược "Chiến tranh đặc biệt" của Mỹ. Phong trào "thi đua Ấp Bắc, giết giặc lập công" dấy lên trên khắp miền Nam.

Hình 16.6. Tem kỉ niệm chiến thắng Ấp Bắc

1964 – 1965

Mở những chiến dịch tấn công quy mô lớn và giành thắng lợi ở An Lão (Bình Định), Ba Gia (Quảng Ngãi), Đồng Xoài (Bình Phước), làm phá sản hoàn toàn chiến lược "Chiến tranh đặc biệt" của Mỹ.

1. Hãy mô tả những thắng lợi tiêu biểu của quân dân miền Nam trong chiến đấu chống chiến lược "Chiến tranh đặc biệt" của Mỹ.
2. Khẩu hiệu "Thi đua Ấp Bắc, giết giặc lập công" cho em biết thêm điều gì về ý nghĩa của chiến thắng Ấp Bắc?

Luyện tập – Văn dụng

1. Lập bảng hệ thống về những thành tựu tiêu biểu trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội của nhân dân miền Bắc và những thắng lợi về quân sự của quân dân miền Nam trong giai đoạn 1954 – 1965.
2. Em có ấn tượng nhất với thành tựu nào của miền Bắc hoặc thắng lợi tiêu biểu nào của miền Nam trong giai đoạn 1954 – 1965? Vì sao?

Lựa chọn một trong hai nhiệm vụ sau:

1. Tìm hiểu thông tin từ sách, báo, internet, hãy chọn tư liệu phù hợp để chứng minh sự chi viện sức người, sức của của hậu phương miền Bắc đã góp phần quan trọng vào những thắng lợi quân sự ở tiền tuyến miền Nam từ năm 1961 đến năm 1965.
2. Tìm hiểu thông tin từ sách, báo, internet, hãy giới thiệu về khu di tích Chiến thắng Ấp Bắc và nêu lí do nên đến tham quan, học tập tại di tích này.

Bài 17

VIỆT NAM KHÁNG CHIẾN CHỐNG MỸ, CỨU NƯỚC, THỐNG NHẤT ĐẤT NƯỚC GIAI ĐOẠN 1965 – 1975

Học xong bài này, em sẽ:

- Giới thiệu được những thành tựu tiêu biểu trong công cuộc xây dựng miền Bắc xã hội chủ nghĩa giai đoạn 1965 – 1975 (chi viện cho cách mạng miền Nam, chống chiến tranh phá hoại của đế quốc Mỹ,...).
- Mô tả được các thắng lợi tiêu biểu về quân sự của nhân dân miền Nam trong kháng chiến chống Mỹ, cứu nước giai đoạn 1965 – 1975 (đánh bại các chiến lược “Chiến tranh cục bộ” và “Việt Nam hoá chiến tranh” của Mỹ, Tổng tiến công nổi dậy năm 1968, 1972; Chiến dịch Hồ Chí Minh năm 1975,...).
- Nêu được nguyên nhân thắng lợi và ý nghĩa lịch sử của cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước.

Trong bài thơ chúc Tết năm 1968, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết:

Xuân này hơn hẳn mấy xuân qua,
Thắng trận tin vui khắp nước nhà.
Nam Bắc thi đua đánh giặc Mỹ.
Tiến lên! Toàn thắng ắt về ta!

Theo em, quân dân hai miền Nam, Bắc đã giành được những thắng lợi tiêu biểu nào trong giai đoạn 1965 – 1975? Thắng lợi nào là dấu mốc kết thúc cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước của nhân dân Việt Nam?

Hình 17.1. Chủ tịch Hồ Chí Minh chúc Tết năm 1968

1 Cả nước trực tiếp chiến đấu chống Mỹ, cứu nước (1965 – 1973)

a) Miền Nam chống chiến lược “Chiến tranh cục bộ” (1965 – 1968)

“Chiến tranh cục bộ” là một chiến lược chiến tranh xâm lược thực dân mới của Mỹ, chủ yếu được tiến hành bằng lực lượng quân đội Mỹ, quân một số nước đồng minh và quân đội tay sai Sài Gòn, trong đó quân Mỹ giữ vai trò chủ yếu. Dựa vào vũ khí, phương tiện chiến tranh hiện đại, Mỹ mở các cuộc hành quân “tìm diệt”, “bình định” ở miền Nam và gây chiến tranh phá hoại miền Bắc.

Quân dân miền Nam đã từng bước đánh bại chiến lược “Chiến tranh cục bộ” của Mỹ.

TÓM TẮT NHỮNG THẮNG LỢI TIÊU BIỂU VỀ QUÂN SỰ CỦA QUÂN DÂN MIỀN NAM GIAI ĐOẠN 1965 – 1968

Năm 1965

Đẩy lùi cuộc hành quân của quân Mỹ nhằm "tìm diệt" bộ đội chủ lực của ta ở Vạn Tường (Quảng Ngãi) ngày 18 – 8. Trận Vạn Tường đã mở đầu cao trào "Tìm Mỹ mà đánh, lùng nguy mà diệt" trên khắp miền Nam.

1965 – 1967

Đánh bại cuộc phản công mùa khô 1965 – 1966 nhằm vào các căn cứ ở Đông Nam Bộ, khu V và cuộc phản công mùa khô 1966 – 1967 với ba cuộc hành quân lớn "tìm diệt", "bình định" của quân Mỹ và quân đội tay sai Sài Gòn (trong đó lớn nhất là cuộc hành quân đánh vào căn cứ Dương Minh Châu nhằm tiêu diệt quân chủ lực và cơ quan đầu não của ta).

Năm 1968

Tiến hành cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân Mậu Thân vào hầu khắp các đô thị, tiến công các vị trí đầu não của địch (đêm 30, rạng sáng 31 – 1). Mỹ buộc phải tuyên bố "phi Mỹ hoá" chiến tranh xâm lược (thừa nhận sự thất bại của chiến lược "Chiến tranh cục bộ"), chấp nhận đàm phán ở Pa-ri (Pháp) để bàn về chấm dứt chiến tranh.

◀ **Hình 17.2.** Quân Giải phóng làm chủ đường Lê Lợi
ở Sài Gòn (1968)

b) Miền Nam chống chiến lược "Việt Nam hoá chiến tranh" của Mỹ (1969 – 1973)

Sau thất bại của chiến lược "Chiến tranh cục bộ", Mỹ chuyển sang chiến lược "Việt Nam hoá chiến tranh" ở miền Nam Việt Nam và mở rộng chiến tranh ra toàn Đông Dương. Chiến lược "Việt Nam hoá chiến tranh" cũng là một chiến lược chiến tranh xâm lược thực dân mới của Mỹ, được tiến hành bằng lực lượng quân đội Sài Gòn là chủ yếu (quân Mỹ và quân đồng minh rút dần khỏi chiến tranh), phối hợp với hỏa lực, không quân Mỹ và vẫn do cố vấn Mỹ chỉ huy.

Trước tình hình đó, Đảng chủ trương tiếp tục đẩy mạnh tổng công kích, tổng khởi nghĩa, đẩy mạnh ba mũi giáp công, kết hợp với đấu tranh ngoại giao để đánh bại chiến lược "Việt Nam hoá chiến tranh" của Mỹ.

Sự ra đời của Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hoà miền Nam Việt Nam ngày 6 – 6 – 1969 là thắng lợi quan trọng về chính trị, mở đầu cho giai đoạn chống chiến lược "Việt Nam hoá chiến tranh" của Mỹ. Giữa lúc cuộc kháng chiến đang trên đà thắng lợi thì Chủ tịch Hồ Chí Minh qua đời. Đây là một tổn thất lớn của dân tộc Việt Nam.

Trong bản *Di chúc*, Người đã viết: "Dù khó khăn gian khổ đến mấy, nhân dân ta nhất định sẽ hoàn toàn thắng lợi. Đế quốc Mỹ nhất định phải cút khỏi nước ta. Tổ quốc ta nhất định sẽ thống nhất. Đồng bào Nam Bắc nhất định sẽ sum họp một nhà".

Vượt qua mọi khó khăn, thử thách, quân dân miền Nam đã giành được những thắng lợi trên các mặt trận.

TÓM TẮT NHỮNG THẮNG LỢI TIÊU BIỂU VỀ QUÂN SỰ CỦA QUÂN DÂN MIỀN NAM GIAI ĐOẠN 1969 – 1973

Từ ngày 30 – 4 đến
ngày 30 – 6 – 1970

Quân dân Việt Nam có sự phối hợp của quân dân Cam-pu-chia đã đập tan cuộc hành quân xâm lược Cam-pu-chia của 10 vạn quân Mỹ và quân đội Sài Gòn.

Từ ngày 12 – 2 đến
ngày 23 – 3 – 1971

Quân dân Việt Nam có sự phối hợp của quân dân Lào đã đập tan cuộc hành quân mang tên "Lam Sơn – 719" của 4,5 vạn quân Mỹ và quân đội Sài Gòn.

Từ ngày 30 – 3 đến
cuối tháng 6 – 1972

Quân dân Việt Nam mở cuộc Tiến công chiến lược vào Quảng Trị (hướng tiến công chủ yếu) rồi phát triển ra toàn chiến trường miền Nam. Chỉ trong thời gian ngắn (đến cuối tháng 6 – 1972), quân ta chọc thủng ba phòng tuyến của địch là Quảng Trị, Tây Nguyên, Đông Nam Bộ, loại khỏi vòng chiến đấu hơn 20 vạn quân địch. Chiến lược "Việt Nam hoá chiến tranh" của Mỹ thất bại.

◀ **Hình 17.3.** Cuộc chiến đấu của bộ đội ta trong thành cổ Quảng Trị năm 1972

?

1. Hãy mô tả những thắng lợi tiêu biểu của quân dân miền Nam trong các giai đoạn 1965 – 1968, 1969 – 1973.

2. Thắng lợi nào của quân dân miền Nam đã đánh dấu thất bại của Mỹ trong chiến lược "Chiến tranh cục bộ" và "Việt Nam hoá chiến tranh"?

c) Miền Bắc chống chiến tranh phá hoại của đế quốc Mỹ và tiếp tục chi viện cho miền Nam (1965 – 1973)

Ngày 5 – 8 – 1964, sau khi dựng lên sự kiện Vịnh Bắc Bộ, Mỹ cho máy bay ném bom bắn phá một số nơi ở miền Bắc. Tiếp đó, ngày 7 – 2 – 1965, lấy cớ "trả đũa" Quân Giải phóng miền Nam tiến công quân Mỹ ở Phây-ku, Mỹ cho máy bay ném bom bắn phá thị xã Đồng Hới (Quảng Bình), đảo Cồn Cỏ (Vĩnh Linh, Quảng Trị),... chính thức gây ra cuộc chiến tranh phá hoại miền Bắc lần thứ nhất bằng không quân và hải quân.

Ngay từ ngày đầu Mỹ mở rộng chiến tranh, quân dân miền Bắc đã chuyển mọi hoạt động sang thời chiến, vừa chiến đấu chống chiến tranh phá hoại, vừa sản xuất và chi viện cho miền Nam. Miền Bắc dấy lên phong trào thi đua "Quyết tâm đánh thắng giặc Mỹ xâm lược".

Trong hơn 4 năm, miền Bắc bắn rơi, phá huỷ 3 243 máy bay, trong đó có 6 máy bay B52, loại khỏi vòng chiến đấu hàng nghìn phi công, bắn cháy và chìm 143 tàu chiến.

Mặc dù bị địch đánh phá ác liệt song giao thông vận tải ở miền Bắc vẫn được đảm bảo thông suốt, đáp ứng yêu cầu phục vụ sản xuất và đời sống.

Bị thất bại nặng nề ở cả hai miền Nam – Bắc, ngày 1 – 11 – 1968, Mỹ phải tuyên bố ngừng chiến tranh phá hoại miền Bắc lần thứ nhất.

Hình 17.4. Tại một sân kho của hợp tác xã
ở nông thôn miền Bắc (1970)

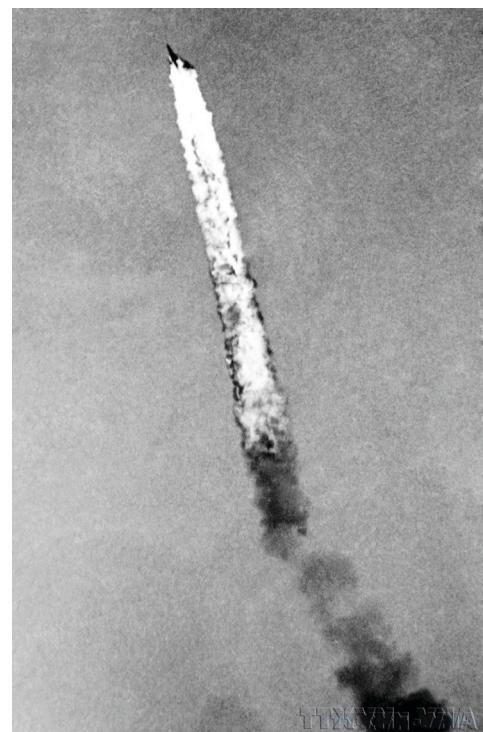
Miền Bắc tiếp tục thực hiện nghĩa vụ hậu phương lớn với tiền tuyến miền Nam. Nhờ hai tuyến đường vận chuyển chiến lược Bắc – Nam (trên bộ và trên biển), trong giai đoạn 1965 – 1973, tính chung sức người, sức của từ miền Bắc chi viện cho miền Nam đã tăng gấp nhiều lần so với giai đoạn trước.

Qua 4 năm (1965 – 1968), hơn 30 vạn cán bộ, bộ đội đã được cử vào Nam tham gia và phục vụ chiến đấu, xây dựng kinh tế, văn hoá tại các vùng giải phóng; hàng chục vạn tấn vũ khí, đạn dược, quân trang, quân dụng, xăng dầu, lương thực, thực phẩm, thuốc men,... cũng được chi viện cho miền Nam.

Ngày 16 – 4 – 1972, Mỹ bắt đầu cuộc chiến tranh phá hoại miền Bắc lần thứ hai bằng không quân và hải quân. Trong tư thế sẵn sàng chiến đấu, quân dân miền Bắc đã chủ động, kịp thời chống trả ngay từ trận đầu, đặc biệt đã đánh bại hoàn toàn cuộc tập kích chiến lược đường không bằng máy bay B52 của Mỹ vào Hà Nội, Hải Phòng và nhiều thành phố khác ở miền Bắc trong 12 ngày đêm (từ 18 đến 29 – 12 – 1972). Thắng lợi này được coi như trận “Điện Biên Phủ trên không”, buộc Mỹ phải trở lại bàn hội nghị và ký Hiệp định Pa-ri về chấm dứt chiến tranh, lập lại hòa bình ở Việt Nam (1973).

Em có biết?

Để giữ vững mạch máu giao thông từ Bắc vào Nam được thông suốt, tại Ngã ba Đồng Lộc (Hà Tĩnh) – nằm trên đường Hồ Chí Minh, hàng nghìn chiến sĩ và nhân dân đã ngã xuống. Trong đó phải kể đến sự hi sinh anh dũng của 10 cô gái thanh niên xung phong với tuổi đời còn rất trẻ. Ngã ba Đồng Lộc được xếp hạng là Khu di tích lịch sử cấp quốc gia (1989).

Hình 17.5. Máy bay Mỹ bị quân dân Hà Nội
bắn rơi bốc cháy trên bầu trời trong trận
“Điện Biên Phủ trên không” ►

?

Hãy cho biết những thành tựu tiêu biểu của quân dân miền Bắc trong giai đoạn 1965 – 1973.

2 Hoàn thành giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước (1973 – 1975)

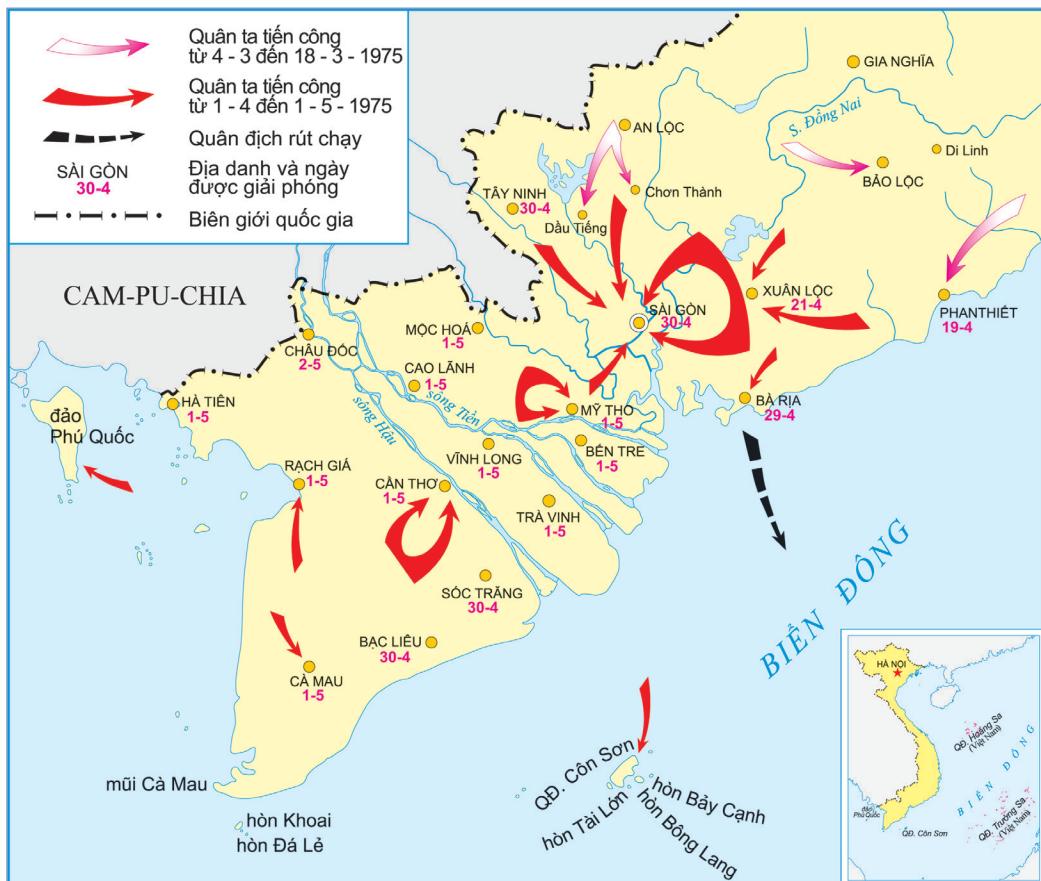
Ngày 27 – 1 – 1973, Hiệp định Pa-ri về chấm dứt chiến tranh, lập lại hoà bình ở Việt Nam được ký kết, trong đó điều khoản quan trọng nhất là Hoa Kỳ và các nước khác cam kết tôn trọng độc lập, chủ quyền, thống nhất và toàn vẹn lãnh thổ của Việt Nam.

Hoà bình lập lại ở miền Bắc, nhân dân bắt tay vào khắc phục hậu quả chiến tranh, khôi phục và phát triển kinh tế, văn hoá, tiếp tục chi viện cho miền Nam.

Cuối tháng 3 – 1973, Mỹ buộc phải rút quân khỏi miền Nam nhưng vẫn giữ lại cố vấn quân sự và tiếp tục viện trợ cho chính quyền Sài Gòn. Chính quyền Sài Gòn ngang nhiên phá hoại Hiệp định Pa-ri, tiến hành chiến dịch tràn ngập lãnh thổ, liên tiếp mở các cuộc hành quân, bình định, lấn chiếm vùng giải phóng của ta. Quân dân miền Nam vừa kiên quyết đánh trả các cuộc hành quân “bình định – lấn chiếm” của địch để bảo vệ vùng giải phóng, vừa chủ động tiến công, mở rộng vùng giải phóng.

Đến cuối năm 1974, đầu năm 1975, tình hình so sánh lực lượng ở miền Nam thay đổi có lợi cho cách mạng, đặc biệt là sau chiến thắng Phước Long (1 – 1975), Bộ Chính trị Trung ương Đảng đã quyết tâm hoàn chỉnh kế hoạch giải phóng hoàn toàn miền Nam trong hai năm 1975 – 1976 và nhấn mạnh: “Nếu thời cơ đến vào đầu hoặc cuối năm 1975, thì lập tức giải phóng miền Nam trong năm 1975”.

Cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân 1975 trải qua ba chiến dịch lớn: chiến dịch Tây Nguyên, chiến dịch Huế – Đà Nẵng và Chiến dịch Hồ Chí Minh.

Hình 17.6. Lược đồ Chiến dịch Hồ Chí Minh và giải phóng hoàn toàn miền Nam

Chiến dịch Tây Nguyên diễn ra từ ngày 4 – 3 đến ngày 24 – 3 kết thúc thắng lợi. Chiến dịch Huế – Đà Nẵng bắt đầu từ ngày 21 – 3, đến ngày 26 – 3 thành phố Huế và toàn tỉnh Thừa Thiên được giải phóng, đến chiều 29 – 3, Đà Nẵng cũng được hoàn toàn giải phóng.

Sau khi tiêu diệt căn cứ phòng thủ Phan Rang và Xuân Lộc, 5 giờ chiều ngày 26 – 4, Chiến dịch Hồ Chí Minh bắt đầu với phương châm "thần tốc, táo bạo, bất ngờ, chắc thắng". Năm cánh quân cùng lúc tiến vào trung tâm thành phố, đánh chiếm các cơ quan đầu não của chính quyền Sài Gòn. 10 giờ 45 phút ngày 30 – 4, xe tăng Quân Giải phóng tiến vào Dinh Độc Lập, bắt toàn bộ nội các của chính quyền Sài Gòn. Tổng thống Dương Văn Minh phải tuyên bố đầu hàng không điều kiện. Lúc 11 giờ 30 phút, lá cờ cách mạng tung bay trên nóc dinh, báo hiệu sự toàn thắng của Chiến dịch Hồ Chí Minh lịch sử.

Hình 17.7. Xe tăng Quân Giải phóng tiến vào Dinh Độc Lập ngày 30 – 4 – 1975

Sau khi Sài Gòn được giải phóng, lực lượng vũ trang và nhân dân các tỉnh còn lại đã thừa thắng tiến công và nổi dậy. Ngày 2 – 5, Châu Đốc là tỉnh cuối cùng ở miền Nam được giải phóng. Cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân 1975 kết thúc thắng lợi. Cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước của nhân dân Việt Nam toàn thắng.

?

Khai thác lược đồ hình 17.6 và thông tin trong mục, hãy trình bày diễn biến, kết quả của Chiến dịch Hồ Chí Minh và giải phóng hoàn toàn miền Nam.

3 Nguyên nhân thắng lợi, ý nghĩa lịch sử của cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1954 – 1975)

a) Nguyên nhân thắng lợi

Cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước của nhân dân Việt Nam thắng lợi nhờ có sự lãnh đạo sáng suốt của Đảng với đường lối chính trị, quân sự độc lập, tự chủ. Đảng lãnh đạo nhân dân cả nước tiến hành đồng thời cách mạng xã hội chủ nghĩa ở miền Bắc và cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân ở miền Nam.

Thắng lợi to lớn đó còn do nhân dân hai miền đoàn kết nhất trí, giàu lòng yêu nước, lao động cần cù, chiến đấu dũng cảm. Hậu phương miền Bắc không ngừng lớn mạnh, đáp ứng kịp thời các yêu cầu của cuộc chiến đấu ở hai miền.

Sự đồng tình, ủng hộ, giúp đỡ to lớn của các lực lượng cách mạng, hòa bình, dân chủ trên thế giới, nhất là của Liên Xô, Trung Quốc và các nước xã hội chủ nghĩa khác; sự phối hợp chiến đấu, đoàn kết giúp đỡ nhau trong đấu tranh chống kẻ thù chung của nhân dân ba nước Đông Dương là những nhân tố khách quan góp phần quan trọng tạo nên thắng lợi của dân tộc Việt Nam.

? Hãy nêu nguyên nhân thắng lợi của cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1954 – 1975).

b) Ý nghĩa lịch sử

Cuộc kháng chiến thắng lợi đã kết thúc 21 năm chiến đấu chống Mỹ và 30 năm chiến tranh giải phóng dân tộc, bảo vệ Tổ quốc từ sau Cách mạng tháng Tám năm 1945; chấm dứt hoàn toàn ách thống trị của chủ nghĩa đế quốc ở Việt Nam. Với thắng lợi này, nhân dân Việt Nam đã hoàn thành cuộc cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân trên phạm vi cả nước, thống nhất đất nước. Thắng lợi của cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước đã mở ra kỉ nguyên mới trong lịch sử dân tộc – kỉ nguyên đất nước độc lập, thống nhất, đi lên chủ nghĩa xã hội.

Tư liệu. “Năm tháng sẽ trôi qua, nhưng thắng lợi của nhân dân ta trong sự nghiệp chống Mỹ, cứu nước mãi mãi được ghi vào lịch sử dân tộc ta như một trong những trang chói lọi nhất, một biểu tượng sáng ngời về sự toàn thắng của chủ nghĩa anh hùng cách mạng và trí tuệ con người và đi vào lịch sử thế giới như một chiến công vĩ đại của thế kỷ XX, một sự kiện có tầm quan trọng quốc tế to lớn và có tính thời đại sâu sắc”.

(Văn kiện Đảng toàn tập, Tập 37, NXB Chính trị quốc gia, 2004, tr. 457)

Em có biết?

Bức tường Chiến tranh Việt Nam bằng đá đen được dựng tại Thủ đô Oa-sinh-tơn – nơi lưu lại họ tên của hơn 58 000 lính Mỹ tử trận trong cuộc chiến tranh Việt Nam, một trong những địa điểm thu hút nhiều du khách nhất khi tới Mỹ. Bức tường cũng là lời nhắc nhở về sự bi thảm của cuộc chiến tranh gây ám ảnh đối với người Mỹ trong suốt nhiều thập kỷ qua.

Thắng lợi của nhân dân Việt Nam đã tác động mạnh đến tình hình nước Mỹ và thế giới, là nguồn cổ vũ to lớn đối với phong trào cách mạng thế giới, nhất là đối với phong trào giải phóng dân tộc.

? Khai thác tư liệu trên và thông tin trong mục, hãy nêu ý nghĩa lịch sử của cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1954 – 1975).

Luyện tập – Vận dụng

1. Hãy lấy dẫn chứng để chứng minh vai trò "hậu phương lớn" của miền Bắc đối với "tiền tuyến lớn" miền Nam trong giai đoạn 1965 – 1975.
2. Hãy lập bảng hệ thống các thắng lợi tiêu biểu của quân dân miền Nam trong giai đoạn 1965 – 1975.

1. Tìm hiểu thông tin từ sách, báo và internet, hãy viết bài giới thiệu hoặc sưu tầm các bài hát, bài thơ về một nhân vật hoặc sự kiện lịch sử tiêu biểu trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1965 – 1975).
2. Nêu những việc làm cụ thể để thể hiện lòng biết ơn, tri ân của em đến các anh hùng liệt sĩ và những người có đóng góp tiêu biểu cho cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1954 – 1975).

Bài 18

VIỆT NAM TỪ NĂM 1976 ĐẾN NĂM 1991

Học xong bài này, em sẽ:

- Trình bày được sự thống nhất đất nước về mặt Nhà nước, cuộc đấu tranh bảo vệ Tổ quốc ở vùng biên giới Tây Nam và vùng biên giới phía Bắc trong những năm 1975 – 1979, đấu tranh bảo vệ chủ quyền biển đảo.
- Nêu được tình hình chính trị, kinh tế, xã hội Việt Nam trong những năm 1976 – 1985.
- Mô tả được đường lối đổi mới của Đảng và Nhà nước ta, giải thích được nguyên nhân, nêu được kết quả và ý nghĩa của công cuộc Đổi mới trong giai đoạn 1986 – 1991.
- Đánh giá được thành tựu và hạn chế trong việc thực hiện đường lối đổi mới.

Vào ngày cuối năm 1976, hai con tàu Thống Nhất đồng thời xuất phát từ ga Hà Nội và ga Sài Gòn, mang theo ý chí và quyết tâm của toàn dân tộc về sự thống nhất trọn vẹn của đất nước. Hãy chia sẻ những hiểu biết của em về những nhiệm vụ mà nhân dân Việt Nam đã hoàn thành để thống nhất đất nước, giữ vững độc lập chủ quyền và tiến vững chắc trên con đường xây dựng chủ nghĩa xã hội trong giai đoạn lịch sử mới.

Hình 18.1. Đoàn tàu Thống Nhất đầu tiên xuất phát từ Hà Nội vào tới Thành phố Hồ Chí Minh

1 Thống nhất đất nước về mặt Nhà nước

Sau Đại thắng Xuân 1975, đất nước đã thống nhất về mặt lãnh thổ, song ở mỗi miền lại tồn tại một hình thức tổ chức nhà nước khác nhau: Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hòa và Chính phủ lâm thời Cộng hoà miền Nam Việt Nam. Do đó, Hội nghị lần thứ 24 Ban Chấp hành Trung ương Đảng (9 – 1975) đã đề ra nhiệm vụ thống nhất đất nước về mặt Nhà nước.

Tư liệu. "Thống nhất đất nước tạo ra sức mạnh mới, những thuận lợi mới để phát triển kinh tế, văn hoá và củng cố quốc phòng. Thống nhất đất nước càng tăng cường ảnh hưởng của Việt Nam trên trường quốc tế. Vì vậy, thống nhất càng sớm thì càng phát huy sức mạnh toàn diện của Tổ quốc".

(*Văn kiện Đảng toàn tập*, Tập 36, NXB Chính trị quốc gia, 2004, tr. 373 – 374)

Hội nghị Hiệp thương chính trị thống nhất đất nước giữa hai đoàn đại biểu Nam, Bắc diễn ra tại Sài Gòn (từ ngày 15 đến ngày 21 – 11 – 1975), đã nhất trí về chủ trương, biện pháp thống nhất đất nước về mặt Nhà nước.

Ngày 25 – 4 – 1976, cuộc Tổng tuyển cử bầu Quốc hội chung (Quốc hội Khoá VI) được tiến hành trong cả nước.

Trong kì họp thứ nhất (từ ngày 24 – 6 đến ngày 3 – 7 – 1976), Quốc hội đã thông qua chính sách đối nội và đối ngoại; quyết định tên nước là Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam, quyết định Quốc huy, Quốc kì là lá cờ đỏ sao vàng, Quốc ca là bài *Tiến quân ca*, Thủ đô là Hà Nội, thành phố Sài Gòn – Gia Định được đổi tên là Thành phố Hồ Chí Minh.

◀ **Hình 18.2.** Quốc huy của nước Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam

?

1. Khai thác tư liệu trong mục, hãy cho biết vì sao cần phải hoàn thành thống nhất đất nước về mặt Nhà nước?

2. Trình bày nét chính về quá trình thống nhất đất nước về mặt Nhà nước.

2 Đấu tranh bảo vệ chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ

• Bảo vệ biên giới Tây Nam

Ngay sau thắng lợi của cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, chính quyền Pôn Pốt ở Cam-pu-chia đã có nhiều hoạt động khiêu khích, xâm phạm chủ quyền của Việt Nam: đánh chiếm đảo Phú Quốc, đảo Thổ Chu, tàn sát dân thường tại Hà Tiên, An Giang, Tây Ninh,... Trước tình hình này, Việt Nam đã ra tuyên bố nêu rõ hành động sai trái của chính quyền Pôn Pốt, thể hiện thái độ thiện chí muốn giải quyết vấn đề biên giới bằng con đường thương lượng hòa bình. Tuy nhiên, chính quyền Pôn Pốt đều từ chối và cắt quan hệ ngoại giao với Việt Nam.

Tháng 12 – 1978, chính quyền Pôn Pốt huy động 19 sư đoàn bộ binh cùng nhiều đơn vị pháo binh, xe tăng đơn phương tấn công Tây Ninh để mở đường tiến sâu vào lãnh thổ Việt Nam.

Thực hiện quyền tự vệ chính đáng, từ ngày 23 – 12 – 1978, quân đội Việt Nam mở cuộc tổng phản công và chỉ trong thời gian ngắn đã đánh bại quân xâm lược, giữ vững chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ Tổ quốc. Chiến thắng biên giới Tây Nam cũng tạo thời cơ lớn cho cách mạng Cam-pu-chia giành thắng lợi.

• Bảo vệ biên giới phía Bắc

Từ năm 1978, Trung Quốc đơn phương chấm dứt các viện trợ kinh tế, kĩ thuật và có nhiều hành động khiêu khích, xâm phạm ở khu vực biên giới phía Bắc của Việt Nam.

Ngày 17 – 2 – 1979, khoảng 60 vạn quân Trung Quốc tấn công dọc tuyến biên giới phía Bắc, từ Móng Cái (Quảng Ninh) đến Phong Thổ (Lai Châu).

Quân dân các tỉnh biên giới phía Bắc đã kiên cường chiến đấu bảo vệ Tổ quốc. Nhiều trận chiến quyết liệt đã diễn ra ở Lạng Sơn, Cao Bằng, Lào Cai,...

Trước cuộc chiến đấu của quân dân Việt Nam và sự phản đối mạnh mẽ của dư luận, Trung Quốc phải tuyên bố rút quân (5 – 3 – 1979). Tuy nhiên, tình hình trên tuyến biên giới phía Bắc tiếp tục căng thẳng kéo dài cho tới cuối những năm 80 của thế kỷ XX, đặc biệt là ở Vị Xuyên (Hà Giang).

Hình 18.3. Đài tưởng niệm những người lính Vị Xuyên "sống bám đá, chết hoá đá, thành bất tử" (Hà Giang) ►

Cuộc chiến đấu chính nghĩa bảo vệ biên giới phía Bắc thắng lợi đã khẳng định ý chí, quyết tâm của nhân dân Việt Nam trong bảo vệ độc lập, chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ của Tổ quốc.

- *Đấu tranh bảo vệ chủ quyền biển đảo*

Việt Nam tiếp tục quản lý, thực thi và bảo vệ chủ quyền, các quyền và lợi ích hợp pháp ở Biển Đông, trong đó có quần đảo Hoàng Sa và quần đảo Trường Sa.

Các đơn vị hành chính được thành lập như: huyện Bạch Long Vĩ (Hải Phòng, huyện Hoàng Sa (Đà Nẵng), huyện Trường Sa (Khánh Hoà),..

Nhiều văn bản pháp lý liên quan đến các vùng biển và thềm lục địa của Việt Nam được ban hành. Nhiều tuyên bố về chủ quyền biển, đảo của Nhà nước Việt Nam cũng được công khai tại các diễn đàn quốc tế.

Hình 18.4. Đài tưởng niệm chiến sĩ Gạc Ma (Khánh Hoà)

Tuy nhiên, các hành động xâm phạm chủ quyền biển đảo Việt Nam ở Biển Đông liên tiếp diễn ra, đặc biệt là từ phía Trung Quốc. Tháng 3 – 1988, quân đội Trung Quốc huy động lực lượng lớn tấn công một số đảo chìm và bãi ngầm thuộc quần đảo Trường Sa của Việt Nam (Gạc Ma, Cô Lin, Len Đao). Trong cuộc chiến đấu bảo vệ chủ quyền tại đảo Gạc Ma, 64 chiến sĩ Hải quân Việt Nam đã anh dũng hi sinh. Ngay lúc đó, Chính phủ Việt Nam đã thông báo cho Liên hợp quốc về vấn đề này, đồng thời gửi nhiều công hàm phản đối và đề nghị hai bên Việt Nam – Trung Quốc thương lượng để giải quyết vấn đề tranh chấp bằng biện pháp hòa bình,...

- ?
1. Trình bày cuộc đấu tranh bảo vệ Tổ quốc ở vùng biên giới Tây Nam, vùng biên giới phía Bắc trong những năm 1975 – 1979.
 2. Việt Nam đã có những hoạt động gì nhằm đấu tranh bảo vệ chủ quyền biển đảo?

3 Tình hình chính trị, kinh tế và xã hội từ năm 1976 đến năm 1985

• Về chính trị

Sau khi thống nhất đất nước về mặt Nhà nước, cách mạng Việt Nam chuyển sang giai đoạn mới: đất nước độc lập, thống nhất và đi lên chủ nghĩa xã hội. Các đại hội Đảng toàn quốc lần thứ IV (1976), lần thứ V (1982) đã đề ra và phát triển đường lối xây dựng chủ nghĩa xã hội trong phạm vi cả nước. Hiến pháp mới của nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam được thông qua (12 – 1980); bộ máy chính quyền trung ương và địa phương tiếp tục được củng cố và kiện toàn,...

Việt Nam phát triển quan hệ đoàn kết hữu nghị, hợp tác toàn diện, thân thiện với các nước xã hội chủ nghĩa; từng bước thiết lập quan hệ với các nước ASEAN, gia nhập tổ chức Liên hợp quốc (1977),...

• Về kinh tế

Em có biết?

Một số công trình lớn được xây dựng là thuỷ điện Hòa Bình, thuỷ điện Trị An, nhiệt điện Phả Lại, cầu Thăng Long, cầu Chương Dương, giàn khoan dầu khí tại mỏ Bạch Hổ,...

Các ngành sản xuất trong cả nước được tổ chức theo hướng sản xuất lớn xã hội chủ nghĩa dựa trên nguyên tắc tập trung. Thành phần kinh tế quốc doanh và tập thể được tăng cường. Nhiều công trình hạ tầng lớn cũng được xây dựng.

Thực hiện hai kế hoạch Nhà nước 5 năm phát triển kinh tế – xã hội (1976 – 1980 và 1981 – 1985), nhân dân Việt Nam đã từng bước khắc phục những hậu quả nặng nề của chiến tranh; khôi phục phần lớn cơ sở công nghiệp, nông nghiệp, giao thông ở miền Bắc và xây dựng lại các vùng nông thôn ở miền Nam; khai thông giao lưu hàng hoá giữa hai miền Bắc – Nam.

Hình 18.5. Thuỷ điện Hòa Bình trên sông Đà
được khởi công xây dựng năm 1979

Tuy nhiên, trong giai đoạn này, sản xuất không đủ cung ứng, đặc biệt là sản xuất lương thực, lạm phát tăng cao và kéo dài.

• Về xã hội

Hoạt động giáo dục, văn hoá được đẩy mạnh để xây dựng nền văn hoá mới và con người mới xã hội chủ nghĩa.

Cải cách giáo dục được tiến hành, đã thống nhất giáo dục phổ thông trong cả nước. Hệ thống giáo dục từ mầm non, phổ thông đến đại học được xây dựng khá hoàn chỉnh. Số người đi học năm học 1979 – 1980 khoảng 15 triệu người,...

Mặc dù thu nhập của người dân được cải thiện song đời sống còn gặp nhiều khó khăn. Nhà ở, điều kiện vệ sinh, sinh hoạt văn hoá ở nhiều nơi còn thiếu thốn, nghèo nàn.

? Hãy trình bày tình hình chính trị, kinh tế và xã hội của Việt Nam trong những năm 1976 – 1985.

4 Công cuộc Đổi mới đất nước từ năm 1986 đến năm 1991

a) Nguyên nhân tiến hành đổi mới đất nước

Vào những năm 70, 80 của thế kỉ XX, bối cảnh thế giới có nhiều thay đổi do tác động của cách mạng khoa học – kỹ thuật và xu thế toàn cầu hoá.

Tình hình các nước xã hội chủ nghĩa cũng có nhiều biến động. Năm 1978, Trung Quốc tiến hành công cuộc cải cách, mở cửa và bước đầu đạt được kết quả tích cực. Năm 1985, Liên Xô cũng tiến hành công cuộc cải tổ đất nước.

Ở Việt Nam, đất nước cũng ở trong tình trạng khủng hoảng, trước hết là khủng hoảng về kinh tế – xã hội, hơn nữa còn bị bao vây về kinh tế và cô lập về chính trị.

Tình hình thế giới và trong nước như vậy đã đặt ra yêu cầu cấp bách là cần phải tiến hành đổi mới nhằm đưa đất nước vượt qua khủng hoảng, tiến vững chắc trên con đường xây dựng chủ nghĩa xã hội.

? Giải thích vì sao Đảng Cộng sản Việt Nam quyết định tiến hành công cuộc Đổi mới toàn diện đất nước?

b) Nội dung đường lối đổi mới

Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VI (12 – 1986) đã đề ra chủ trương đổi mới toàn diện đất nước. Nội dung đường lối đổi mới được bổ sung và phát triển tại Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VII (6 – 1991). Đại hội Đảng VII khẳng định đổi mới phải diễn ra toàn diện và đồng bộ với bước đi, hình thức phù hợp và không làm thay đổi mục tiêu chủ nghĩa xã hội, lấy đổi mới kinh tế làm trọng tâm. Đại hội Đảng VII cũng thông qua "Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kì quá độ lên chủ nghĩa xã hội".

Hình 18.6. Khai mạc Đại hội Đảng lần thứ VI (1986)

TÓM TẮT NỘI DUNG ĐƯỜNG LỐI ĐỔI MỚI

Về kinh tế

- Xoá bỏ mô hình quản lý kinh tế tập trung quan liêu bao cấp.
- Xây dựng nền kinh tế hàng hoá nhiều thành phần vận động theo cơ chế thị trường có sự quản lí của Nhà nước.
- Kêu gọi đầu tư nước ngoài và mở rộng kinh tế đối ngoại.

Về chính trị

- Xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của dân, do dân và vì dân, do Đảng Cộng sản lãnh đạo.
- Mở rộng quan hệ đối ngoại, tranh thủ điều kiện quốc tế thuận lợi cho công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội và bảo vệ Tổ quốc.

? Hãy nêu nội dung cơ bản của đường lối đổi mới của Đảng.

c) Kết quả và ý nghĩa

Sau 5 năm thực hiện công cuộc Đổi mới, tình hình đất nước về mọi mặt cơ bản ổn định. Nền kinh tế hàng hoá nhiều thành phần vận hành theo cơ chế thị trường có sự quản lí của Nhà nước bắt đầu hình thành. Việc thực hiện tốt *Ba chương trình kinh tế* (Lương thực, thực phẩm, Hàng tiêu dùng và Hàng xuất khẩu) đã giúp phục hồi sản xuất, tăng trưởng kinh tế, kiềm chế lạm phát,...

Tăng trưởng GDP của nền kinh tế đạt khoảng 4,4%/năm, giá trị sản xuất công – nông nghiệp và xuất khẩu đều tăng. Từ năm 1989, sản xuất lương thực đã đủ ăn, có dự trữ và còn có phần để xuất khẩu.

Hoạt động của các tổ chức chính trị được đổi mới theo hướng phát huy dân chủ: tăng cường quyền làm chủ của nhân dân, quyền lực của các cơ quan dân cử,... Quan hệ đối ngoại từng bước được mở rộng, từ đó tạo môi trường thuận lợi hơn cho công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Tuy nhiên, đất nước lúc này chưa ra khỏi khủng hoảng về kinh tế – xã hội. Nền kinh tế phát triển vẫn mất cân đối, chỉ số lạm phát còn ở mức cao. Nhiều vấn đề xã hội chưa được giải quyết như: sự bất hợp lí của chế độ tiền lương có dấu hiệu gia tăng, phân hoá giàu – nghèo giữa các vùng, giữa thành thị và nông thôn,...

Những thành tựu bước đầu của công cuộc Đổi mới đã khẳng định sự lãnh đạo đúng đắn của Đảng trong việc đề ra và thực hiện đường lối đổi mới, từ đó, đem lại niềm tin và tạo ra sức mạnh cho nhân dân trong giai đoạn tiếp theo.

- ?
- 1. Nêu kết quả và ý nghĩa của công cuộc Đổi mới của Việt Nam trong giai đoạn 1986 – 1991.
- 2. Đánh giá những thành tựu và hạn chế trong việc thực hiện đường lối đổi mới của Việt Nam.

Luyện tập – Vận dụng

Lập bảng tóm tắt một số thành tựu cơ bản của cách mạng Việt Nam trong giai đoạn đất nước độc lập, thống nhất và đi lên chủ nghĩa xã hội từ năm 1976 đến năm 1991 (theo gợi ý dưới đây vào vở).

Nội dung	Thành tựu tiêu biểu
1976 – 1985	
Chính trị – đổi ngoại	?
Kinh tế – xã hội	?
Bảo vệ Tổ quốc	?
1986 – 1991	
Chính trị – đổi ngoại	?
Kinh tế – xã hội	?
Bảo vệ chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ	?

Sưu tầm tư liệu từ sách, báo và internet, viết một đoạn văn ngắn chứng minh: Đổi mới là lựa chọn “sống còn” đối với dân tộc Việt Nam.

CHƯƠNG 5 THẾ GIỚI TỪ NĂM 1991 ĐẾN NAY

Bài 19

TRẬT TỰ THẾ GIỚI MỚI TỪ NĂM 1991 ĐẾN NAY. LIÊN BANG NGA VÀ NƯỚC MỸ TỪ NĂM 1991 ĐẾN NAY

Học xong bài này, em sẽ:

- Nhận biết được xu hướng và sự hình thành trật tự thế giới mới sau Chiến tranh lạnh.
- Nêu được tình hình chính trị, kinh tế của Liên bang Nga từ năm 1991 đến nay.
- Trình bày được tình hình chính trị, kinh tế của nước Mỹ từ năm 1991 đến nay.

Trong cuộc gặp gỡ không chính thức với Tổng thống Mỹ G. Bush tại Man-ta (1989), Tổng Bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô M. Gorbachov đã phát biểu về Chiến tranh lạnh: "Chạy đua vũ trang, nghi ngờ, đấu tranh về tâm lí và ý thức hệ, tất cả những điều ấy nên để lại quá khứ".

Theo em, điều mà M. Gorbachov muốn "để lại quá khứ" là gì? Những gì sẽ tiếp diễn sau khi quá khứ đó được khép lại? Hãy chia sẻ hiểu biết của em về tình hình Liên bang Nga và nước Mỹ trong bối cảnh đó.

Hình 19.1. Tổng thống Mỹ G. Bush (cha) và Tổng Bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô M. Gorbachov tại Man-ta (1989)

1 Xu hướng vận động và sự hình thành trật tự thế giới từ năm 1991 đến nay

Năm 1991, Liên Xô sụp đổ đã đánh dấu kết thúc sự tồn tại của Trật tự hai cực l-an-ta (1945 – 1991). Tình hình thế giới có những chuyển biến căn bản.

Xu hướng đổi đầu trong Chiến tranh lạnh dần được thay thế bằng xu thế đổi thoại, hòa hoãn,... Hầu hết các quốc gia đều điều chỉnh chiến lược phát triển, lấy kinh tế làm trọng tâm, tích cực tham gia liên kết kinh tế trong các tổ chức khu vực và quốc tế. Hoà bình là xu thế chủ đạo, tuy nhiên, nội chiến, xung đột dân tộc, sắc tộc, tôn giáo vẫn diễn ra ở một số khu vực.

Trong sự chuyển biến đó, một trật tự thế giới mới đang dần hình thành theo xu hướng đa cực, nhiều trung tâm với sự cạnh tranh của các cường quốc như: Mỹ, Liên minh châu Âu (EU), Nhật Bản, Trung Quốc và Liên bang Nga.

Em có biết?

Trong Trật tự hai cực l-an-ta (1945 – 1991), thế giới bị chi phối bởi hai cực – hai siêu cường: Mỹ và Liên Xô. Thế giới bị phân chia thành hai hệ thống đối lập, luôn đối đầu lẫn nhau: hệ thống tư bản chủ nghĩa do Mỹ đứng đầu và hệ thống xã hội chủ nghĩa do Liên Xô đứng đầu.

Sau khi Liên Xô tan rã, Trật tự hai cực sụp đổ, Mỹ tham vọng thiết lập trật tự đơn cực do Mỹ chi phối. Tuy nhiên, từ đầu thế kỉ XXI, nhiều quốc gia, khu vực vươn lên cạnh tranh với Mỹ. EU ngày càng lớn mạnh với quá trình liên kết sâu rộng. Nhật Bản đang tìm cách đạt được vị thế chính trị tương xứng. Liên bang Nga – quốc gia kế thừa chủ yếu tiềm lực, địa vị quốc tế của Liên Xô đang phục hồi và trỗi dậy.

Đặc biệt, Trung Quốc – nền kinh tế lớn thứ hai thế giới (sau Mỹ) – từ năm 2010, đã và đang là đối thủ cạnh tranh quyết liệt vị thế siêu cường với Mỹ.

Hình 19.2. Tranh biếm họa về cạnh tranh thương mại Mỹ – Trung Quốc

- ?
- 1. **Trình bày xu hướng và sự hình thành trật tự thế giới mới sau Chiến tranh lạnh.**
- 2. **Vì sao từ sau Chiến tranh lạnh đến nay, Mỹ không thể thiết lập trật tự đơn cực?**

2 Liên bang Nga từ năm 1991 đến nay

• Chính trị

Trong những năm 90 của thế kỉ XX, tình hình Liên bang Nga bất ổn do mâu thuẫn giữa các đảng phái về việc xác lập một thể chế chính trị mới. Tháng 12 – 1993, Hiến pháp mới được ban hành, xác lập thể chế Cộng hòa Tổng thống của Liên bang Nga. Tuy nhiên, sau đó những mâu thuẫn về các vấn đề liên quan đến chính sách đối nội, đối ngoại của quốc gia vẫn âm ỉ kéo dài.

Em có biết?

Liên bang Nga giữ vai trò chủ chốt trong một số tổ chức quốc tế đa phương như: Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO), Diễn đàn kinh tế phương Đông (EEF),...

Thời gian này, Liên bang Nga vừa theo đuổi chính sách đối ngoại thân phương Tây với hi vọng nhận được sự ủng hộ của các nước này về chính trị và kinh tế, vừa khôi phục và phát triển mối quan hệ với các nước châu Á.

Sang đầu thế kỉ XXI, tình hình chính trị Liên bang Nga dần ổn định, địa vị quốc tế được nâng cao. Nước Nga chú trọng thực hiện chính sách cân bằng Âu – Á, đẩy mạnh quan hệ hợp tác với Cộng đồng các quốc gia độc lập (SNG), Trung Quốc, Ấn Độ, Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN),...

• Kinh tế

Liên bang Nga thực hiện cải cách, chuyển đổi nền kinh tế kế hoạch hóa tập trung quan liêu bao cấp sang nền kinh tế thị trường qua hai giai đoạn.

Hình 19.3. Tình hình kinh tế của Liên bang Nga từ năm 1991 đến năm 2021

Năm 2012, Liên bang Nga gia nhập tổ chức Thương mại thế giới (WTO). Công nghiệp quốc phòng, công nghiệp năng lượng, khai khoáng, hàng không – vũ trụ,... vẫn là những ngành mũi nhọn của kinh tế Liên bang Nga.

?

Nêu tình hình chính trị, kinh tế Liên bang Nga từ năm 1991 đến nay.

3 Nước Mỹ từ năm 1991 đến nay

- Chính trị

Nước Mỹ vẫn duy trì nền dân chủ tư sản dưới sự cầm quyền của một trong hai đảng: Đảng Dân chủ và Đảng Cộng hoà. Mỹ nhất quán trong việc thực hiện mục tiêu, tham vọng chi phối và lãnh đạo thế giới. Đặc biệt, sau khi Liên Xô tan rã, Mỹ đã triển khai các chính sách nhằm tận dụng vị thế siêu cường duy nhất để thúc đẩy việc thiết lập trật tự thế giới đơn cực.

Vào những năm 90 của thế kỷ XX, Tổng thống B. Clinton thực hiện chiến lược "Cam kết và mở rộng" với mục tiêu: đảm bảo an ninh của Mỹ với lực lượng quân sự mạnh; tăng cường khôi phục và phát triển sức mạnh kinh tế; thúc đẩy khẩu hiệu "dân chủ" để can thiệp vào công việc nội bộ của các nước khác,...

- Kinh tế

Nước Mỹ là quốc gia có nền kinh tế, tài chính, công nghệ lớn mạnh hàng đầu thế giới với các lĩnh vực sản xuất đa dạng như: dầu mỏ, thép, ô tô, hàng không vũ trụ, hóa chất, điện tử, hàng tiêu dùng, nông sản và chế biến thực phẩm.

GDP của Mỹ vẫn đứng đầu thế giới, chiếm hơn 30% GDP toàn thế giới (2000), 24% (2021); GDP bình quân đầu người luôn thuộc nhóm 10 quốc gia cao nhất thế giới (hơn 70 000 USD, 2021). Năm 2021, Mỹ đứng đầu thế giới về xuất khẩu dầu mỏ tinh chế, hàng không vũ trụ, thiết bị y tế, rau quả,..; đứng thứ hai thế giới về xuất khẩu lúa mì, thịt gia cầm,... Mỹ giữ vai trò lãnh đạo và chi phối trong hầu hết các tổ chức kinh tế – tài chính quốc tế như: Tổ chức Thương mại thế giới (WTO), Ngân hàng Thế giới (WB), Quỹ Tiền tệ quốc tế (IMF),...

Hình 19.4. Nhà máy Bô-inh ở tiểu bang Oa-sinh-tơn

Tuy nhiên, nền kinh tế Mỹ cũng trải qua những đợt suy thoái ngắn do tác động của các cuộc khủng hoảng kinh tế, tài chính (1997 – 1998, 2008 – 2009, 2014 – 2015).

?

Trình bày tình hình kinh tế, chính trị của nước Mỹ từ năm 1991 đến nay.

Luyện tập – Vận dụng

1. Vẽ sơ đồ tư duy mô tả tóm tắt xu hướng vận động và sự hình thành trật tự thế giới sau năm 1991 đến nay.
2. Hãy lập bảng tóm tắt về tình hình chính trị, kinh tế của Liên bang Nga và nước Mỹ từ năm 1991 đến nay.

Theo em, xu thế hình thành trật tự thế giới mới từ sau Chiến tranh lạnh đã đặt ra những thời cơ và thách thức như thế nào đối với Việt Nam trong xây dựng và phát triển đất nước?

Bài 20

CHÂU Á TỪ NĂM 1991 ĐẾN NAY

Học xong bài này, em sẽ:

- Giới thiệu được sự phát triển kinh tế – xã hội của các nước Đông Bắc Á (Trung Quốc, Nhật Bản, Hàn Quốc) từ năm 1991 đến nay.
- Mô tả được quá trình phát triển của ASEAN từ năm 1991 đến nay và những nét chính của Cộng đồng ASEAN.

Theo thống kê của Ngân hàng Thế giới: Đông Bắc Á là một khu vực kinh tế quan trọng của thế giới, chỉ tính riêng ba nền kinh tế chủ yếu là Trung Quốc, Nhật Bản và Hàn Quốc đã chiếm tới 1/5 GDP và 1/4 dân số thế giới vào đầu thế kỷ XXI.

Từ các thông tin trên và quan sát hình 20.1, hãy chia sẻ thêm những hiểu biết của em về sự phát triển của một số quốc gia và tổ chức đã được đề cập đến từ sau năm 1991.

Hình 20.1. Con tem Việt Nam
phát hành năm 2015 chào mừng Cộng đồng ASEAN

1 Các nước Đông Bắc Á từ năm 1991 đến nay

a) Nhật Bản

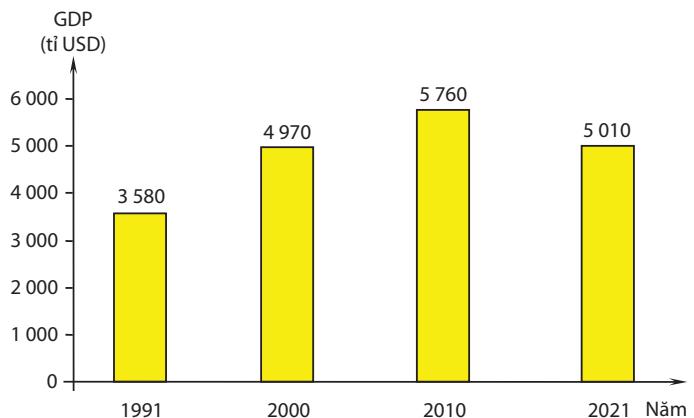
Từ năm 1991 đến nay, nền kinh tế Nhật Bản vẫn chưa thoát khỏi trì trệ, xen lẫn giữa suy thoái và tăng trưởng yếu ớt. Tuy nhiên, Nhật Bản vẫn là một trong những trung tâm kinh tế – tài chính lớn của thế giới, là quốc gia có chất lượng cuộc sống cao với hệ thống y tế, chăm sóc sức khoẻ đảm bảo và toàn diện.

Năm 2010, vị thế nền kinh tế lớn thứ hai thế giới xác lập trong hơn bốn thập kỷ của Nhật Bản đã bị Trung Quốc vượt qua. Tuy nhiên, đến nay,

Hình 20.2. Tháp truyền hình ở Tô-ki-ô

Nhật Bản vẫn là quốc gia có thu nhập bình quân đầu người cao, đạt hơn 39 000 USD; chỉ số phát triển con người (HDI) ở mức rất cao, đứng thứ 7 thế giới, tuổi thọ trung bình thuộc nhóm nước cao nhất thế giới (85 tuổi). Chi tiêu cho y tế của Nhật Bản chiếm khoảng 10% GDP và có xu hướng tăng.

Hình 20.3. Biểu đồ GDP của Nhật Bản (1991 – 2021)

? **1.** Khai thác hình 20.3, em có nhận xét gì về tình hình kinh tế Nhật Bản từ năm 1991 đến năm 2021?

2. Hãy giới thiệu sự phát triển kinh tế – xã hội của Nhật Bản từ năm 1991 đến nay.

b) Hàn Quốc

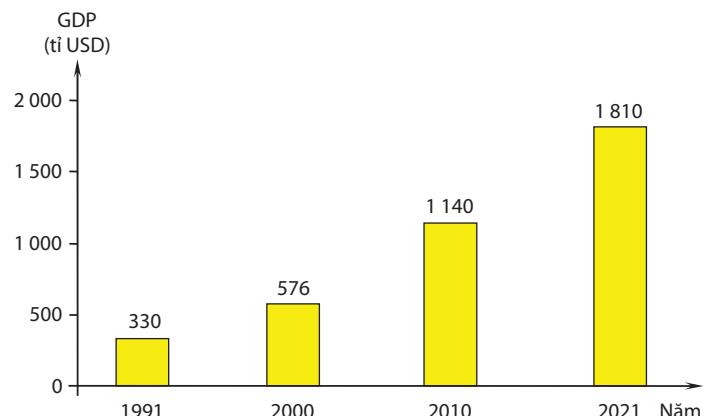
Từ năm 1991, Hàn Quốc đã trở thành một nước công nghiệp mới (NIC) và là một trong bốn "con rồng" châu Á, nhưng tốc độ tăng trưởng kinh tế chậm lại. Cũng từ đây, Hàn Quốc đã có thay đổi đáng kể trong định hướng sản xuất với mũi nhọn là các ngành công nghệ cao.

Em có biết?

Bốn "con rồng" châu Á là một thuật ngữ dùng để chỉ nền kinh tế của bốn quốc gia và vùng lãnh thổ có tốc độ tăng trưởng cao từ những năm 60, 70 của thế kỷ XX đến nay, bao gồm: Hàn Quốc, Hồng Công, Đài Loan và Xin-ga-po.

Đầu thế kỷ XXI, nền kinh tế Hàn Quốc duy trì được mức tăng trưởng ổn định, cao hơn mức tăng trưởng trung bình của nền kinh tế thế giới, thuộc nhóm 15 nền kinh tế lớn nhất thế giới, dẫn đầu chuỗi cung ứng toàn cầu về chất bán dẫn và ô tô với các tập đoàn nổi tiếng như: Sam-sung, LG và Hyun-dai. Mức sống, tuổi thọ của người dân không ngừng được nâng cao.

Từ năm 1991 đến năm 2021, Hàn Quốc có quy mô GDP tăng gần 5,5 lần, GDP bình quân đầu người tăng 5,3 lần, đạt gần 35 000 USD (2021). GDP xếp thứ 15 thế giới (2000) và thứ 10 thế giới (2018, 2020, 2021). Tuổi thọ trung bình tăng từ 72 tuổi (1991) lên 84 tuổi (2021).

Hình 20.4. Biểu đồ GDP của Hàn Quốc (1991 – 2021)

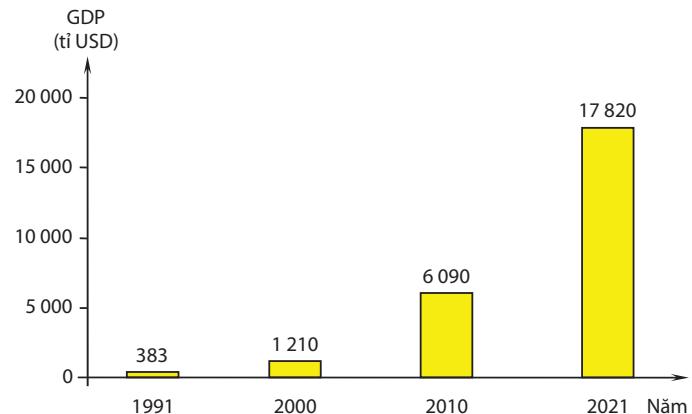
◀ **Hình 20.5.** Một góc Thủ đô Xơ-un ngày nay

?

Khai thác thông tin trong mục, giới thiệu sự phát triển kinh tế – xã hội của Hàn Quốc từ năm 1991 đến nay.

c) Trung Quốc

Từ sau năm 1991, Trung Quốc chính thức nêu ra mục tiêu xây dựng kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa, đẩy mạnh cải cách mở cửa. Trong 30 năm (1991 – 2021), tốc độ tăng trưởng GDP của Trung Quốc luôn ở mức cao nhất thế giới và trở thành nền kinh tế lớn thứ hai thế giới (sau Mỹ vào năm 2010). Năm 2021, GDP của Trung Quốc chiếm khoảng 17,3% toàn thế giới. Trung Quốc trở thành công xưởng mới của thế giới, trong đó sản xuất công nghệ cao là mũi nhọn. Quá trình đô thị hóa cũng diễn ra với tốc độ nhanh. Mức sống của người dân không ngừng được nâng cao.

Hình 20.6. Biểu đồ GDP của Trung Quốc (1991 – 2021)

Chỉ số HDI ở mức cao, công tác chăm sóc sức khoẻ được đẩy mạnh. Tuổi thọ trung bình của người dân tăng từ 68 tuổi (1991) lên 78 tuổi (2021).

Tuy nhiên, chất lượng tăng trưởng kinh tế của Trung Quốc vẫn còn thấp, mất cân bằng, không hợp lí và thiếu bền vững do ô nhiễm môi trường và mức độ chênh lệch giàu – nghèo vẫn cao.

Trung Quốc tập trung xây dựng các khu vực thúc đẩy tăng trưởng kinh tế như Phố Đông (Thượng Hải), Thiên Tân, Thành Đô, Quảng Tây, Phúc Kiến. Từ năm 2012, sáng kiến "Vành đai, Con đường" được xem là giải pháp chiến lược, vừa thúc đẩy cải cách kinh tế trong nước, vừa phát huy vai trò đối ngoại.

Hình 20.7. Phố Đông – Thượng Hải ngày nay

?

Khai thác thông tin trong mục, giới thiệu sự phát triển kinh tế – xã hội của Trung Quốc từ năm 1991 đến nay.

2 Quá trình phát triển của ASEAN năm 1991 đến nay

a) Từ "ASEAN 6" phát triển thành "ASEAN 10"

Sau năm 1991, Chiến tranh lạnh chấm dứt, vấn đề Cam-pu-chia được giải quyết, tình hình chính trị của khu vực được cải thiện rõ rệt, tạo điều kiện cho việc mở rộng ASEAN.

Tháng 7 – 1995, Việt Nam chính thức trở thành thành viên thứ 7 của ASEAN. Tháng 7 – 1997, Lào và Mi-an-ma cũng gia nhập ASEAN. Tháng 4 – 1999, Cam-pu-chia được kết nạp và trở thành thành viên thứ 10 của ASEAN.

Năm 1999, lần đầu tiên trong lịch sử khu vực, tất cả các nước Đông Nam Á đều cùng đứng trong một tổ chức thống nhất. Đây là cơ sở để ASEAN chuyển trọng tâm hoạt động sang hợp tác kinh tế và xây dựng Đông Nam Á thành khu vực hòa bình, ổn định và phát triển phồn vinh.

Hình 20.8. Lễ kết nạp Cam-pu-chia
gia nhập ASEAN ở Hà Nội (Việt Nam, 1999)

Năm 1992, ASEAN ký kết *Hiệp định khung về tăng cường hợp tác kinh tế ASEAN* và thoả thuận về Khu vực mậu dịch tự do ASEAN (AFTA), đã tạo khuôn khổ căn bản cho sự hợp tác kinh tế – thương mại trong ASEAN và đặt nền móng cho việc xây dựng Cộng đồng Kinh tế ASEAN.

Năm 2007, Hiến chương ASEAN ra đời, tạo cơ sở pháp lý để tăng cường liên kết và hợp tác ASEAN. Năm 2009, Lộ trình xây dựng Cộng đồng ASEAN được thông qua và Cộng đồng ASEAN chính thức được thành lập năm 2015, đánh dấu mốc phát triển quan trọng, đưa ASEAN bước vào giai đoạn hợp tác mới.

Năm 2020, Hiệp định Đối tác kinh tế toàn diện khu vực (RCEP) được ký kết giữa ASEAN và năm đối tác (Trung Quốc, Nhật Bản, Hàn Quốc, Ô-xtrây-li-a và Niu Di-lân), có hiệu lực từ tháng 1 – 2022, góp phần tạo ra một khu vực thương mại tự do lớn nhất thế giới.

?

Trình bày quá trình phát triển của tổ chức ASEAN từ năm 1991 đến nay.

b) Cộng đồng ASEAN từ năm 2015 đến nay

Ý tưởng về Cộng đồng ASEAN xuất hiện từ rất sớm, ngay từ năm 1997, khi các nhà lãnh đạo thông qua *Tầm nhìn ASEAN 2020*. Ngày 31 – 12 – 2015, Cộng đồng ASEAN (AC) được thành lập. Mục tiêu tổng quát của ASEAN là xây dựng tổ chức này trở thành một cộng đồng gắn kết về chính trị, liên kết về kinh tế, chia sẻ trách nhiệm xã hội và hợp tác rộng mở với bên ngoài, hoạt động theo luật lệ và hướng tới người dân.

Để xây dựng Cộng đồng ASEAN, tháng 1 – 2009, các nhà lãnh đạo ASEAN đã thông qua *Lộ trình xây dựng Cộng đồng ASEAN (2009 – 2015)* cùng các kế hoạch triển khai với nhiều biện pháp và hoạt động cụ thể.

Hình 20.9. Sơ đồ ba trụ cột chính của Cộng đồng ASEAN

Sự ra đời của Cộng đồng ASEAN là kết quả hợp tác ASEAN trong gần 50 năm, phản ánh mức độ liên kết của ASEAN ngày càng cao, chặt chẽ hơn và có vai trò quan trọng ở khu vực. Tuy nhiên, Cộng đồng vẫn là sự “thống nhất trong đa dạng” vì vẫn còn sự khác biệt khá lớn giữa các nước thành viên.

Hình 20.10. Cờ của Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN)

?

Trình bày những nét chính về sự thành lập, mục tiêu, trụ cột chính, ý nghĩa của Cộng đồng ASEAN.

Luyện tập – Vận dụng

1. Lập bảng tóm tắt tình hình kinh tế, xã hội của các nước Nhật Bản, Hàn Quốc và Trung Quốc từ năm 1991 đến nay.
2. Vẽ trực thời gian (theo ý tưởng của em) thể hiện quá trình phát triển của ASEAN từ năm 1991 đến nay.

1. Tìm hiểu thông tin từ sách, báo, internet, hãy viết bài giới thiệu một thành tựu tiêu biểu về kinh tế, xã hội của Trung Quốc hoặc Nhật Bản, Hàn Quốc từ sau năm 1991.
2. Nêu những việc em có thể làm để góp phần xây dựng và phát triển Cộng đồng ASEAN vững mạnh trong thời gian tới.

CHƯƠNG 6 VIỆT NAM TỪ NĂM 1991 ĐẾN NAY

Bài 21

VIỆT NAM TỪ NĂM 1991 ĐẾN NAY

Học xong bài này, em sẽ:

Chỉ ra được những thành tựu tiêu biểu (trên các lĩnh vực kinh tế, chính trị, xã hội, văn hoá, quốc phòng, an ninh,...) của công cuộc Đổi mới đất nước từ năm 1991 đến nay.

Những hình dưới đây phản ánh về hoạt động sản xuất nông nghiệp ở Việt Nam trước và sau năm 1991. Hãy nêu một số thành tựu của công cuộc Đổi mới đất nước từ năm 1991 đến nay mà em biết.

Hình 21.1. Nông dân sử dụng máy tuốt lúa đập chân trong vụ mùa (1988)

Hình 21.2. Máy gặt đập liên hợp hiện đại được sử dụng trong sản xuất nông nghiệp hiện nay

1 Khái quát công cuộc Đổi mới đất nước từ năm 1991 đến nay

Các đại hội đại biểu toàn quốc của Đảng Cộng sản Việt Nam từ năm 1991 đến nay đã từng bước phát triển đường lối đổi mới toàn diện đất nước bằng những mục tiêu, nhiệm vụ phù hợp với bối cảnh lịch sử trong và ngoài nước.

Công cuộc Đổi mới toàn diện của Việt Nam từ năm 1991 đến nay trải qua nhiều giai đoạn với những nội dung cơ bản như sau:

1991 – 1995	1996 – 2011	2011 – nay
<ul style="list-style-type: none"> Vượt qua khủng hoảng kinh tế – xã hội. Phá thế bị bao vây, cô lập, mở rộng quan hệ đối ngoại. 	<ul style="list-style-type: none"> Đẩy mạnh công nghiệp hóa – hiện đại hóa. Hội nhập kinh tế quốc tế. 	<ul style="list-style-type: none"> Đẩy mạnh toàn diện công cuộc Đổi mới. Hội nhập quốc tế toàn diện, sâu rộng.

Hình 21.3. Các giai đoạn của công cuộc Đổi mới đất nước từ năm 1991 đến nay

Tư liệu 1. Sau 35 năm đổi mới, "đất nước ta chưa bao giờ có được cơ đồ, tiềm lực, vị thế và uy tín quốc tế như ngày nay... Thế và lực, sức mạnh tổng hợp quốc gia, uy tín quốc tế, niềm tin của nhân dân ngày càng được nâng cao, tạo ra những tiền đề quan trọng để xây dựng và bảo vệ Tổ quốc".

(Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng, Tập 1, NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021, tr. 10, 44)

?

Trình bày khái lược các giai đoạn phát triển của công cuộc Đổi mới đất nước từ năm 1991 đến nay và nêu nhận xét.

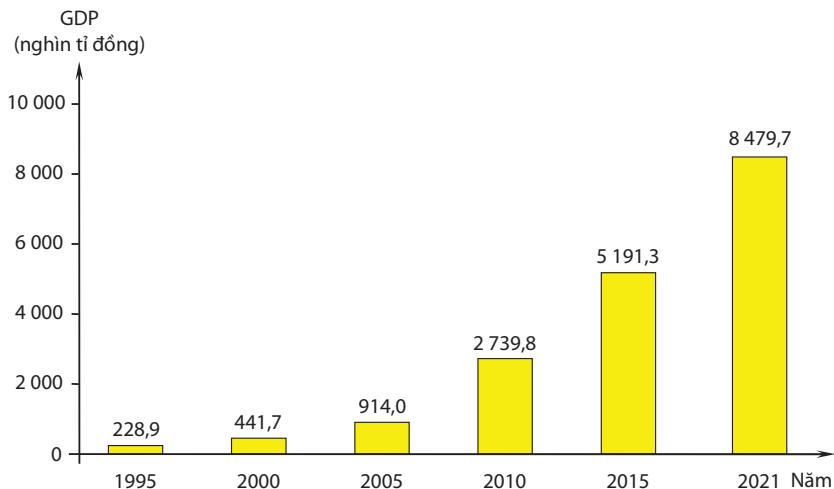
2 Thành tựu của công cuộc Đổi mới đất nước từ năm 1991 đến nay

Công cuộc Đổi mới đất nước từ năm 1991 đã đạt được những thành tựu to lớn và toàn diện trên tất cả các lĩnh vực.

a) Kinh tế

Đất nước từng bước ra khỏi khủng hoảng kinh tế, có sự thay đổi cơ bản và toàn diện.

Tăng trưởng kinh tế khá và tương đối bền vững, do đó tiềm lực cũng như quy mô nền kinh tế được mở rộng. Cơ cấu kinh tế chuyển biến tích cực theo hướng hiện đại, thể hiện ở tỉ trọng khá cao của khu vực công nghiệp, xây dựng và dịch vụ.

Hình 21.4. Biểu đồ GDP của Việt Nam từ năm 1995 đến năm 2021

Nền kinh tế hàng hoá nhiều thành phần vận động theo cơ chế thị trường, có sự quản lý của Nhà nước đã có những bước tiến lớn, đặc biệt là sự gia tăng đóng góp của thành phần kinh tế tư nhân và có vốn đầu tư nước ngoài đối với phát triển kinh tế.

Trong kinh tế đối ngoại, thị trường xuất nhập khẩu mở rộng và nguồn vốn đầu tư của nước ngoài tăng lên, nhất là từ sau khi Việt Nam chính thức trở thành thành viên của Tổ chức Thương mại thế giới (WTO) năm 2007.

Việt Nam có quan hệ thương mại với hơn 200 nước và vùng lãnh thổ, ký kết hơn 90 hiệp định thương mại song phương với các nước.

Nhiều khu công nghiệp, khu kinh tế hiện đại được xây dựng, thu hút đầu tư của các nước phát triển, góp phần tăng trưởng kinh tế, tạo việc làm và nâng cao thu nhập cho người dân.

Em có biết?

Năm 1989, những tấn gạo và dầu thô của Việt Nam lần đầu tiên được xuất khẩu. Tới năm 2005, Việt Nam đứng đầu thế giới về xuất khẩu hạt tiêu; thứ hai về các mặt hàng gạo, cà phê, hạt điều; thứ tư về cao su.

Hình 21.5. Xuất nhập khẩu hàng hoá ở cảng Sài Gòn (Thành phố Hồ Chí Minh)

Hệ thống cơ sở hạ tầng được xây dựng hiện đại phục vụ cho công cuộc phát triển kinh tế cũng như đời sống của người dân.

Hình 21.6. Một đoạn đường dây 500 KV Bắc – Nam

Hình 21.7. Cầu Tân Vũ – Lạch Huyện (Hải Phòng) – cây cầu vượt biển dài nhất Việt Nam

? Hãy trình bày những thành tựu tiêu biểu về kinh tế mà Việt Nam đạt được trong công cuộc Đổi mới từ năm 1991 đến nay.

b) Chính trị

Độc lập chủ quyền của đất nước giữ vững, tình hình chính trị ổn định đã tạo ra môi trường hòa bình để phát triển đất nước. Bộ máy chính quyền nhà nước và hệ thống luật pháp ngày càng hoàn thiện.

Các bản Hiến pháp mới được ban hành vào các năm 1992 và 2013 thể hiện rõ nét mục tiêu xây dựng mô hình Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa và tạo cơ sở chính trị – pháp lý quan trọng trong thực hiện công cuộc Đổi mới.

Tư liệu 2. Nhà nước Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam là Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân.

(Trích Điều 2, *Hiến pháp của nước Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam*, năm 2013)

Về đối ngoại, Việt Nam đã phá thế bị bao vây, cấm vận và mở rộng quan hệ hữu nghị, hợp tác bình đẳng, cùng có lợi với nhiều quốc gia, tổ chức quốc tế theo hướng đa phương hoá, đa dạng hoá. Hội nhập quốc tế diễn ra chủ động, tích cực và đạt nhiều kết quả.

Năm 1995, Việt Nam đã bình thường quan hệ ngoại giao với Mỹ và gia nhập Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN). Đến cuối năm 2021, Việt Nam đã thiết lập quan hệ ngoại giao với gần 200 quốc gia và vùng lãnh thổ trên thế giới, là thành viên của hơn 70 tổ chức, diễn đàn đa phương khu vực và toàn cầu.

? Hãy trình bày một số thành tựu tiêu biểu về chính trị mà Việt Nam đạt được trong công cuộc Đổi mới từ năm 1991 đến nay.

c) **Văn hoá, xã hội**

Em có biết?

Tổ chức Nông lương Liên hợp quốc (FAO) đã vinh danh Việt Nam là quốc gia có thành tích nổi bật trong xoá đói giảm nghèo (2013).

Tình hình xã hội có nhiều chuyển biến tích cực. Công cuộc xoá đói giảm nghèo được thực hiện thành công đưa đất nước bước ra khỏi tình trạng kém phát triển. Đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân cải thiện và không ngừng được nâng cao.

Tỉ lệ hộ có thu nhập trung bình và hộ giàu đều tăng, tỉ lệ hộ nghèo giảm tương đối nhanh. Năm 2002, GDP/người là 356 nghìn đồng, đến năm 2011 là 1 387 nghìn đồng và đến năm 2021 đã tăng lên là 4 205 nghìn đồng.

Các chỉ số sức khoẻ cộng đồng và tuổi thọ trung bình của người dân đều được nâng lên. Tỉ lệ tử vong và suy dinh dưỡng ở trẻ em dưới 5 tuổi đã giảm.

Giáo dục đào tạo đạt được nhiều thành tựu. Cả nước đã đạt chuẩn quốc gia về xoá mù chữ và phổ cập giáo dục trung học cơ sở vào năm 2010. Giáo dục đại học, trung học chuyên nghiệp, các trường dạy nghề ngày càng phát triển về quy mô và loại hình đào tạo, nội dung giảng dạy nhằm đáp ứng nhu cầu thị trường lao động và thúc đẩy sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước.

Đời sống văn hoá – nghệ thuật được phát triển phong phú và đa dạng, hướng tới mục tiêu: xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc.

? Hãy trình bày những thành tựu tiêu biểu của đất nước về văn hoá, xã hội, giáo dục từ năm 1991 đến nay.

Hình 21.8. Biểu diễn múa Xoè Tháí – loại hình nghệ thuật được UNESCO ghi danh là Di sản văn hoá phi vật thể đại diện của nhân loại (2022)

d) Quốc phòng, an ninh

Tiềm lực quốc phòng và an ninh được tăng cường. Thế trận quốc phòng toàn dân và an ninh nhân dân được củng cố nhằm góp phần bảo vệ vững chắc Tổ quốc và ổn định chính trị. Trật tự an toàn xã hội được đảm bảo tương đối tốt.

Quân đội Nhân dân Việt Nam được tổ chức chính quy, hiện đại với các lực lượng: Lục quân, Hải quân, Phòng không – Không quân, Biên phòng, Cảnh sát biển, Tác chiến không gian mạng,...

Nhiều vũ khí, khí tài hiện đại đã được trang bị như: các loại máy bay chiến đấu, tàu ngầm Kilo, tàu hộ vệ tên lửa, tàu tên lửa,...

Hình 21.9. Lực lượng Quân đội Nhân dân Việt Nam diễu binh kỉ niệm Quốc khánh 2 – 9

Em có biết?

Từ năm 2014, Việt Nam tham gia lực lượng gìn giữ hòa bình Liên hợp quốc. Quan hệ quốc phòng mở rộng với trên 100 nước, tổ chức và diễn đàn quốc tế.

Việt Nam tích cực, chủ động tham gia có trách nhiệm tại các cơ chế hợp tác về quốc phòng, an ninh quốc tế như: Hội nghị Bộ trưởng Quốc phòng các nước ASEAN, Diễn đàn An ninh khu vực ASEAN, Đối thoại Shangri-La, Hội nghị An ninh quốc tế Mát-xcơ-va, Đối thoại Quốc phòng Xô-un,...

Trình bày những thành tựu chính trên lĩnh vực quốc phòng, an ninh từ năm 1991 đến nay.

Luyện tập – Vận dụng

Hãy hoàn thành bảng (theo gợi ý dưới đây vào vở) tóm tắt những thành tựu tiêu biểu của công cuộc Đổi mới đất nước từ năm 1991 đến nay.

Lĩnh vực	Thành tựu tiêu biểu
Chính trị	?
Kinh tế	?
Văn hoá, xã hội, giáo dục	?
Quốc phòng, an ninh	?

1. Có ý kiến cho rằng: Những thành tựu của công cuộc Đổi mới đã tạo điều kiện thuận lợi cho công việc học tập và cuộc sống hằng ngày của bản thân em. Em đồng ý với ý kiến đó không? Vì sao?

2. Xây dựng một bài giới thiệu (poster, infographic,...) về sự thay đổi của một trong các lĩnh vực kinh tế, văn hoá, khoa học, giáo dục, y tế ở địa phương em (tỉnh hoặc huyện) từ năm 1991 đến nay.

CHƯƠNG 7 CÁCH MẠNG KHOA HỌC – KĨ THUẬT VÀ XU THẾ TOÀN CẦU HOÁ

Bài 22

CÁCH MẠNG KHOA HỌC – KĨ THUẬT VÀ XU THẾ TOÀN CẦU HOÁ

Học xong bài này, em sẽ:

- Mô tả được những thành tựu chủ yếu của cách mạng khoa học – kỹ thuật trên thế giới và ảnh hưởng của cuộc cách mạng đó đến Việt Nam.
- Trình bày được những nét cơ bản về xu hướng toàn cầu hóa và đánh giá được tác động của toàn cầu hóa đối với thế giới và Việt Nam.

Hình 22.1 và hình 22.2 phản ánh thành tựu của cuộc cách mạng khoa học – kỹ thuật cũng như sự gia tăng xu hướng toàn cầu hóa của thế giới hiện nay. Cuộc cách mạng khoa học – kỹ thuật đã đạt được những thành tựu cơ bản gì và có ảnh hưởng như thế nào đối với Việt Nam? Xu hướng toàn cầu hóa có biểu hiện và tác động như thế nào đối với thế giới và Việt Nam?

Hình 22.1. Rô bốt thu hoạch dâu tây

Hình 22.2. Minh họa chuỗi cung ứng toàn cầu

1 Thành tựu của cuộc cách mạng khoa học – kỹ thuật và ảnh hưởng đối với Việt Nam

a) Thành tựu của cuộc cách mạng khoa học – kỹ thuật

Sau Chiến tranh thế giới thứ hai, cuộc cách mạng khoa học – kỹ thuật phát triển nhanh và đạt được nhiều thành tựu kỉ diệu trên các lĩnh vực.

Cuộc cách mạng khoa học – kĩ thuật ngày nay dựa trên sự ra đời, phát triển của điện tử và công nghệ thông tin, rút ngắn thời gian phát minh khoa học, ứng dụng vào sản xuất, đồng thời gắn kết chặt chẽ giữa khoa học, kĩ thuật và công nghệ với nhau.

Em có biết?

Cách mạng 4.0 là thuật ngữ được sử dụng đầu tiên ở Đức vào đầu thập kỉ thứ hai của thế kỉ XXI, sau đó lan ra nhiều nước trên thế giới. Cuộc cách mạng này gắn với các thành tựu nổi bật là vạn vật kết nối (IoT), dữ liệu lớn (Big Data), trí tuệ nhân tạo (AI), điện toán đám mây (Cloud).

BẢNG MỘT SỐ THÀNH TỰU TIÊU BIỂU CỦA CUỘC CÁCH MẠNG KHOA HỌC – KĨ THUẬT

Lĩnh vực	Thành tựu tiêu biểu
Khoa học cơ bản	Đạt được nhiều thành tựu lớn trong các ngành Toán học, Vật lí, Sinh học, Hóa học...
Công nghệ sinh học	Đạt được những bước tiến dài về công nghệ di truyền, công nghệ tế bào, công nghệ vi sinh,... thúc đẩy cuộc “Cách mạng xanh” trong nông nghiệp, các tiến bộ y dược và công nghệ thực phẩm.
Công nghệ vật liệu	Tạo ra được những vật liệu mới chuyên dụng với tính năng vượt trội như: pô-li-me siêu dẻo; com-pô-sít siêu bền; na-nô siêu nhỏ;...
Công nghệ năng lượng	Khám phá và đưa vào ứng dụng các nguồn năng lượng mới, đa dạng như: nguyên tử, gió, mặt trời, sinh học, nhiệt hạch,...
Công nghệ thông tin	Tiến dài với các thế hệ máy tính điện tử có khả năng lưu trữ, xử lý thông tin, tính toán vượt trội và mạng internet được ứng dụng rộng rãi.
Giao thông vận tải	Có những bước tiến vượt trội với sự xuất hiện của các loại máy bay siêu âm khổng lồ, các loại tàu hỏa tốc độ cao.
Thông tin liên lạc	Có bước tiến “thần kì” với sự xuất hiện của sóng vô tuyến qua hệ thống vệ tinh nhân tạo, điện thoại di động và đặc biệt là điện thoại thông minh.
Công nghệ kĩ thuật số	Đạt được các thành tựu quan trọng về dữ liệu lớn, điện toán đám mây, trí tuệ nhân tạo, kết nối vạn vật,... đặt nền móng cho sự ra đời, phát triển của rô bốt thông minh, nền kinh tế số, thành phố thông minh và chính phủ điện tử. Công nghệ in 3D ngày càng phát triển và được lựa chọn ứng dụng vào sản xuất bởi ưu thế vượt trội trong việc tạo mẫu nhanh chóng, chính xác, đa dạng, tiết kiệm chi phí và hạn chế rác thải.

Hình 22.3. Một số thế hệ máy tính

Hình 22.4. Máy chụp cộng hưởng từ (MRI) – một ứng dụng kĩ thuật hiện đại trong y học

Em có biết?

Thành phố thông minh dựa vào việc ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông vào tất cả các hoạt động, gồm các trụ cột: nền kinh tế thông minh, chính quyền thông minh, giao thông thông minh, môi trường thông minh, cuộc sống thông minh và cư dân thông minh.

Hình 22.5. Minh họa thành phố thông minh

► **Hình 22.6.** Bản thiết kế
được in 3D

- ? 1. Nêu những thành tựu chủ yếu của cách mạng khoa học – kĩ thuật trên thế giới.
- 2. Em ấn tượng nhất với thành tựu nào của cuộc cách mạng khoa học – kĩ thuật? Vì sao?

b) Ảnh hưởng của cuộc cách mạng khoa học – kĩ thuật đối với Việt Nam

Cách mạng khoa học – kĩ thuật đã và đang có ảnh hưởng sâu rộng, mang lại cả những thời cơ và thách thức đối với Việt Nam.

Tư liệu 1. “Cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư mang lại cả cơ hội và thách thức. Phải nắm bắt kịp thời, tận dụng hiệu quả các cơ hội để nâng cao năng suất lao động, sức cạnh tranh của nền kinh tế, hiệu quả quản lý xã hội. Chủ động phòng ngừa, ứng phó để hạn chế các tác động tiêu cực, bảo đảm quốc phòng, an ninh, an toàn, công bằng xã hội và tính bền vững của quá trình phát triển đất nước.”

(Đảng Cộng sản Việt Nam, Nghị quyết số 52-NQ/TU của Bộ Chính trị về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, ngày 27 – 9 – 2019)

Thời cơ: Cuộc cách mạng này đã thúc đẩy sự phát triển của nền kinh tế Việt Nam theo hướng hiện đại, hội nhập với khu vực và thế giới. Từ đó góp phần nâng cao chất lượng cuộc sống của người dân, làm thay đổi phương thức quản lý nhà nước, mô hình sản xuất kinh doanh, tiêu dùng và đời sống văn hoá, xã hội.

Thách thức: Việt Nam rất dễ bị biến thành nơi gia công, lắp ráp đơn giản của các nước có nền công nghệ hiện đại; bên cạnh đó là nguy cơ về an ninh, chính trị, an toàn xã hội do thông tin bảo mật bị đánh cắp hoặc thông tin xấu, sai sự thật được phát tán rộng rãi trên không gian mạng,...

- ?
1. Khai thác tư liệu 1 và thông tin trong bài để làm rõ ảnh hưởng tích cực của cuộc cách mạng khoa học – kĩ thuật đối với Việt Nam.
 2. Nêu một số ảnh hưởng tiêu cực của cách mạng khoa học – kĩ thuật đối với Việt Nam.

2 Xu thế toàn cầu hóa và tác động đối với thế giới và Việt Nam

a) Xu thế toàn cầu hóa

Sự phát triển như vũ bão của cuộc cách mạng khoa học – kĩ thuật đã thúc đẩy sự gia tăng mạnh mẽ của xu hướng toàn cầu hóa từ những năm 80 của thế kỷ XX đến nay trên các lĩnh vực kinh tế, thương mại, văn hóa, chính trị.

Kinh tế

Sự phát triển nhanh chóng của quan hệ thương mại quốc tế gắn với các tập đoàn xuyên quốc gia hoặc tổ chức phi chính phủ, sự mở rộng hệ thống tài chính toàn cầu với các tổ chức kinh tế, tài chính khu vực, quốc tế.

Văn hóa

Sự chia sẻ, tăng cường giao lưu, trao đổi, thâm nhập lẫn nhau của các nền văn hóa.

Chính trị

Sự phát triển và ảnh hưởng ngày càng tăng của các tổ chức khu vực (Liên minh châu Âu – EU, Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á – ASEAN,...) và các tổ chức quốc tế (Liên hợp quốc – UN,...).

Tư liệu 2. “Toàn cầu hoá – sự hội nhập mạnh mẽ của các nền kinh tế và xã hội trên toàn thế giới là một quá trình phức tạp ảnh hưởng đến nhiều khía cạnh trong cuộc sống của chúng ta”.

(Theo Ngân hàng Thế giới, *Toàn cầu hoá, Tăng trưởng và Nghèo đói: Xây dựng một nền kinh tế thế giới bao trùm*, Ngân hàng Thế giới và Nhà xuất bản Đại học Ox-phort, 2002)

?

Khai thác tư liệu 2 và thông tin trong mục, hãy cho biết toàn cầu hoá là gì? Trình bày những biểu hiện chủ yếu của toàn cầu hoá.

b) **Tác động của toàn cầu hoá đối với thế giới và Việt Nam**

Đối với thế giới, toàn cầu hoá thúc đẩy nhanh sự hình thành thị trường kinh tế toàn cầu, xã hội hoá lực lượng sản xuất, đem lại sự tăng trưởng cao về kinh tế; tạo nên sự liên kết ngày càng chặt chẽ giữa các lực lượng, các quốc gia, khu vực trong việc giải quyết các vấn đề toàn cầu vì mục tiêu phát triển chung của nhân loại; làm gia tăng giao lưu, trao đổi văn hoá giữa các quốc gia, dân tộc và định hình xu hướng văn hoá toàn cầu.

Tuy nhiên, toàn cầu hoá cũng làm gia tăng sự phụ thuộc lẫn nhau giữa các quốc gia; kéo dài khoảng cách chênh lệch giàu nghèo trong mỗi quốc gia, giữa các quốc gia và các khu vực trên thế giới; làm trầm trọng thêm tình trạng ô nhiễm môi trường, dịch bệnh; làm xói mòn và đánh mất bản sắc văn hoá dân tộc.

Đối với Việt Nam, toàn cầu hoá tạo điều kiện cho quá trình hội nhập khu vực và thế giới trên các lĩnh vực kinh tế, chính trị, văn hoá, vừa đem lại cơ hội, vừa tạo ra thách thức.

Về kinh tế, toàn cầu hoá tạo ra cho nước ta cơ hội tiếp cận vốn đầu tư nước ngoài, trình độ khoa học – kĩ thuật tiên tiến của thế giới; mở rộng hoạt động thương mại, xuất khẩu lao động; chuyển dịch cơ cấu kinh tế, nâng cao mức sống người dân,... nhưng cũng làm gia tăng sự cạnh tranh.

Về chính trị, toàn cầu hoá mở ra cơ hội để Việt Nam tham gia và thể hiện vai trò tích cực trong các tổ chức khu vực (như ASEAN), quốc tế (như Liên hợp quốc), góp phần nâng cao uy tín, địa vị quốc gia.

Về văn hoá, toàn cầu hoá cho phép mở rộng giao lưu, tiếp xúc và tiếp thu những tinh hoa văn hoá của nhân loại, làm giàu cho nền văn hoá Việt Nam, nhưng cũng dẫn đến nguy cơ bị hoà tan, làm xói mòn bản sắc văn hoá truyền thống.

- ?
1. Hãy nêu và đánh giá những tác động của xu thế toàn cầu hoá đối với thế giới.
 2. Tại sao nói toàn cầu hoá vừa là cơ hội, vừa là thách thức đối với Việt Nam?

Luyện tập – Vận dụng

Hãy vẽ sơ đồ tư duy (theo ý tưởng của em) về những thành tựu tiêu biểu thuộc các lĩnh vực của cuộc cách mạng khoa học – kĩ thuật.

1. Em có mong muốn trở thành công dân toàn cầu không? Vì sao?
2. Sưu tầm tư liệu từ sách, báo và internet về một thành tựu khoa học – kĩ thuật của Việt Nam và chia sẻ với bạn về thành tựu đó.